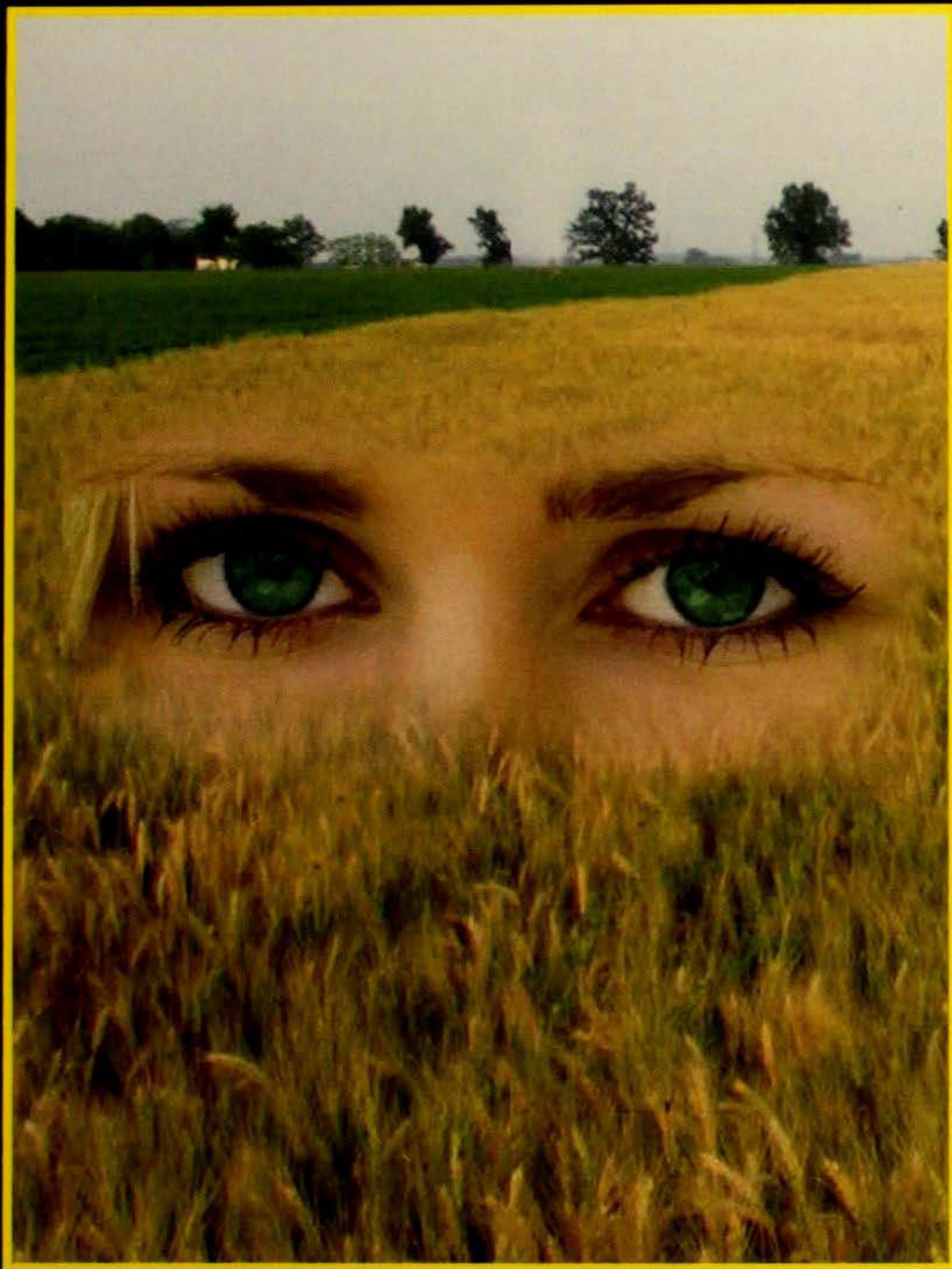

LAZAR FRANCIŠKOVIĆ

ESEJI

FRANCIŠKOVIĆ, Lazar (Subotica, 4. VII. 1948.), pjesnik, esejist i romanopisac. Osnovnu školu i gimnaziju završava u Subotici, gdje pohađa studij na Ekonomskom fakultetu. Od sedamdesetih godina XX. stoljeća objavljuje u časopisima *Rukovet*, *Üzenet*, *Polja*, *Dometi*, *Klasje naših ravni* i drugim knjiž. publikacijama. U stihovima i prozi, koje odlikuje meditativne sjeta L. Francišković uspostavlja dijalog s ljepotom bačke ravnice, rasutim salašima, samošćom i tradicijskim reliktima predaka. Sukladno tematici u njegov standardnojezični leksik, utkane su dijalektne riječi i izrazi, gdjekada i cijeli odlomci, tragom skrbi za bačku bunjevačku ikavicu i lokalitete užeg zavičaja. Između njih i svakodnevnog okruženja skriven je pojedinac sa svojom intimom, u njoj pjesnik nastoji pronaći amalgam središta i ishodište svakog pravaca kretanja.

Djela: – *Zov reči* (ciklus *Mrginj*, s V. Đurićem i I. Mandusovim) (1977.); – *Utva bez krila* (1980.); – *Biblioteka, Gradska kuća, Fontana* (1998.); – *Stara crkva* (2000.); – *Skaska o vatri* (2003.); – *Hodočasnik* (2003.); – *Hodočasnik II* (2006.); – *Prelistali smo za vas* (2007.); – *Graal* (2008); – *Di, čuje pisma divojačka i po koja suza* (2009.).

*

Kamo spada iskustvo iz prostora jezika, egzistencije, pjevanja i promišljanja svijeta Lazara Franciškovića što

LAZAR FRANCIŠKOVIĆ, ESEJI

Edicija: Suvremena proza, knjiga 11.

Nakladnik:
NIU Hrvatska riječ

Za nakladnika:
Ivan Karan

Izabrao i uredio:
Milovan Miković

Knjiga je tiskana potporom
Pokrajinskog tajništva za kulturu
i javno informiranje, i
Ministarstva za kulturu, informisanje
i informatičko društvo

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.42(497.11)-4

FRANCIŠKOVIĆ, Lazar

Eseji / Lazar Francišković. - Subotica : Hrvatska riječ,
2012. (Subotica : Rotografika). - 102 str. ; 20 cm. -
(Edicija Suvremena proza / Hrvatska riječ ; knj. 11.)

Tiraž 500.

ISBN 978-86-85933-63-9

COBISS.SR-ID 272816647

LAZAR
FRANCIŠKOVIĆ

ESEJI

Subotica, 2012.

*Uspomeni moje mame Marije,
sestre Gabrijele i tete Kriste.*

SALAŠ ...

Galebovi u valu sutona načas umiju pod nebom ravnice da razbiju tajanstvene sjene plaveti ove gotovo svime i svačim prenapučene besputi. Hodoljubna slutnja govori da u nekom zatonu ovoga kraja i bili salaša, koje širine putova obilaze, tinja i prah civilizacije. Debela hladovina vječnosti dotiče vrijeme zemlje. Neponovljivi koraci u žitu njišu laki neprohod trajanja. Sa jarom srpnja tajom se utapaju u paorski raskoš mitova. I tako netko, u potrazi za njom, na gradini, čovjek uronio u mirno svanuće pustare.

Tu i tamo kroz teleobjektiv kino-kamere prilaze neobuzdani vidici zelenila, sve dalja i dalja iskušenja pohoda. Mirno modrilo rita svjetluca poput nevinih medaljona u očima djevojke. Skoro izbrisani, nogom nepohoda, prema dolnjaku negdje hiti kolski put i poneki otok. U vlazi pohodnice uz prasak, kao kada oluja uznemiri savršenu ljepotu žetve, zalepeće ozlaćeno klupko, fazan se kotrlja u nepomična jedra mladih topola. Iz gustiša gledaju pelikan, roda, čaplja, kormorani i srna na pojilu. Sasvim gori u zamahu svjetla, pršte sivo-bijeli galebovi, možda sa rijeke Thames dolje prate bućkanje riba i gnjuraca. Sa crvenim lahorom pupa-bulki odmiče pozna žega ceste i otkriva tko zna kada pometene, šipražjem kiše nabijene razvaline još uvijek rascvale zemlje.

Ostaci «kuće» u koju se ulazilo s dolnjaka. Rijetko je na njoj bio pendžer, prozor sa istoka. Lijevo i desno po jedna soba. Od ulaza pa do slimena-greda, dužinom i sredinom stropa koja ga je čitavog nosila prema gornjaku-sjeveru. A sam strop s gredicama je na sredini kuće prelazio u odžak-dimnjak, u početku prvi ozidani dio u salašu vjerojatno s početka od nepečene cigle. Zabati uvlačili u trsku i «bublje» – rukom formirane lopte od

blata-gline i pljeve da bi jače prijanjale u trsku. Nepečena cigla, nešto veća od današnje mijesila bosim se nogama, iz žilavog tijesta: žute ilovače, ječmene slame, vode i malo crnoga pijeska, koji je davao svemu u cijelom ovom zahvatu određenu čvrstinu. Ovoj masi, izlivenoj iz drvenih kalupa po tlu i oslobođenoj svih stega Sunce je davalo svoju kam-snagu. Vrsni građevinski materijal, kupolu nad glavom domaćina sazdanu promajom vatre i podnebljem luga-pepela. Služeć i kao pušnica za usoljeno meso, šunke, slaninu od podlanca, krvavice, divenice... sa otvorenim već spomenutim dimnjakom. U «kući», lijevo i desno, nalazila su se ložišta za «parasničke peći» u sobama ako ih je bilo sa obe strane. Ove furune hranjene slamom, kukuružnjom, granjem il čutkama, davale su somun-kruh u obliku diska za čitav tjedan bez kemijskih dodataka. Nije se kvario. Na zapadnom zidu «banak», radna i zidana površ isto od nepečene cigle s ognjište i sa «sadžakom» – gvozdeni tronožac sa uvijek punom «kastronom» - posuda od livea gvožđa, vode. Tokom vremena obložena vapnenim kamencem ako ga je voda bila iz kopani bunara. U ovome su kraju bile obično tvrde krečnjačke vode napose i za piće. Na banku ne samo što se uvijek održavala vatra, nego je reduša-domaćica spremala «ilo» – hranu za svoju «čeljad» – ukućane. Tokom vremena «krušna» su peć u vidu kupole, pored nje i «katlanka» za velikih vrućina a i tokom vremena prešle u avliju. Kasnije, još uvijek od «valjaka», katlanku su sa «šporeljom» - štednjakom i krušnom peći našli svoja mjesta u zemlji negdje obično po strani u dvorištu a služila su uglavnom za pripremu zimnice. Da li je neznani neimar u obliku krušne peći rataru podario mladost, šator iz stepe sjećajući ga na njegovo u njoj počelo i bivovanje? Prvi mu je susjed obično bio na domašaj glasa. Usamljen, okrenut sebi i sferičnoj akustici kraja, dio je nastambe tako pretvorio nad glavom u sakralni kutak, kuću-odžakliju. Stremeć kroz dimnjak, prajutru nepomućene oranice, sveopćeg nastanka, molio «milost neba» od koje je između ostalog i ovisio. Daleko od svih strana svijeta,

trpeći dobro i zlo, skrivan, i otkrivan neumoljivim vjetrovima vlastite postojbine, mučen i blagoslovljen nesigurnošću vidika. Za vrijeme «adventa-došašća», čovjek pustoline u rane je sate jutra pohadao «mise zornice» uzdržavajući se od javnih zabava, svadbi i bolje hrane, pogotovo za vrijeme «korizme-četrdesetnice», samo su «Betlemari» obilazili domaćinstva, obučeni u opaklije i šubare, djeca sa pastirskim štapovima i maketom betlehema, pjevajući božićne pjesme. Zimskim je akvarelom ravnice hodao, još iz doba prapovijesti dalekih pustinja čovječanstva, žar srca u fenjeru spasenja. Majstor svih zanata, umjetnik i znalac divljeg bilja i njegove ljekovite moći, u nemiru je zvijezda i «aera-zraka» čitao odjek godova Univerzuma i mijene vremena. Koliko tananih misli u narodnome vezu, običajima, predmetima za svakodnevicu, alatki za rad! U svakome salašu iz onih vremena, nailazimo na skromnu knjižnicu, ako drugo ne, a ono na Sv. Pismo i Molitvenik, kao i na pučki kalendar. Konačno, netko od ukućana ili putnika namjernika bio bi pismen.

Danas ih dopunjuju kompjuteri, muzičke linije, televizija, video, mobiteli... Nedjeljom bi nakon «užne-ručka» «baćo-starešina» obitelji sa ukućanima «štio-čitao» dnevni ili tjedni tisak, izbor je većinom bio što većeg formata, razmjenjujući i novosti iz varoši, do kojih je došao nakon «Velike Sv. Mise» više u katedrali, ispred Varoške kuće, a danas čine se za sada bezuspješni pokušaj prid Rudić-ćoši, blizu knjižare. Nalazio je nadničare, sluge, trgovao, sklapao poslove. Stariji su mladima birali bračnoga druga stojeći na trotoaru korzoa, pri velikim svetkovinama, dolje šetala je mladež.

Danas mladi odlaze u diskaće, kavane, kafiće, na kućne zabave ... obmanuli stanovnike ravni, prije nego «svetkovine» veseljem održavane divane, poklade, prela i mobe. Posljednje, uvijek kad je bila hitnija i veća potreba za radnom snagom. Stariji uz bokal vina, lampaš i samotnu tišinu tuljenja vjetra, prepričavali bi zgone i nezgone življenja, a djeca u budžaku počinjala pam-

titi čitave knjige bajki i priča. Dobar čitač ponekad preuzimao mjesto pripovjedača. Uz budnost odraslih, u drugoj sobi momci i djevojke igrali erberečke, kola, pavle paune, ušuturle, s proljeća vani klisa, krpenjače, od trave, kasnije sve do danas, od slame pleli prstenje, krune, perlice, slike ... Djeca su od kukurozovine i sirka pravila sebi igračke: konje, tambure ... Velikim snijegom pokrivena ravnica, često do prvih jutarnjih pjetlova, posjetioce zimskih zabava svojim je bespućem vrtjela u krug, jer bi jednostavno zalutali. Dvije sedmice prije Božića su «materice» dan «nane». Čestitari dobivaju orase-orahe, maramicu i metalne novčiće utisnute u jabuku prije toga svečarici izgovaraju prigodnu pjesmu u stihu stvorenu u narodu. Od ovih darova mogli su se skromno obaviti i božićni blagdani. «Oci» su manje svečani nakon materica tjedan dana, ponekad i na sam Badnji dan prije podne. Gdje god su se našli, ljudi iz ravnice bi žurili doma provesti «Badnje večer i Božić u kući» sa svojimima. Domaćica bi prekrivala astal-stol bijelim čaršavom-stolnjakom. Djeca su unosila slamu (znak sjećanja na betlehemsku noć Isusa, Marije, Josipa, Pastira ... u štalici) na pod prostorije-čiste sobe i čestitali domaćinu Badnju večer, on uzimao šaku slame i stavljao je na desni kut stola ispod čaršava. Nakon večere prije zahvale (sa njome počinjala i završavala-molitvom večera), tko je želio izvlačio je slamčicu i prema dužini nagađao životni vijek.

U vrhu stola je stajao božićnjak-pleteni kolač ukrašen od tijesta životinjama i betlehemom. Kraj kolača su orasi, jabuke i posijano u posudama zeleno žito. Prije Sv. Luce. Na Novu godinu domaćin bi činio znak Sv. Križa nožem na Božićnjaku i lomio na glavi djece, kako bi ona znala «divaniti-govoriti». potom se kolač blagovao mjesto kruha. Prije toga orasi i jabuke. U vrijeme kada nije bilo «grane»-bora, on se sastavljao od grančica s tijestom. Svjećica se na Badnju večer palila o «badnjaču», komad unešenog upaljenog drveta-ugarak uzet sa «banka» ili iz ognjišta. Dodirujući njome vrata i vraćajući nanovo u vatru, a svijeća

mećala-stavljala Gazdi u čašu s zrnavljem žita, i njime je kao i danas, škropio čestitare Badnje večeri, uz veću uz svijeću koja je u nedostatku struje svjetlila tokom cijele noći. U ovaj je kraj električna energija rano stigla ali na salaše nešto kasnije. Ova je noć morala biti što blještavija zbog Kristova rođenja-Bogočovjeka. Iza zajedničke molitve za dobar tijek ispijala se čašica zamedljane rakije. Na porculanskim tanjurićima koje bi domaćica unosila prije večere na stol bili su med, češnjaci bijela luka, jezgra oraha i kriške jabuke. Uzimani sa medom, oni su značili čvrstinu vjere i zajedništvo. «Položaj» ili gost za stolom te večeri je obično bilo djetе iz kuće, rijetko odrastao i netko van kuće, podsjećajući ukućane na betlehemske dijete maloga Isusa i Obitelj. Zatim su slijedila posna ila-jela s «maslom» – proizvod iz mlijeka, jer se toga dana držao jači post koji je trajao nešto blaži čitavog Došašća: čorba-supa sa gravom-pasuljem i umjesto kruva pletenim kolačem, umjesto vodom zakuvan mlijekom, nasuvo-tjestenina sa sirom, makom ... gube-komadići obične kifle, pečena riba i dunc-kompot. Jedno i drugo bila su u ono vrijeme rijetka bolje svečana jela. Sve su ovo domaćica redom, svečano i pomagači iznosili za stol. Nakon večere svjećica se gasila čašom vina koje je ostavljano kao lijek protivu zubobolje. Činio je ovo obično domaćin. Vjerovalo se da kretanje dima od ugašene svijeće nekom od prisutnih označava odlazak sa ovog svijeta zapravo sve je zavisilo od strujanju zraka u prostoriji. Tokom večere od svakoga se jela ostavljalo u tanjur ako bi im neki nepoznati gost navratio na večeru, jer nitko te noći nio smio ostati gladan sjećajući se Sv. Obitelji koja nije imala stan nad glavom da prenoći. Il se u nekih ostavljala hrana po strani za mrtve, vjerojatno po poganskom običaju. Zavisno od običaja u domaćina. I domaće životinje su te noći nakon večere ukućana dobivale obilniju večeru kako se govalo da ako ih Neko upita da ne pričaju kako domaći nisu prema njima dobri. Slijedila potom je zajednička molitva Tvorcу i Darovatelju, i ako ju je bilo, obilna večera. Narod je imao jednostavnu i čvrstu

vjeru u Svevišnjega. Posli nađenih poklona ispod grane-bora, obično djeci, domaćin bi im bacao orahe po slami. Koju su treći dan rano iznosili napolje-van iz sobe, a malene formalno, kobajage, šibali prutom, pitajući ih koliko ima u svakoj čoši-kutu, mladenaca-djece. Bio je to spomen na Herodovo krvoproliće djece i hodočašće tri mudraca-kralja sa istoka čija je želja bila pokloniti se novorođenomu duhovnom Kralju, a ne svjetovnomu i političkome, isti dan u jutro na svetoj misi je svećenik blagosivo vino jabuke protiv ujeda bijesnih životinja.

U božićnoj noći iza večere išle su vašange-maškare, po domovima, a djevojke i djeca bi lijegali do «ponoćnice» na slamu. Djevojke su stavljale nepoklopljeno ogledalo pod svoju glavu kako bi vidjeli lice svog «suđenog» – budućeg čovika-muža. Nešto slično su radili i na Sv. Lucu, kada se sijalo novo žito za Badnje večer i Božić u posude koje su stavljane u prozore ili na peć a potom zazeljenjene kraj Božićnjaka, a tokom II. svjetskog rata uslijed miješanja naroda počelo iznositi s (napose hranom) obilježjima ovoga blagdana, bolje u njega umiješano poganstvom i na grobove u groblje. Djevojke su usto Na Sv. Lucu ispisivale i dvadeset muških imena na papiriće i ispresavijane stavljali sa jednim praznim u određenu posudu. Svako bi jutro tada jedan iz suda ne pročitani bacali u vatru, tek posljednji bi otvarale i na njem čitali ime «suđenog», naravno ako nije bio prazan. Na Sv. Lucu se nije ništa davalo iz kuće, zbog straha da ih nebi neko ureko. Kao što se tokom cijele godine poslije zala za Sunca nije davalo zbog također uroka, mlijeko, jaja ... tokom cijele godine. Spomenimo i stolicu sv. Luce. Još jedan od znakova poganstva, njen vlasnik ju je gradio tokom čitavoga adventa i konačno na polnoćku unosio u crkvu pred glavni oltar, na nju sjedao očekujući da otkrije od prisutnih žena koja je vještica? Prvi dan Božića stariji nisu išli od svojih kuća u goste već su ih dočekivali. A mlađi su u goste nosili «bukaricu» – bocu sa vinom okićenu batakom i pantljikama. Sadržaj bi popio domaćin tamo

gdje bi čestitari navratili i napunio bi im je nanovo, časteći ih, a uz viru stavljajući u čašu i sitne novčiće, i tko bi je ispio odjednom iz duše i do dna, bio je pobjednik i vlasnik novčića. Tako se dešavalo da bi se mlađarija, djeca i podnapili ne shvaćajući oporu šalu, ili podvalu starijih. Stara godina-svrgodište se čekala kod običnog puka kući: prije toga se išlo u crkvu, prije ili popodne u varoši, ovisno u kojoj na «zahvalnost» a u selu bi se ovaj čin obavljao sutra dan na Novu godinu. Vjerovalo da se tada svršava zlo i dobro i da uz silnu raskalašenost, u jelu i piću i zajedništvu, može doći do svršetka svijeta.

Sve je ovo bio žetveni totalitet sveosmišljene borbe salaša da opstane na ovome tlu. Odmor i duhovno uporište materijalne kulture: «kuća» u salašu! Velikom eksplozijom prirodnih i društvenih znanosti mikro i makrokozmosa, pomjerile su se granice naše spoznajne stvarnosti. Čovjek je povjerovao da će dobiti konačni odgovor na sva pitanja koja ga progone od pamtivijeka. Salaš je prije nekoliko desetljeća bio na vrhuncu svoje vlastitosti. Njegov živalj, malo se školujući i to iz određenih razloga i određenih zanimanja, pa rekli bismo i danas, za šta nema svrhe tražit krivce, nije uspio nadvladati zbilju koja ga je očajnički i očajnički zatirala. U njegovom skučenom poimanju «smisla». A neki su se i izgubili pod novim suncem i nebom kada su ovo spoznali. U stvari, iz te klice kaosa nadajmo se, ipak i boljem svijetu. Naše je vrijeme, vrijeme zapanjujućih otkrića i suprotnosti duhovnih, kulturnih, materijalnih i moralnih vrijednosti koje sličići «renesansi». Ali prije svega valja nam odgonetnuti «sebe», milošću Stvoritelja koji nas je iz gliba načinio, jer drugog puta nema, našom umišljenošću i lakomislenošću, prihvaćali mi to ili ne. Slobodom našega, duha «moramo», naći pravi način da stignemo do «kozmodolitske» zajednice svih naroda poštujući njihove osebnosti, da tako, među sobom se dopunjujući, osvajamo budućnost koja nam sve više dolazi ali od nas i bježi zahvaljujući našoj lakumosti. U nehaju svemira «otkrili» smo

smisao života stanovnika ove naše planete. Visoka nam tehnologija može, ali i ne mora u tome pomoći već i odmoći. O tome nam govore «legende vremena» što odlaze i dolaze pokraj nas kroz milenije mutne i vremešne povijesti.

Ispred Pjesnika visok, smeđ, regularnih crta lica, oko kojih vjetar mrsi do ramena dugu i tamnu kosu, mladić u crnim hlačama i bijeloj košulji, u sandalama na bosim nogama, nastavlja:

– Pođimo na objed. – Glas mu je vedar i pomalo sjetno zadubljen u prošlost, Gotovo neprimjetno, put se penje. Šljuke, liske, divlje guske i patke unaokolo. Krov prelazi u šumicu. Osvježenje u ovoj omorini. Pod stoljetnim stablima staza gubi svoj gaz. Negdje među raspuklim granama i crnogorice huji sunčani vjetar. Bjelorepi orao i mišari u modrilu neba. Duboka sjena mahovine. Vodič se okreće:

– Na pragu smo duhova. Stari su narodi između «dovratka» dijelili pravdu. S druge strane vode tinjaju ostarjela domaćinstva. Tamo zaluta i poneki lovac. S ove strane, sasvim gore obradiva zemlja dodiruje područje šaša, boja i parloga neprohod kaldrme. Lijenost, nepoznanica i radoznalost rijetko koga ovamo dovede. Oko starih, već nepostojećih salaša izdikalilo i niklo drveće. Tu i tamo ledina s velebiljem. U proljeće i u jesen ovdje nailaze ptice selice. Labudovi ostaju preko čitave godine. Rit se zbog izvora tople vode na jednome mjestu ne zamrzava tokom zime, kao i šikara oko njega. Krupnije zvijeri su dublje u čestaru: vepar, vuk, lisica, vidra, kuna ...

U dnu čistine u pravcu sjever-jug, bijela, prizemna, gotovo jednostavnih linija, monumentalna zgrada. Od zapada ulazna lipova vrata u staklu i okovanom željezu. Pred njome golema topola. Šljunčane staze presijecaju bujnu svježnu travu, bokore rascvalih ruža, ukrasno žbunje i drveće i cvijeće kao i raznorazne tuje, jelke i omorike ... Prema zapadu vrbe kriju vidik ka jezeru i jezerima ...

Unutra, od podruma punog izvrsnog starog vina i ostalog pića, do potkrovlja funkcionalna cjelina. Prozori sa drvenim kapcima, čipkanim i grimiznim plišanim zavjesama. Tepisi i ćilimi po drvenome podu s raznih strana svijeta. U centralnom zajedničkom boravku, prostoru stari stilski namještaj. Uz ostale prostorije ... negdje po strani knjižnica sa knjigama na više jezika iz raznih oblasti saznanja, audio, filmski, foto i video zapisi, sa udobnim pokućstvom. Kao i etno-arheološka i umjetnička stjecišta vremena i svijeta. Eho putova i ljudi izgubljen u tišini pustare, ispod velikog i plavog nepomir neba i ovih sati.

- Tko zna kako je sve počelo? Isto tako ne znamo ni izraz lica prvoga Čovjeka u ovom dijelu Bačke, raskršću europskih a i svjetskih putova, kada je kušao na gredi-gradini dokućiti gostoljubivost i negostoljubivost stepe, čak iza vidika? Materijalni nam dokazi pričaju oko dvadeset a možda i više tisuća godina, u nekoj udolini sa vodom za piće. U tome susretu povijesti i ljudske rase mogao je vidjeti usamljenu «vaseljenu» močvara i sparušene trave. Upoznati nezadrživi poriv vuka, lisice, jelena, divljeg magarca, vepra, ribe do četrdeset kilograma po komadu. Čuti ćurlik jata na tada nezagađenom svodu naleglom nad ravnicom. Spoznati obilje sunca i gorčinu neprolazne zime. I sresti ponekog čovjeka. Vidjeti grnčariju koja nosi obilježje najstarijeg utvrđenog čini se grada na svijetu, Jerihona, izuzev onih legendi, predanja i kataklizmi vremena, tajnih putova života. Vratimo prvome poznatom obliku «organiziranog» društva, nosiocu moralno-državnih normi. Baveći se lovom, ribolovom, i stočarstvom i poljodjelstvom, živi u pravokutnoj prostoriji sa krovom na dvije vode i ognjištem. Zašto u predmete od kamena, kosti i keramike urezuje prigušene obrise života jarkih boja? Čovjekov strah od nepoznatog, njegovo nerazumijevanje prošlosti i budućnosti, ukazujuć vremensko-prostornu vezu između ljudi, umiranje je i rađanje kultura. Periodi šutnje između eona. Vidljivo i nevid-

ljivo prisutni na kružnici bivovanja, samo razbistravamo, a ne proširujemo svoje vidike. Kazuje domaćin.

– Zar se salaš tako rano javlja u ovome kraju? – Pita radoznalo Pjesnik.

– Puno kasnije. Nakon manje ili više zaboravljenih naroda. Panonija ne zna za predah, iskipjeli lonac življa, koji moćnoj imperiji u rasulu na Tibru daje careve a ranom kršćanstvu mučenike. U povijesnome se mozaiku Zemlje loše ne odbacuje nego liječi dobrim, sve do neke u njoj nove eksplozije. I najgenijalniji um smrtnika samo nagađa nastanak sveprisutne stvarnosti. Njen je početak za sada predalek a da ga ne sumnjajući prihvaćamo. Naš svemir nije jedina zbilja, da li se prostire ili sažima, kao atari zemlje, ne zna se. Beskonačno gibanje beskrajnih postavki, pretočeno u poeziju brojeva. Kada bi svemir imao «svršetak prostora», tada bi na toj granici počinjalo nešto što za sada nema «odgovora». Ma kako kušamo, mi ne umijemo da obuhvatimo beskonačnost. Salaš, početkom našega milenija ... Samo, od čega krenuti? Tišina sapeta u prahu, prašumama i pustarama. Trag malog ledenog doba između petnaestog i devetnaestog stoljeća naše ere. Prije pedesetak godina još postojali su ostaci zemunica, nastambi, prije II. svjetskog rata, kod sela Tavankuta, blizu Subotice. Naselja starijeg i od samoga spomenutoga grada. Ovaj kraj znao biti i svačiji i ničiji, obećana zemlja meda i mlijeka. O beskrajno slatko-oporu panonsku vjetrometinu lomile su ... do njene konačne možda i urušenosti, ideologija i glava. Nama je teško o svemu tome prosuđivati.

Možda se baš ono «ovako» a ne «onako» dogodilo. Nesigurno je sjećanje ljudi a stvarnost ne da da se zabilježi. Drugo polazno uporište salaša, i bliže istini, jeste «nastrešnica» pravokutnoga je oblika, na četiri drvena stuba, i sa krovom na dvije vode od trske. U početku «privremeno» kasnije «stalno» mjesto boravka

govedara, skitnica i putnika namjernika. Tokom vremena rađaju se zidovi, najvjerojatnije od trske oblijepljene blatom, koliba. Čovjek je tako milom ili silom napustio «utvrđenu varoš» i pošao u pustu, daleko od drevnih putova i «progona-aleja», koji su vodili na sve četiri strane svijeta, a ponekad i nikud, sve do danas. Gasili se u divljini ispaša ili vraćali natrag u naselja. U ono vrijeme svaki je samotnik na tim putovima, bio «izvan zakona», prognan iz zajednice ili ne, jer tamo u ravnici nije sezala ruka ljudske pravde ako je ima, osim Božje. Ove su ceste pokatkad gorka iluzija moćne, radoznale i hrabre ljudske potrebe za nekim zemaljskim rajem.

Sprudovi zdrobljenih oranica im dodiruju zagrljeni vidik. O njem su govorili prolaznici pod krovom čardi-svrtišta, usamljenim salašima i u pusti, kada bi se zaustavljali da predahnu. Obavijeni sumrakom vatri, lojanica i lampaša u mrsu i nemrsu hrane, vjetra i čaše vina iz trsa rimskih pudara. Tada se u srcu očajnika valjda budila želja: poći na putove za onima koji se nisu vraćali jer su našli izdašnost življenja, il ... a možda i dalje ...

– Pjesnik sluša domaćina, iza obilnog ručka šeću gotovo po netaknutom krajoliku i raspravljaju. Prolaze i kraj drugih nešto naherenih i ruiniranih imanja, kod nekih se zaustavljaju i pričaju sa vlasnicima, o svakodnevnici, ili ne, ako je gazdinstvo napušteno. Kraj, izgubljen u bespuću ravnice i zaboravljen od ljudi. Dušu kao da svoju liječi.

Sunce lagano zapada iza tihih jezera dajući svemu boju klasova, uz romor ptica preko mekog vršja trske. Putnik-domaćin i pjesnik sjede za stolom od užegle orahovine, ispod velike topole, ispid njih večera. Na gredi, u daljini, stari vinograd. Cvrčak im u blizini grize raonik pospane mjesečine na istoku ...

– Gdje je istinski početak svega? – prekida šutnju Pjesnik.

– Salaš ... prije ... ali ... koliko stoljeća? Umjetnost nas približava beskonačno ljepoti savršenstva ... preteče mnogih, mnogih putnika, neke zarobljene putove i sokake u ravnici ... križarske vojne osvajaju «sveti Kristov grob» od nevjernika. Trgovci, blagoslov i pošast svih vremena ... iz osjene zaborava trguju tko zna koliko starim rukopisima. U stisci naroda, pozna gotika, svoj tmurni misticizam kopni u širok krajolik svjetla. Čovjek se otvara drugima kako bi suosjećao sa zbiljom. Ovo, za neke, bezumlje brata Franje, ma koliko kratko trajalo, dalo je ljudima neprevaziđene sfere civilizacije i budućnost onima koji su hrabri, ljube i vjeruju, približavajući ih neshvatljivo beskonačnom poimanju-trajanju. Dižu se velebrne građevine duha i tvari, ne samo u Europi. Broj i način povezivanja subatomske čestice u jezgri atoma nosi sustav opipljive stvarnosti. Tako i duhovna naobrazba pojedinaca, složena u narodu i narodima. Manje je važno tko je i kada gdje došao, nego od čega, kako i zašto je ostavio svoje djelo. U tom vrzinom kolu povijesti, odgrće se pozornica svijeta, očovječenje čovjeka. Malo je pisanih svjedočanstava o životu u beskraju ravnice, i tko zna kada je prva klica «salaša» posijana na ovome tlu.

Svjetlucava grmljavina u mliječnim brazdama pustoši začas prekida riječi pripovjedača. Naslućuju prozračne sjene noći, kap po kap, slijevaju vlagu mjesečine rijeke niz obronke sati. Putnik sjetno:

– To maglina podivljalih konja, kao djetinjstvo i bijeli salaš, što povremeno navrate u avliju, idu svojim putem. Sagrađen od materijala pri ruci: zemlje, trske i drveta, izgubljenog u gorčini prostora. Sve do naših dana, možda zbog usamljenosti, stoji lijepi običaj da ljudi, kada se susretnu, jedno drugo pozdravljaju u bespuću ravnice. Salaš smješten u pravcu istok-zapad, obično na gredi (može se usporediti s genijalnim i svrsishod-

nim arhitektonskim ostvarenjem bilo koje kulture naroda), s jedne strane da bi se skrio od neočekivanih posjetitelja kojima bi po mogućnosti pružio ili odbio gostoprimstvo, s druge jer nasušna potreba života traži pitku vodu, pa se kušalo smjestiti ga u dolju ili na uzvisini-gredi kraj tekućice, prošarane trskom i ribom. Ako se drugačije nije moglo, onda se kopao bunar «posebno umijeće» sa «đermom». Sam salaš «nabijao» se od ilovače drvenim maljevima, u vidu pravokuta. Zidova širine i više od jednoga metra, u njima se na nivoima radi vezivanja materijala stavljala i slama, kutovi osiguravali drvenim klinovima, kasnije pečenom ciglom. Prvo s dvije prostorije: «kućom», o kojoj smo već govorili, i stambenom prostorijom s istočne strane, koja je za turskih vremena skrivana «snopljem» uglavnom kukuruzovine, kamo su sklanjana ženska čeljad i djeca. Porez je ubiran po odžaku, koji je činio «kuću». Ujaci ili fratri su među življem održavali san i pomalo stvarnost o «velikoj panonskoj zajednici ravnopravnih naroda i pravu čovjeka da ne bude ničiji sužanj», po staništima u pusti, ritovima i šumama, prije, tokom i nakon vladavine polumjeseca. I nedovoljno poznatog cara s vojskom. Vremenom salaš sa zapada dobiva i treću prostoriju: čistu sobu. Otvoreni «ambetuš», na drvenim stupovima i s ogradom od kukuruzovine, leca ... visine jedan metar, te s desne poluukopani špajc i lijevo kuhinju. Za jakih zima svježije meso je držano pod ovim otvorenim krovom ili na dudu pred salašom. Glava obitelji na ležaju, noću, kraj ulaza u dom, a pod ambetušem «lovačka puška se nalazila s onu strana, kraj dovratka», u kožnom odijelu, opakliji, šubari i s drvenim klompama na nogama, postavljenim slamom, ljeti laganije obučen, čuvao je ukućane od nepoželjnih gostiju. Ovdje ne treba misliti na prosjake i fratrove, koje je uvijek čekao tanjur vruće čorbe. Prvi su išli za lijepa vremena, a drugi tokom cijele godine, osiguravajući sebi materijalnu osnovu za život. Ili torbari, koji su uvijek rado gledani na salašima, s robom i vijestima. I sam je vlasnik «bijeke naseobine» povremeno kretao u prvo

praskozorje ili još predvečer kako bi za dana ili jutra stigao u varoš na hetiju-sajam i trgovinu. Krov salaša pokrivan trskom, debljine pedeset i više centimetara, na dvije vode. Ljeti hladan a zimi topao, ravan i podmazan žutom zemljom kao i sobe, ako nisu imale drveni patos, bez pokrovaca i krpara. Osim žitarica, na tavanu su ostavljane životne namirnice za svu čeljad na imanju. Na imanju žito u «žitnim jamama» skrivano je, zlu ne trebalo ili pak od «financa-poreznika». Iskopane na njivama, ni sam vlasnik nije uvijek nalazio. «Ambari» za žito sa zidovima od pruća i krovom na dvije vode na nogarima poput planinskih kućeraka na saonama, što ih pastiri koriste za skloništa tokom ljeta od nepogoda, ostatak su sjećanja na seobe naroda, zaštita od poplava i skrb za hranom. Sredinom duži salaša, debela drvena greda, «slime», i poprečne tanje gredice, sve pokrivene debelim slojem blata pomiješanim sa slamom, miješani nogama i gori bacani vilama, nosili su tavanicu. Vapno se razbilo pri «mazanju»-krečenju, i ne samo njih, nego cijeloga kompleksa zgrada, s unutrašnje i vanjske strane. Imalo je ovo i zdravstvenu funkciju, osvjetljavajuću i ugođajsku sliku mjesta stanovanja. Docnije, stijene krasi i šarolik splet formi, boja, ambetuš oslikan umijećem majstora. Prazninu između «slimena» i «plafona» popunjavaju dunje-tunje i jabuke, krateći mirisom skućene i hladne dane u godini.

Jednodijelni pendžeri zbog razbojnika osiguravani su gvozdenim rešetkama, ali su ti znali prokopati rupu ispod zida u čistu sobu. Prvo su tad kroz nju pružali upaljenu lojanicu-svijeću a i šešir na batini, i ako u njoj nije bilo nikoga, oni bi ulazili i provodili pljačku. Radi njih i inih salaši nisu možda nekada ni okrećeni. Jer kada bi puni mjesec udario u mijene i puste vjetrova, oni bi zabjelasali više nego vatre čobana kraj njihovih stada. Tako su salaši ko zlatom patine jedno vrijeme sa svojim zidovima bivali u šutnji. Više nego mali pendžeri, zimi su se spolja do polovine nasipali pijeskom: da kroz njih ne prođe hladnoća i «ampa»

snažnih vjetrova. Napose, sjevernih, sjeverozapadnih. Prije njih znaju da pušu veoma jaki zapadni i zapadno-jugozapadni. Zimi nose sjeverne i sjevero-zapadne s kratkom grmljavinom, munjama, orkanima i snijegom, ili olujama koje traju, sve to i sa mećavama. U siječnju, stari ljudi pamte, znale su procvasti i crne šljive ako je bilo proljetno vrijeme, a zatim bi pao snijeg i zima bi zacarila; kao i da za lijepa vremena nekada lije kiša, tuku munje i led-grad. Za jakih pak zima i sama zemlja ispuca od studeni. Ljeti, kada se mijenjaju, južni i sjeverni vjetrovi donose oluju s kišom i gradom raznih veličina, koji u jesen zna da potuče grožđe u vinogradima, kada ga ljudi i ne očekuju.

Postoje makro i u posljednje vrijeme i mikro (hvataju samo dijelove kraja, grada ...) nepogode. Košava laka i oštra je u talasima. Sjever-sjeveroistočnjaci (s Karpata) zimi i u ostala godišnja doba nose zahlađenje. Jugo topao, ponekad i vrlo jak, nezavisno od doba godine, ljeti svim živim bićima otežava disanje. Sjeverne, zapadne i južne kiše pogoduju usjevima. Naročito blagoslov nose: đurđevske, spasovske i duhovske. Istočne (zardane) su rdave. Zime su nekada bile veoma duge, jake i mrzle, preko velikih rijeka prelazila su seljačka kola jer su bile duboko zamrznute, blago je moralo jesti i «živu ogradu-živicu» zbog sijena i ostale hrane za njih koja je nestajala-trošila se. Bagrem je pucao i lomio se na minus petnaest stupnjeva a hladnoća padala je i niže. Ris se znao raditi u kožuvima. Sva vrata na salašu su drvena i bez stakla, naročito vanjska. S vremenom ovo se mijenja. Udaljeni od naselja, neki su salaši bili škole i crkve. Sa zapadne strane zgradu je od čudi prirode štitio «dračinjak», izvor ogrjeva, topline vatre i drvenarije za kućnu uporabu. Pred njime je «ledina» pružala svoj dlan trave. S onu stranu puta iz grada su «ljetni korlat», kamare slame i kukuruzovine. U širinu s jedne i druge strane kapije, po jablan i ograda od pruća, a kasnije poneka i od pečene cigle, iako je salaš od nabijene zemlje. U ardovima na gredama i kamenju u komori, odvojenoj od ljetne kuhinje

«ketrencem» za sijeno, lješkarilo je vino. Lako kao svila jutra, teško i nedostižno kao ova zemlja pred nama noćas. Iza vinograda prema dolnjaku pružao se voćnjak, pa obradiva oranica, koja nije uvijek sva bila kraj salaša. «Daščara» tijekom razvoja prelazi u «čardak» sa svinjcem.

Ratar je odlazio na vječni odmor iz «čiste sobe», u koju za života takoreći nije smio ni priviriti. Na kolima koja su ga toliko puta nosila i vraćala salašu sa krštenja, vjenčanja, rada, vašara, lumperaja, kartanja, proštenja i tuđih odlazaka, i sam je odlazio ušću njive bez atara, mrginja i izlaska na oranje. Smješten istočno od glavne zgrade, «naslon» s ravnim krovom i zidovima od kukuru-zovine je čuvao blagdanska kola: «karuce i haptike» s glavnim kerom na salašu a taj kao ni njegov gazda nije napuštao mjesto stanovanja, dok je mogao. Šarov je na milje prepoznavao posjetioce raštrkanih salaša. Prema jugu su stajale: volarica, košara i nešto podalje kokošinjac. Kupolast ili pravokutne forme. Živina je dane provodila po okolini, a noći na granama drveća u avliji, tako poludivlja teško se hvatala, za trpezu domaćih ili trgovce koji su je kupovali i prodavali. Ovce su se držale u toru sa sjeverne strane košare, desetak, rijetko više Zaokruženo dvorište u sredini ko uskrslo jutro žednih oranica. Đeram. Nakon očajnih korizmenih vjetrova «uskrsla svijeća», u prvo svitanje dana. Drveni, kasnije betonski i limeni «alov» pružao nektar je bistre i hladne vode. Na jednom od svojih kutova «ćoša», rijetko na oba, rastao je dud ili orah ispid salaša. Prvi više od hladovine, s bijelim ili crnim plodovima duda, poslastica za jelo i živalj, usto kao pečena «bakaruša» – prvi tok rakije iz kazana, i za rane, ludost a i vrimenta. Treperi petrolejka, iz školjke godova utiskuje šare u drvenu palubu stola. I nastavlja:

Prema vlastitu nahodanju, bez obzira na nacionalnu i vjersku pripadnost, vlasnik je obično mijenjao, u osnovi i danas mijenja, makar za nijansu, ustrojstvo i izgled salaša i pratećih objekata. U zapadnoj sobi kraj vrata na zidu je krunica, «svetnjača» sa Sv.

vodom (čeljad započinjući dan, posao ili noć njome se krstila) i marinska svijeća, posvećena u crkvi na Marin, koju pale na samrti i stavljaju je odlazećem u ruku. Po dolasku s blagoslova vode dan prid Sv. Tri kralja, nana škropi iznutra i spolja zgrade i avliju svetom vodom, jer se rijetko dešavalo da svećenik ide blagosloviti redom kuće, uobičajilo se ovo u ovom kraju nakon II. Vatikanskog sabora, kako ga zovu. Ovoj Sv. vodi se pridaje posebna moć protiv zlih sila i radi toga se pazi da je ne oskrnave zle ruke.

Ovdje su i ure sa šetalicom i tegovima, koja niže vrijeme. Desno parasnička peć obično valjkastog oblika i krevetac, pokriven tkanom vunenom ponjavicom. Iznad dva mala prozora raspe-lo-križ. U sredini «stajanje sobe», astal prekriven «velencem», otkanim iz svijetle vune tamnih, jarkih geometrijskih figura. Sa njegove desne i lijeve strane po klupa i krevet. U ovoj sobi su boravili stari, žene i djeca. Odrasli muškarci, pogotovo za pogodna vremena, noćivali su u košari, ketrencu, kamari slame, prostrvši neki odjevni predmet, i u voćnjaku, bašti. Rađano je mnogobrojno potomstvo, ali s kontrolom, odvojenim noćenjem i krevetima. Nedjeljni razgovori i na blagdane među ženama popodne na ledini, sokacima ... između ostaloga, imali su teme o odgoju djece. Uspješne. Čista je soba mjesto klupa, kreveta i kredenca imala dolaf, šifunjer i stolice, dešavalo se i mali oltarić. U prostoriji se čuvalo sve što je vrijedno: svečana ruva, odijela, štafirung žena koje su došle u kuću i onih za udaju dio njihovih mama i majki, novac, dukati ... izuzetno bi u njoj zanoćio i vide-niji gost. Rastočene zidine odbačenih salaša i podivljalih bagrema pod teretom slobode blude. Bandaš i bandašica ne nose krunu od žita u znak dovršene žetve. Ni kolo se ne igra ovdje popodne nakon zahvalne Sv. mise i prošijuna-ophoda oko crkve, užne-ručka kod bandašičine kuće. Ni sličnih svečanosti iza berbe grožđa što je priređivala siromašna mladež, arendaši i napoličari ... Poneki jablan uz trule tarabe para azurnu pučinu

neba. U daljini, četvorokutna bijela kula-opservatorija, obrasla bršljanom na dvije vode koji se razvlači po nahodađu. U omaglici mjesečine. Pjesniku naviru misli dok sluša jasni, izgubljeni, u njemu nepoznatom prostoru, glas subjesednika:

– Život je nepotpuno «otkrovenje» godišnjih doba. Proroci, filozofi, pjesnici ... i obični ljudi daju nam različite odgovore. Ali kako ih prihvatiti? On u našoj duši i svijesti nije dovoljno oformljen, za naša osjetila, samo ga slutimo. Kultura naroda trpi nedaće povijesti. Iz ugarka rađa «klicu života». Tokom življenja, iskušavana, nestaje da bi se pojavila opet nova i nepojmljiva. U neshvatljivom trajanju naš svemir ide nekom, izgleda, novom nastanku.

Neomeđenom približavanju širina istine. Duhovna tvar riječi kapiju samoće otvara. Spona između nas i drugih. Kanikula pejzaža bez salaša i nadničara. Za koricu kruha, svojim i sebi, često luta poput zvjezdolovca, na bridu života. Ispucale latice zabata lomi sita sjena nedovid cvijeta, siromašnih i bogatih.

– A mjesto žene u svemu ovome? – oglašava se Pjesnik.
 – Ona nikada ne silazi sa scene civilizacije, samo ponekad prividno, i uvijek povlači posljednju nit događaja. Možda jedna bliska ... ili daleka jesen, u mome životu ... na mahove ... – Putnik se zaustavlja, cvrčci i šum krila sove rasanjuju noć, šuti i oči kao da mu prebire vrijeme ... vrijeme ... pa će:

– Krajolici rasplamsanih vatri kraj izvora vode gdje beskućnici izmjenjuju vijesti. MIMOICI milost nadahnuća, znači mimoICI istinu. – Šuštava pustolina. Traganje dva samotnika u lokvi noći. Bezvremena knjiga susreta. Putnik negdje ćuti ...

– Suton ili još jedan odlazak mita u historiji zemlje? – pita se Pjesnik poluglasno.

– Odmor! Istinski umjetnik je svjestan da nikada ne uspijeva ostvariti savršeno djelo, iako mu teži. Dosadašnji razvoj tehnike izgradio je san «o velikoj obitelji» svijeta, jer sve je hladno i u rasulu. Postoje granice poimanja ljudske moći. Čovjek je vinov-

nik svih kataklizmi ove planete. Razum govori jedno, slabosti drugo. Radi toga su stranice vremena ako ne crne, a ono više nego sive. Žena kraja uvijek je bila patnica. Sredstvo kojim su se kupovali lanci zemlje i na oko blagostanje imanja, oglašujući se o moralne vrjednote. Djeca sirotinje, služila su imućnike, često radeći preko svojih fizičkih mogućnosti kako bi im roditelji dobili ris, osnovu preživljavanja još jedne kalendarske godine. Nove snaje prale su svekru s večeri noge i posluživale čeljad za stolom, poneki ostatak hrane namijenjen keru događalo se u nedostatku drugoga same bi pojele, ovisno od vrednovanja u zajedničkoj (zadruzi) u obitelji i moralnosti njezinih članova.

Djevojčice, ne dosežući stol, u naćvama su zakuvavale kruh, prvi puta stojeći na pernatoj uzgljanci kako bi tijesto bilo vlasno i čekale su da sa gredica nad glavom im poteče voda, naravno prije bi sa njihovih umornih čela potekao znoj; i radile ostale poslove kao reduše po kući i čuvale buljuk djece ostalim snajama salaša. Gazda zadruge je znao prokartati ono što su svi mukotrpno privređivali. Imanje je nasljeđivao najstariji muški potomak ili onaj koji je bio lukaviji, ostali tek ponešto, ženski dio je nosio ruva, posteljinu i dukate, rijetko malo i oranice. Čuvajući svoju ženu ili iz muške tko zna kakve pokvarenosti događalo da je gazda koristio žensku poslugu za ono što nije dostojno poštena čovjeka. I tako nastajali su pored ostalih zala brakovi više prijevarom nego hotimice između krvnih srodnika, i onih radi imanja ne obzirući se na zapreke i moralne norme. Kaštigu trpe današnje generacije. Čast onima koji ovo nisu činili, a bilo ih je, jer puka bi danas manje bilo. Svojevremeno bilo je večeri zajedničkog «ružarija» ili molenje Sv. «krunice». U crkvu su išli o velikim i zapovjednim blagdanima, neki iz srca, drugi zbog nova odijela i lumperaja, što je bio slučaj i s proštenjima, a neki iz lažnoga morala. Gazde su rijetko služinčadi, osim na vjenčanje i krštenje djeteta, dopuštali pohod u varoš i u selo, crkvu. Narod je radio od jutra do sutra, ali je imao i čvrstu vjeru u Boga. Stanovnike

salaša udaljenih više od tri kilometra nije vezala obaveza pod grijeh ako ne bi uvijek prisustvovali službi Božjoj. Umjesto toga se išlo pod križ i zajednički molilo. Bilo je više duhovnih a manje svjetovno obrazovanih ljudi. Koliko su mogli a koliko nisu pravo sagledali budućnost, govori današnje vrijeme. Društvena i ostala kretanja u dvadesetom i dvadeset prvome stoljeću imaju za posljedicu gašenje starih zadruga i nedovoljnu spremnost naroda da se prilagodi novim uvjetima života. Odlazi u grad, ali se ne odriče ni sela. Punina «civilizacije salaša» se neosjetno osipa u praprah nekog novoga početka. Neprekinuti razvoj bitisanja, započeto prvim čovjekovim korakom, većim ili manjim plamenom, promiče stvarnošću. To ne znači da ne postoji neka druga stvarnost u kojoj mi nesvjesno sudjelujemo, dopunjujući jedno drugo savršenstvom pojave. Između ovih krajnjih oblika, treći, prijelazni, oslobađa četvrti: početak i svršetak.

- Masa, energija, ljubav, smrt, vječnost i prolaznost. Što one znače u galaksijskome prostoru civilizacije? – pita se Pjesnik.
- Cijelo čovječanstvo koje je iza, sada i ispred nas, nema dovoljno vremena da na ovo odgovori. Ali ...
- Bjelina galeba u osvitu zaboravljena krajolika kuša svoje oblike i boje. Na pragu riznice tišine, domaćin:
- Sve sile koje si spomenuo i ostale su forme koje se među sobom dopunjuju, u neprekidnoj sferi kretanja i čine možda život mase tvari. Neovisno o nama, sliveni u «panj» međuovisnog trajanja. Sve dok gradimo i tragamo za nečim, imamo «nadu» da ćemo naći konačni smisao našega okruženja i onoga što nas prožima, tokom putovanja kroz prostor i vrijeme svekolikoga postojanja. – Prve sjene dana u safirnoj izmaglici, i u njoj nestaje veliki kolut crvenoga Mjeseca.
- Majur! Dio ili ostavština salaša? – Pjesnik uranja u prošlost a Putnik mu odgovara:
- Ni jedno, ni drugo. On je priča za sebe, od čvrste opeke i opasan zidom, neka vrste *male utvrde*, ne sliči mnogobrojnim

nestalim kaštelima u pusti. Na prste ih broje. Izgubio se prije «bijeloga salaša», poneki je čitav ugrađen u zidove crkve i paorske domove, u ugostiteljske objekte, ako nije u ruševinama i travi ... kao čarde. Danas ga nalazimo u obliku društvenih imanja i farmi pojedinaca, ne sličec starome. – Pritajena u banku njiva, izmaglica svanuća udara u beskraj pa se vraća. Skrama pustoline prinosi pogaču jutra.

Uskoro će mrzle jesenje kapi upaliti beskraj stepe, a vlažni miris dima hlad grana spustiti niže. Nepromišljene snove uvući u samotnu dugu, «čežnje» na vedrom nebu. I naći mjesto u lišću rasute opeke izgubljena civilizacije. Mrtve ptice Atlantide. Tišina otkrivenja svijeta. Nemir proljeća što mir snijega kopni, dah vatre u svjetlosti dana.

– Drama prostora u kojem budućnost sadašnjost prikriva. Os kroz koju život mudrost prožima. Duhovna, kako smutnja, tako i snaga puka. Salaš! Nijedno bogatstvo ove stvarnosti ne spozna drevnost pejzaža. Neka izgubljena slutnja ratara tko zna u kojoj dimenziji prostora povukla ga je kolijevci staroga lutanja. Praiskonska nemoć čovjeka pred nepoznatim. Zato kraj kršćanskih nailazimo na poganske običaje u narodu ravnice. Ne iz zle namjere, nego iz neupućenosti. Oduhovljena predaja u navještenju novih vrijednosti. Prije nego li dan osvoji noć u kojoj ostavljamo nadohvat ruke našu nedovršenu priču, baš kao bocu rakije koju «snaša» vraća «rakijarama» ako ne želi da bude isprošena, i mi se vraćamo našim putovima, ne otkrivši ništa novo u povijesti vremena, čovjeka i ravnice. Uzmimo zato komad vruće lepanje, po srijedi mašću namazanu, čašu vina, u koje sunce nevinost misli ostavi, i pođimo. Putnici kao što smo mi ne vraćaju se mjestu polaska. Život je lagana sjena oblaka koja preleti obiljem svojih darova preko njiva drugim vidicima: kuga je i blagoslov. Mi često nismo ni napoličari. Ovamo ni praporci vjetra ne navraćaju da prostru ljetu u krilo srušenih suvaja, ponekad i crpki za vodu i izvora električne energije. Dolom tamburaši svatove prate, ali bez snaše. Na uglu salaša

dud iverje neprohoda u avliju toči. Putnik namjernik će sa domaćinom popričati uz bokal mnogih generacija o nevažnim stvarima. Njihov je trenutak na horizontu ove ravnice bio prije njih samih. Kao i «badnjak», komad užarena drveta, prinošen vratima i svijeća od njega paljena i stavljana na stol i njeno svjetlo je tako bdjelo cijelu noć. Gdje god da su se našli, ljudi salaša su hitali da skupa provedu Badnje večer. U sate kada hod plavetnila nad glavom mir sutonu pokloni. Kao da zvuci «prvostolnice» osmišljenim poljem ravnice dah raja prelijevaju samo je do nje teško doći. – Putnik zastaje i kao da, svojim tamnim očima i nešto umornih crta lica oko kojih leluja duga crna kosa, u daljini traži i tiho:

– Nikada nismo imali dovoljno dobrih, svetih i učenih ljudi, a vrijeme koje dolazi ... huji bagrem bijeli kroz tamburice mrginja. Ravnica šumom ruši svoje salaše. Vrijeme je i nama poći ... meki ruj klasove dana talasa ... u ove sate karavane se obično razilaze ... – Iza skromnog doručka, Putnik Pjesnika prati do mjesta susreta i uz smiješak čvrsto mu pruža desnicu. Lagano kao što je došao, odlazi u ozlaćeni azur žita i šumarka. Posljednji sanjar ili opat atarske knjižnice nepojmljive ravnice i njenih hramova života «salaša»! Iza obojice ostaje freska renesanse utkana u žbuku neotkrivenih daljina. Ozračje čudljivih mijena.

Vani siječanjaska večer. Pod hladnom opaklijom snijega oblike ravnice lomi. Vruća bukova cjepanica u kaminu, sjene dalekih krajeva šara, po knjigama i pokućstvu. Pjesnik pri svršetku ovoga rukopisa razmišlja, dok se isprid njega na stolu puši kuhano vino.

– Da nije ovih listova i nešto celuloidne filmske trake, ni sam ne bih vjerovao u ljeto, kojem putove ne mogu pronaći.

U Subotici, kolovoza 1980.

ZEMLJA

Nasuprot nebu zemlja je pasiv i ženski aspekt muškom pojavnom ili kao svjetlosti. Humilitas, etimološki vezana za humus ili sklonosti, i od čega je čovjek jednim dijelom u početku bio sazdan. Univerzalna tvar, prvotni kaos i materia prima. I kako svjedoče zapisi kako oni iz predaje naroda tako i oni materijalni, pa i u Sv. Pismu, knjizi Postanka: zemlja se odvojila od voda. Materica, u kojoj tad začinju se izdani, minerali i kovine s četiri obzora: Tellus Mater-Majka i koja svima daje život. Job 1,21; «Go iziđoh iz krila majčina; go ću se onamo i vratiti». I imali ovdje mjesta umišljenosti, grabeži, uništavanja i svega što nema budućnosti, pogotovo bića-čovjeka? Koliko su nas dvojbe kušale. Zemlja je znamen plodnosti i obnove.

Simbolični pokop i analogni uron u vodu za vrijeme krštenja je značilo umrijeti u jednom a roditi se u drugom životu – a to nije samo fikcija, ona je istina stvarnosti, izliječenje i snaga u razumna bića.

U odnosu na vode koje su izvorište svih stvari zemlja se razlikuje zato što je ona bila prethodnica uređenja svemira a on proizvod živih oblika i nediferencirane mase, klice razlika.

Akvatički obradom (ratarstvo), rađanjem i njenim plodovima. Židovi i kršćani Palestinu drže i Svetom zemljom i Zemljom svetaca i besmrtnika, duhovnim središtem i Zemaljskim rajem. Zemlja u koju dolazi, nije strana zemlji iz koje polazi, povratak je rodnoj zemlji; A potonja iz koje kreće i dalje ostaje sveti zavijčaj, ili rodna gruda-kolijevka.

U irskom i latinskom riječi talamh il tellus označava pojam: zemlju kao element nasuprot zraku ili vodi; tir il terra označava zemlju kao zemljopisni pojam. Zemlje je simbol i Crkve koja

je čovjeku hrana duhovna i pruža mu zaklon. Napose s usadenim križem u zemlju. Znak je i uskrsne radosti: «Nek usklikne i zemlja obasjana bljeskomolikoga sjaja ...»

Post 1,1; Bog je stvorio zemlju. I, Post 7,19; Smatra tajanstvenom i prvotnom snagom života i plodnosti. Koji: Post 3,35 ss umanjuje grijeh, kojeg će se on na svršetku vremena njega osloboditi i javiti novom snagom, tvrdi Otk 21,1; Zemlja je po Mt 5,35; je Božje vlasništvo i njegovo podnožje. A u: Mt 5,13; govori da su Kršćani « sol Zemlje » koja treba da prožima život ljudima, ovdje radi u čovjeka o nesebič njegovoj ljubavi kako naprama Bogu tako i naprama bratu čovjeku i svekolikoj stvorenoj stvarnosti. Iako tuđinci na zemlji. Heb 11,13; nalazi da je zemlja tlo ili kopno dok Mt 23, 15; primjećuje: i obrađena zemlja, i ne pašnjak, stepa, pustinja i područje.

ZVONA ...

Sacristia-nusprostorija uz crkvu, lat. Sacer-svet. U starome srednjemu vijeku i kasnije prostorija blizu središta crkve u kojoj se čuvaju i predmeti i odjeća za liturgiju i u kojoj se oblače klerici za vršenje liturgijskih čina. Razvila se iz pastoforija ujediniivši prothesis i diokonikoa u jednu prostoriju. Grč. Pastoporio-pastas, trijem, ložnica. Isprva bočni dio bazilike, po uzoru na spavaonice mornara na antičkim brodovima. Apostolske konstitucije krajem VI. stoljeća, II. 37, dvije prizidane prostorije na završecima bočnih brodova-apsida u kojima se čuvalo liturgijsko posuđe i posvećeni kruh i pripada im simboličnost «Zaručnikove ložnice» na temelju Psalma 44, a odnosilo se na Krista. Prvo se javilo na Istoku u Siriji odakle se proširilo po svoj kršćanskoj tada još jednoj Crkvi i katoličkoj. One i danas postoje na Istoku a na Zapadu su se pretvorile od X. stoljeća u sakristije. Sjeverna Canpana iz Canpanian-zvona, prva po predaji izlila su se u Campaniji i ušla u uporabu koncem VI. stoljeća. Uveo ih je Grgur iz Toursa za sazivanje redovnika-monaha na molitvu. A od VII. stoljeća redovito sazivaju vjernike na liturgijske čini kada za njih grade i posebne, ukraj crkve, tornjeve da bi se bolje čula. Oblik im se može pratiti od VIII. stoljeća kada su relativno još uska i visoka, dok su današnja sve šira i niža. Od XV. stoljeća ih posvećuju u posebnim titularima-zaštitnicima i na njih utiskuju natpise s poukama i preporukama, često im pridodavajući niz drugih simboličnih pa i magijskih funkcija: tjeranje sotone ...

Najstariji glas o zvonima nam dolazi iz «Starozavjetne predaje» koja nam govori o knjizi Izlaska – Izl pod brojevima: 28.33., 39.25., 25., 28.34., 34., 39..26., i u knjizi Sirahovoj – Sir pod brojem: 45.9. Zvona smještena u tornjeve čine nam se poput Kristova «Govora na gori.» Kasnije uranjaju u samu arhitekton-

sku cjelinu hramova. Po Grcima broncu je otkrio Kinir, prvi ciparski kralj vjerojatno iz Biblosa u sjevernoj Siriji.

Zvona je u liturgiju uveo papa Sabijan, od 604.–606. Ona se u VIII. stoljeću izlijevaju uglavnom iz kositra i bakra-bronce. Ova legura nosi naziv još i mjed, mesing i tuč. A dijeli se po sastavu metala na kositrenu, fosfornu i strojarsku. Žuta ili finruine sadrži 80% kositra i bakra i 20% ostalih metala. Fosforna-kositra i fosfora s nešto ostalih metala. Strojarska-aluminija, s niklom ili željezom i nešto ostalih metala. Svi ovi metali, iako različitih točki topljenja, meki su i elastični, pogodni za oblikovanje u razne forme, a među ostalim, izvrsno provode zvuk.

Dan titulara, u isto vrijeme treba biti i dan proštenja svake crkve, premda nije uvijek tako. U XV. stoljeću tehnika lijevanja zvona doseže zavidnu razinu, koja još do danas uvijek traje. Poznate zvonolijevačke (neke) radione u svijetu su: Fulda, St. Galen, Corvey, Salzburg, ... a stara zvona St. Filians-Bell iz Edinburga i kölnsko iz 613. godine.

Poslije matematičke obrade zvona, na ozidanu podlogu od cigala se nabacuje kvalitetna glina za kalupovanje. I pomoću šablona išestaruje unutrašnja strana budućega zvona, a zatim dobivena površina premazuje vodom i pepelom od drveta pa se suši. Lijepi se slijedeći sloj gline išestaruje izvanjska strana zvona i nanovo premazuje vodom i pepelom od drveta i suši. Gornji dio kalupa. Potom se kalup centrira pomoću konične površine od gline i ispod išestarenoga zvona. Pa se skida gornji išestareni dio kalupa i razbija. Tako da pri spuštanju gornjega dijela kalupa na donji dobivamo šuplinu za lijevanje zvona. Reljef na njemu radi se od voska koji se otapanjem uklanja. Nakon izlijevanja samoga zvona ono se hladi, ovisno o njegovoj veličini, što može potrajati i mjesecima, a kalup se razbija. Jer je njegova uporaba jednokratna. I na koncu, zvono se dotjeruje

za korištenje. Za sve je ovo potrebna umjetnost i velika strpljivost. Jedna od tajni zvona je i njihov sastav, oblik, količina i veličina forme izlivenne mase, a prenošena je s koljena na koljeno i usavršavana kroz mnoge naraštaje livaca; ne samo zvona već i topova. Svako zvono u sebi skriva dušu i srce njegovoga tvorca. Ono je gotovo čovjek i radi toga se za zvono govori kako se ono rađa, živi i umire.

Zvuk u Littreu je ono što djeluje na osjetilo sluha. U Indiji je ono temeljni simbol i u izvorima svemira Vak-riječ stvara svijet učinkom ritmičkih vibracija iskonskoga zvuka Nada, što je očitovanje shabda-zvuka koje odgovara akasha-elementu, etru. Drugim riječima, sve što se javlja kao zvuk Šakti je božanska moć. Sam princip je lišen zvuka. Zvuk može biti para-nepojavan, pashyanti-istančan ili vaikhari-artikuliran. Osjetilo sluha prethodi vidu. Iz shabde se rađa bindu-klica pojavnog. Spoznaja se javlja kao slušna percepcija. Anahata su po viđenju brahmana nečujni zvuci srca.

Ton je zvučni val periodične, pravilne oscilacije, ako je jednostavan, a složen ako ga gradi više harmonijskih tonova. Visina mu ovisi od učestalosti treperenja. Naš sluh prima oko 10 oktava. Svaka od njih posjeduje 12 tonskih visina. Jačina tona ovisi i od amplitude treperenja čestica koje trepere naprama točke koja miruje. Snaga tona $1/100$ mm je nepodnošljiva i bolna za naše uši, dok manju od stomilijunitoga dijela milimetra i ne čujemo. Uvjetovani materijom zvučnoga izvora i načinom broja treperenja i alikvantnih tonova nam pružaju boju tonova. Trajanje i učestalosti tona je jednaka s trajanjem treperenja zvučnoga izvora i uslijed inverzije može da nam javi odzvuk-eho.

Irski tekstovi nam govore o oružju, oruđu i nakitu od bronce. Čini da oni simboliziraju pored drevne materijalne kulture i vojničku snagu. Po Heziodu brončana rasa je moćna i strašna.

Zadnji njen predstavnik bio je lik iz kretskoga mita Tal. Stroj od bronce koji su izradili Hefest i Dedal imao je zadaću da Kretu čuva od stranaca a domaće prijeći da je napuste. Dedal je ipak uspio sa nje pobjeći zračnim putem. Ranjen pri gležnju, u malu žilicu koju je Medeja sa čarolijama rastrgla, Tal je pogođen umro. I Ahilej, trojanski junak, bio je ranjiv samo u petu; znak psihičke i moralne bolećivosti. Simbolizira li bronca tako lica ili materiju loše energije posve materijalne prirode i izopačenosti podložne čarima magije, bilo ona znanja ili vještine u Dedala, Hefesta ili Medeje? I u jednom i u drugom slučaju ona je pogubna.

Zvona, zvončići, kleke, mjedeni ... kod primitivnih i civiliziranih naroda su u uporabi pri kultnim, magijskim, vjerskim ... radnjama.

Kako je bronca ili mjed slitina uglavnom kositra i bakra s nešto drugih metala, ona u simbolici nosi znakove mjeseca i sunca, vode i vatre ...Sveta kovina snage i žestine. U Židova se u vrhu hrama nalazila mjedena zmija; pogled na nju ljude je štitio od žive ljutice i njenog ujeda, i sigurne smrti. Na četiri kuta žrtvenika rogovi od bronce zlikovcu na njegov dodir opraštaju kaznu. Egipćani su svoj nebeski svod zamišljali iz već spomenute legure. Posude u Zeusovim gajevima u Dodoni su zvonile mistikom i stvarnošću. Hefestova palača je od tuča i njena vrata na hramu. I tako je palača Fame personifikacija glasine i lažnih i uvećavajućih riječi koje stižu do nje obavijene Okrutnošću. Pogrješkom, Lažnim veseljem, Užasom, Pobunom, Lažnim vijestima i iz nje se nadzire cijeli svijet. U antici gradovi bi obujmili prostor do domašaja glasa ili glasa zvona, ne dalje. Od bronce je i nebeski svod neprobojan za sve zemaljske neiskrenosti a otvoren za glasove od dobrote. Kovina nepokvarljivosti, besmrtnosti i nepokolebive pravde. Radi svega ovoga svojstvo bronce je njena zvonkost. Empedoklove sandale su također od

bronce. Prvi kip Cerere je od tuča, i kupe svetih žrtava ljevani-
ca, krov Vestina hrama. Svećenicima staroga Rima britvom od
bronce rezali su kose. I plugom (iz bronce) zacrtavali granice
tabora i novoga grada. Svetost i tvrdoća mjedi od koje su noge
čiste i lake košute, mogu a i ne moraju da znače teret zemlje
zemaljskih želja, uzvišenje i izopačenost prirode, bipolarnost.
Neprekidni i sveti bijeg plahe djevice.

Tibetanski (tilpu na sanskr. ghantha suprotno vajri-gromu)
označuje stvarni privid svijetu nasuprot dijamantnom, koji sim-
bolizira brzo širenje Budistički Kanon pali izjednačuje božanske
glasove sa zvukom zlatnoga zvona.

U Kini se zvonjava zvona vezuje za grmljavinu i bubanj. Ona
je kraljevska i kao takva mjerilo je univerzalnog sklada. Dok
su zvona o krovovima pagoda namijenjena čujnosti budistč-
koga zakona. Shabda-zvuk zvona u Indiji označava sluh i što
on prima, odraz vibracija. U Islamu glas zvona je suptilni zvuk
Otkrovenja i jek božje moći u postojanju. Pjesma zvona poni-
štava granice opusa vremena. Zvona u kršćanstvu navješćuju
vesele, tužne i trenutke nade, sliveni u svoj prapovijesni početak
početaka. Urasli u sve pore života ljudi vjere i nevjere, htjeli oni
to ili ne.

Umjetnost zvonjenja je priča za sebe, napose ručna. Danas
većinu zvona u uporabi pokreće Električna energija a ne ruka
zvonara. Poput finih tananih niti svile iz kojih se tkaju prekrasni
Sagovi i trube tkanine u različite tkanine. Zvuci zvona. Samo
vrsni zvonar umije iz zvona da izvuče skladne tonove kao naj-
tananije ćutilo meda u košnici, ovoga puta za dušu i uho. I radi
toga je ovaj zanat, napose u prošlosti, bio nasljedan.

Crkva Sv. Terezije Avilske (Theresia Magna) sjedište je Bačke
biskupije, katedrala je i minor bazilika. Po riječima vikara i župni-

ka, msgr. Stjepana Beretića, ima šest zvona. Tokom rata, 1916. godine, mnoga su zvona odnijeta iz crkvi te su 18. srpnja 1926. iz «Strojne tovarne in livarne, Ljubljana, jednim dijelom puta uporabom splave donesena nova. Najveće zvono sa opremom teži 3.670 kg i obiteljska je zadužbina familije Prčić, kao uspomenu na njenog najstarijega člana Ivu, koji je za života darovao 30.000 dinara. Ostali osnivači, njih sedmero, darovali su 81.000 a manje svote i drugi članovi ove obitelji. Natpisi na zvonu su: «Zadužbina Prčić familije, Subotica 1926.» i «sveti Ivane moli za nas!» Kum je bio Veco Prčić. Ton mu je «A».

Zvono koje je saliveno od poreza Crkvene općine Sv. Terezije Avilske je 1600 kg. A natpisi na njemu su: «Sancta Teresia tuere civitatuam – Sveta Terezijo brani svoju varoš» i «Venito exsultemus Domino – Dodite radujmo se Gospodinu». Ton mu je «D», a kum Ive Prčić. Zvono od 900 kg. nosi natpise: «Ave Marija gratia plena – Zdravo Marijo milosti puna» i «Nos cum prole pia, bene benedicat Virgo Maria – Sa Sinom svojim blagoslovi nas Djevice Marijo». Ton mu je «FIS». Kuma Đulka ud. pok. Marka Dulića. Zvono od 490 kg. nosi natpise: «Te Deum laudamus – Tebe Boga hvalimo!» i «Benedicamus Patrem et Filium cum Spiritu Sancto – Blagosivajmo Oca i Sina sa Duhom Svetim». Ton mu je «A». Kum: Neko Skenderović. Zvono od 350 kg. nosi natpise: «Laudue, pueri Dominum – Hvalite, djeco, Gospodina!» i «Custodes hominum, defendite nos – Čuvari ljudi, branite nas!» Posvećeno je anđelima čuvarima. Ton mu je «H». Kum: Ivan Navai. Zadušno zvonice je teško 150 kg. i dar je ud. Alojzije Prčić, rođ. Lize Poljaković s natpisom: «Oče, tebi predajem, dušu moju». Ton mu je «F». Zvona su 25. srpnja, u nedjelju u 3 sata, posvećena (pomazana svetim uljem kao što je bila i sama crkva, što može samo biskup ili njegov opunomoćenik a ne samo blagoslovljena). Najveće zvono je odmah uzvučeno u toranj i uvečer za vrijeme večere na banketu je zazvonilo. Ostala su uzvučena sutradan i zazvonila prvi puta na Veliku

Gospojinu 15. kolovoza 1926. godine. Najveće od svih zvona narod zove «Veliko zvono» i najveće je u prostoru nekadašnje Jugoslavije. Ono zvoni samo pri velikim blagdanima, biskupu kada odlazi na put ili se sa njega vraća i još u nekim prigodama. Uz biskupa Lajču Budanovića, u posveti zvona je sudjelovalo i 16 svećenika sa mnoštvom naroda. Sama Katedrala je građena iz milodara vjernika, od 1773.–1793. godine.

U kapeli Sv. Roka postoji malo zvono koje je kapetan Luka Sučić donio odnekuda s turskoga ratišta, pri dolasku u ove krajeve u 17. stoljeću. Teško 15 kg. i zvoni u drugoj polovici kolovoza za pobožnosti Majci Mariji i zavjetnom obećanju bunjevačkih Hrvata (danas i drugih naroda) Sv. Roku, koja je nekada bila prva župna i središnja crkva svjetovnih svećenika i grada.

U tzv. Peić-kapeli na Bajskom groblju (danas Sv. Petra i Pavla), nalaze se dva zvona: jedno od 50 kg. koje zvoni za sahrane, i drugo od 20 kg. koje još nikada nije bilo u uporabi.

Crkva Sv. Marije na Halaškom ili Karađorđevom putu sagrađena je 1929. godine. Po svjedočenju njenog bivšeg dugogodišnjega župnika msgr. Lászlóa Gereaa, zvono je za ovu crkvu nabavljeno iz Subotičke livnice «Ferum», četrdesetih godina 20. stoljeća. Težina mu je 250 kg. i na sebi nosi njemački natpis. Pedesetih godina blagoslovio ga je biskup Lajčo Budanović.

Crkva Isusova Uskrsnuća – Ecclesia Jesus Resurgentis podignuta je 1933. godine. Na vašarištu i stočnoj tržnici danas pretvorenoj u park, nedaleko nekadašnjeg gradskog stratišta, s namjerom da sa popratnim zgradama preraste u Teološko sveučilište, ali je došao Drugi svjetski rat. Njen darodavac L. Mamužić gradonačelnik Subotice i supruga mu počivaju u ovoj crkvi. U narodu je za nju vezan i boravak «Bili fratrova» kao i do danas još posve nerazriješen iz nje njihov nestanak, ali

sigurno uz uplit u njega necrkvenoga djela. Jedna od valjanih učinkovitosti dominikanac je i pater Tomo Vereš kao i njihov rad na vjeri u narodu. Sagrađeno je svetište ne i cijela crkva s velebnim lukovima i mozaicima, koja bi da je zamisao graditelja ostvarena sezala do puta i bila bi ne u gradu već u okolini i van nje najveći Božji hram. Možda san a možda i nije, odgovor je u budućnosti. Uz blagoslov generalnoga biskupskoga vikara Bele Stantića ujedno župnika ove crkve, penjemo se sa sakristanom Josipom Kopilovićem do zvona, Sunce tek što se pomolilo, nešto iza šest sati. Uznemireni golubovi lete oko nas. Jedno golupče pod krovom dršće u gnijezdu. Na zvonu obojenom srebrom, gore vijenac vinove loze i grozdova. Ispod reljefa uskrslog Isusa. U njegovoj desnici, do nogu mu, veliki lovorov vijenac. U lijevoj uskrsni stijeg. Potom riječi: Salio Kvirin Lebiš Zagreb 1934. «USKRSNU ISUS PRESVETLI – ALELUJA – 1934. GOD. Subotica». Boja tona je «D».

Kapela na brdu Kalvarije – Capella de monte Calvariae – sagrađena 1877. god. posvećena je Žalosnoj Gospi. U zvoniku se nalazi jedno zvono. I danas se u toku godine služi u njoj služba, a služila je i kao župna crkva dok još nije bila sagrađena crkva Isusova Uskrsnuća.

Crkva na Kelebiji izgrađena je 1936/1937. godine. i posvećena «S. S. Apostolorum – Svim Svetim Apostolima» Unam campanam – jedno zvono?

Crkva u Maloj Bosni je sagrađena 1930. i posvećena: «S. S. Trinitatis – Presvetome trojstvu». Po svjedočenju gospodina Ivica Prčić, ova crkva nosi broj 257, s time da brojevi salaša počinju na raskršću u Maloj Baji s brojem 1. A na zvonu je slijedeći natpis: «Salio Kvirin Lebiš Zagreb 1934. POKLONILI NA ČAST PRESVETOG TROJSTVA U ZNAK ZAHVALNOSTI VJERNICI SA ŠEBEŠIĆA GOD. 1934». Ton mu je «D». (Ove

smo podatke dobili telefonom, jednoga poslijepodneva, dok su gradske sirene upozoravale na opasnost od zračnog napada.)

Crkva Svetog Križa – S. Crocem je podigla Marija Vojnić Tošinica kao grobnu kapelu 1933. a postala je župna varoška crkva. Penjemo se sa sakristanom uz dopust gospodina župnika Emericus Ehmana – Imrea Eimana, koji dolazi i sam za nama gore u zvonik. Negdje oko pola šest ovoga nešto oblacima i slabom kišom zastrtim popodnevom. Još uvijek krepak i pun informacija poput starovremenske knjige, priča ne samo o svojim već i o tuđim zvonima. Posebno nam skreće pažnju na pokojnoga biskupa Matiju Zvekanovića koji je brinuo o zvonima, popisivao ih i posvećivao svetim krizmenim uljem i o tome izdavao posebne potvrde. Tako smo došli u toranj da razgledamo zvona. Na prvome stoji lik Sv. Pavla, i natpis: « Ing. J. K. Ruhl Maribor 1933.». Drugo ima na sebi lik Sv. Križa i riječi na mađarskom: « Sveti Petre apostole moli za nas». Treće zvono nosi lik Sv. Pavla i riječi: «Csonka Lajos és Neje adomány Subotica Budapest 1958. Öntöte Slezak» – Dar Lajosa Csonke i supruge mu Subotica Budimpešta 1958. Lijevao Šlezak». I četvrto zvono je poklon samoga župnika Imrea Eimana: «Sante Paulae Apostole ora pro nobis 1969. – Sveti Pavle Apostole moli za nas 1969.», izliveno u Subotičkoj livnici. Uz njegovu primjedbu dok smo silazili sa zvonika, okružen parkom župnoga dvora i Dudovom šumom: Da baš tonovi zvona nisu usklađeni, visoka i mala terca, naročito se to primjećuje za Uskršnje blagdane.

Crkva Presvetoga srca Isusova – SS. cordis Jesu – u Tavankutu sagrađena je 1910. Mjesto je poznato još prije turskih vremena, jer je još tada posjedovalo sakralni objekt. Sjedimo u Jozefinum u razgovaramo s gospodinom Antunom Gabrićem, umirovljenim župnikom ove župe. Po njegovome sjećanju, crkva i okolina posjeduje slijedeća zvona: tri sama crkva: veliko,

malo i najmanje koje je preliveno 1970. u Zlatar Bistrici. Zvono ima u Kapelici Sv. Ane, pa zvono protu grada-leda (oblaka) na salašu Jose Horvata smješteno u drveni toranj, s nečitim natpisom i vjerojatno doneseno odnekud sa strane. I na starome groblju (Gornji Tavankut), a i na novome također ima zvono. Zatim zvono protivu leda na salašu Geze Mačkovića, na Čikeriji. I zvono od 20 kg. smješteno na metalni zvonik u obliku Eiffelova tornja na salašu Jose Gabrića. Ovih zvona koja razbijaju gradonosne oblake ima više. I priča o njima nije obično vjerovanje. Nekada su posebni ljudi brinuli o njima ne radeći ništa drugo i za to nakon žetve, obilazeći domaćinstva dobivali po pola džaka su žita.

Crkva svetih apostola Petra i Pavla – SS. Apostolorum Petri et Pauli – podignuta je 1778 u Bajmoku, ima slijedeća zvona: jedno posvećeno Sv. Grguru, težine 1080 kg. Ton «Es» livenom u «Ferumu». Subotica 1923. Darovatelj Grgur Patarčić, knez Bajmoka. Drugo je posvećeno Sv. Pavlu, težine 510 kg. ton Gis, izlio «Ferum» 1923. Zatim jedno posvećeno Sv. Josipu, 275 kg. tona C, također izliveno u «Ferumu» 1924, darovali Zetli Franc i Ana. Dušno, zvono posvećeno je Sv. Ani, ima 34 kg. ton C, livnica, mjesto i godina nepoznati, darovao Steinstock Joseph. U kapeli Sv. Roka u Centralnom groblju je zvono posvećeno Sv. Roku, ima 137 kg. tona, izlio «Ferum», a darovali ga Bajmočki vjernici. Posveta zvona je bila oko 1923 – 1924. godine, za sada nepoznati posvetitelj. Ovo smo saznali od gospodina župnika Slavka Večerina i gosp. Kapelana Carolusa Vajde – Károlya Vajde.

Crkva svetoga Roke – S. Rochum u Keru podignuta je 1896. godine. Zahvaljujući ljubaznosti njenog gospodina župnika Andrije Anišića, iznosimo slijedeće podatke o zvonima: najveće 944 kg. natpisa «Dodite slavimo Gospodina – vjernici župe Sv. Roke 1928» sa likom Sv. Roka. Drugo – 577 kg, natpis: «Veliča duša moja Gospoda – vjernici župe Sv. Roke 192», sa titularom

Blaene Djevice Marije uznesene na nebo. Slijedeće od 402 kg. natpis: «Slava na visinah Bogu – dar familije Vujković Lamić 1923». sa likom Sv. Andrije apostola. Zvono od 237 kg. natpis: «Uce od mene – dar Jeremije Stantića i supruge mu Mande rođPuzić 1928». Sa likom srca Isusova. Peto zvono više nije u upcabi (nije elektrificirano), težina mu je 50 kg. ljudi su ga zvali «cirika» i zvonilo je pri priporučivanju duša Bogu. Na njemu je natpis: «Svršeno je». Zvona su livena u «Livarna Zvonov inž. J. F. Buchl – Maribor», ovo je utisnuto na zvonima. Sredstva u dinima su priložili: darovi virnika Sv. Roke 112.236., crkvena opna 15.000. i crkva Sv. Roke 521.76. U kapeli Sv. Ane na Kerkom groblju postoji jedno zvono.

Crka Sv. Jurja – S. Georgiumm je sagrađena 1896. godine. lijepo sunčano prijepodne i sa gospodinom župnikom Istvnom Dobaiem se penjemo u toranj. Kako bi predahnuli u ovc sparini izlazimo na balkon. On zamišljeno gleda negdje u dijinu preko varoši. Ali je i veseo. Možda se još kao dječak perao po zvoncima i sanjao o velikim osvajačkim poduhvatima. Tko zna? Ipak, u ovom trenutku govorimo o sasvim običnim svakodnevnim temama i vraćamo u zvonik, kod zvona. Na najećem i prvom stoji: «Tumbasz Lazar Subotica 1928 Livnica Ferm. D. Subotica N8c R». Na slijedećem: «Sv. Juraj – I.T.».. Teško je 540 kg. Melodika ton, «GIS». Die 16. julia. Consercravi 16. julia god. 1961». je posvećeno. Učinio je to biskup Matija Zveanović, kao i slijedeće: «Sv. Juraj P 1961». Slijedi reljef Sv. Jurja u vojničkom odijelu. S kacigom, u desnoj ruci mač na njen i o pasu i istovjetni križ. Tekst dalje teče:» Limb. D. Pacoc 20. benjamino Hegedus Bodi CSI. S.V. SZ. 231». A po obodu zvona: Ferum ontotte Anno Domini p. Subotica Dr.Lasarus Lipzenscics Maria Vojnics Anno 1925.» Teško 325 kg. i tona «H» I slijedeće: «In Hoorem S. Alexandri facere ... » rekli za ovo s mogo pitanja, a odgovora? Potom peto zvono teško dvadeset kg. i nije u uporabi i bez natpisa.

Crkva Svetoga Marka evanđeliste – S. Marci Evangelistae u Starome Žedniku podignuta je od 1910-1912. godine, od cigala obližnjega nekada majura. Po riječima gospodina župnika Antuna Miloša ima slijedeća zvona: Prvo je teško 570 kg. i izliveno je 1913; drugo ima 320 kg i izliveno je 1935; treće 175 kg. i izliveno je 1935. Četvrto je za vrijeme elektrifikacije ostra- njeno. Sva su zvona livena u Zagrebu – Kvirin Lebiš.

Crkva u Đurđinu je posvećena svetome Josipu – S. Joseph i sagrađena je po projektu, kao i neke druge u okoline kada je bio zaređen za naslovnog Subotičkog biskupa Lajčo Budanović koja je još tada pripadala Kalačkoj Nadbiskupiji, i kao novore- đenik ih je trebao podignuti na Božju slavu. Po projektu ing. Baltazara Dulića 1935. god. Posjeduje jedno zvono koje je teško 250 kg. s natpisom: «SVETI JOSIPE ZAŠTITNIČE CRKVE, MOLI ZA NAS». OVO ZVONO I ZEMLJIŠTE POD CRKVOM U ĐURĐINU U SUBOTICI DARUJE PORODICA MARIJANA JARAMAZOVIĆA 1935». Zvono je izliveno 1935. godine u Firmi J8CK.B. iz Maribora. Ovo smo doznali svojedobno od gospodina župnika msgr. Lazara Ivana Krmpotića.

Crkva na Bikovu Blažene Marije Djevice – B. M. Virgines je podignuta 1921. po gospodinu župniku Juliju Bašiću trudom samih vjernika. Ima jedno zvono na kojemu piše da je teško 75 kg. i za sada nečitak žig, pretpostavlja livnice.

Crkva u Čantaviru je sagrađena 1815. i posvećena svetom Antunu Padovanskom – Antoni. Patavini. Ima pet zvona? Najteže 1.000 kg. a najlakše 50.

Crkva Isusa radnika u Kertvarošu – Jesu Operariji je sagrađena 1931. godine, a ljubaznošću gospodina Josipa Rehaka «Rehák József» saznajemo slijedeće: «1933. majus 1-en templombucsu napján Budánović puspok szenteli meg a Kertváros harangját,

amey 193 kg. átmeroje 72 cm. A harang a Volisovsky család adománya. – 1933. 1 maja na dan proštenja crkve biskup Budanović posvećuje Kervaroško zvono, koje je teško 193 kg. i promjera 72 cm.». Zvono je dar porodice Voliškovski.

Crkva Marije, Kraljice svijeta na Paliću je posvećena Sv. Urbanu – S. Urbani 1967. god. Po gospodinu župniku Josipu Leisztu, u crkvu je uveo elektroniku (glasove zvona) a zvono mu stoji u jednom od kutova u dvorištu na tlu. Po njemu jedno zvono nije dovoljno da izrazi draž melodije zvona i treba ih za čega za sada nema dovoljno sredstava. Sunce i dalje poprilično grije, borovi i petonije mi rišu, skoro će podne a sa staroga patinom prekrivenoga zvona čita: « Salio Kvirin Lebiš Zagreb God. 1936. Isten dicsosegere Kis Szent Terez tiszteletére Fia Ajanljuk, és kerjuk Jo Istent hogy szerett gyermeunket csaladjaval kegyeskedjek. Conen Vilmos es Neje szul. Jakobisc Ilona-Salio Kvirin Lebiš Zagreb God. 1936. Na slavu Bogu Svetoj se maloj Tereziji preporučuje Sin i moli dobrog Boga da se brine o našem Djetetu i o našoj obitelji. Konen Vilim sa suprugom Ilonkom rod. Jakobić».

Crkva svete Katarine – S. Catharinae – na Šupljaku je sagrađena 1824. godine. Habet duas Campanam – ima dva zvona?

Crkva svetoga Ivana Baptiste – S. Joanis Baptistae u Hajdukovu je podignuta 1936. god. i: habet unam campanam – ima jedno zvono?

Crkva Presvetog srca Isusova – S. S. Cordi Jesu u Bačkim Vinogradima podignuta je 1926. i po riječima msgr. Istvána Konca, župnika ove crkve i direktora biskupske kancelarije, zvono je izliveno 1921. god. u Zagrebu, posvećeno Svetom Martinu, broj livenja 606 i teži 303 kg. Ljubaznošću Ištvana Konca dobili smo podatke i za crkvu u Horgošu. Podignuta

je 1775. i posvećena Svetom Ivanu Nepomuku-S.Joanem Nepomucenum. Nakon požara u crkvi 1961. kupljena su dva zvona u Filipovu: prvo Na čast Svetoj Mariji, teško 878 kg. liveno u Zagrebu 1923. god. sa glasom G1. Drugo je uskoro napuklo pa se moralo kupiti novo zvono 1975. zalaganjem tada gosp. Župnika a danas biskupa Ivana Penzeša (János Penzes), zvona izlivena u Innsbrucku kod Firme GRASS – MYAER. Prvo posvećeno Sv. Ivanu Nepomuku, teško 291 kg. i tona H2. Drugo je posvećeno Sv. Josipu – Sszt. Josef i teži 175 kg. glasa D2. Sva tri zvona je 5. listopada u 4 sata popodne 1975, uz asistenciju ostalih svećenika, posvetio tadašnji biskup Matija Zvekanović.

Crkva u Malim Pijacama je posvećena svetim apostolima Petru i Pavlu – S.S. Apostolorum Petri et Pauli. Podignuta je 1927. Jedno zvono.

Crkva Sv. Mihovila – franjevački samostan u Subotici, podignuta je 6. prosinca 1723. godine. Zvona su kao i skoro sva ostala, nezavisno od vjeronazora u crkvama, tokom ratnih godina Prvoga svjetskoga rata pretopljena u topove. Radoslav Kujundžić, gvardijan samostana je zato naručio nova zvona iz ljevaonice ZVONGLAS – Maribor 4. travnja 1925. koja je blagoslovio beogradski nadbiskup Rafael Rodić, franjevac. Cijena svih zvona je iznosila ondašnjih 400. 000 dinara. Slijedeći dan su podignuta u zvonike. Prvo zvono je teško 2.300 kg. Posvećeno je Sv. Atunu Padovanskom sa natpisom: «Campanam Tibi hanc fundavit Croatica gens praesta, dilatandi cum sono, dilatur fortuna omni cum omni bono devotaque mea». Ima glas CES i klatno teško 140 kg. Kum: Nikola Dulić s prilogom od 50.000 dinara. Drugo zvono je teško 1.321kg. Posvećeno je Sv. Mihovilu, s natpisom: «Michael Archangele, princeps militiae caelestis, veni adiutorium populo Dei». Ima glas ESES i klatno teško 70 kg. Kum

je Joso Kiš s prilogom od 30.000 din. Treće zvono je teško 931 kg. Posvećeno je Sv. Franji, s natpisom: «In memoriam septimi centenari. Tertus ordo croaticus curavit fieri 1224. -1924.» Ima glas FES i klatno teško 54 kg. Zvono je poklonio hrvatski treći red a kuma Stana Dulić rođ. Išpanović, s prilogom od 20.000 din. Četvrto zvono je teško 625 kg. posvećeno Bezgrešnoj s natpisom: «Immaculata Conceptio, Regina Ordinis Minorum, ora pro nobis». Ima glas GES i klatno teško 44 kg. Kum: Josip Gabrić s prilogom od 10.000 din. (Sa dozvolom o. gvardijana Andrije Matića kojemu se zahvaljujemo na suradnji.)

Hram Sv. Vaznesenja Gospodnjega je podignut 1725 godine. I ljubaznošću protonamjesnika gospodina Slavka Pajovića i gospodina Milivoja Mijatova saznajemo slijedeće o zvonima koja se nalaze u ovoj crkvi izlivena su u ZVONOLIVNICI. «Ferum» u Subotici po cijeni od 411.420 kruna; od toga 550.30 Kruna je odšteta za odnesena stara zvona tokom 1916. god; ulog kod Srpske banke u Zagrebu sa ispostavom u Subotici 164.225 K; uplaćeni prilozi kod već spomenute banke 18.000 K; Obvezom obezbeđeni prilozi 25.600 K; u 1922. predviđeni višak crkvene općine 40.000 K; 1923. predviđeni višak crkvene općinske blagajne 159.769. K; svega 411.420 K. Od ovoga se odbija prilog Đurice Ognjanova koji sam snosi troškove velikoga zvona 100.000 K, a crkvena opština 311.420 K. Drugo zvono ima 486 kg., treće od 220,50 kg. i četvrto od 95 kg. je osvetio između 10.X i 26.XII 1923. časni gospodin Isidor Ludajić, paroh i Marko Protić, sist. paroh pomoćnik, uz prikladan govor paroha sakupljenim vjernicima. Prvo zvono od 702 kg. je nanovo liveno, jer mu kalup nije bio kvalitetan. Novoizlivenozvono je u crkvenu portu doneseno na volujskim kolima sa 6 volova Đurice Ognjanova između 26. XII. 1923. i 11.I.1924. Osvetili su ga Isidor Ludajić, paroh. Marko Protić dpp. i Staniša Mihajlović paroh Šandorski, uz prikladni govor paroha Isidora pred broj-

nim sakupljenim narodom. Na prvome zvonu stoji: «U slavu i čast Velikomučenika Georgija darovali Đurica Ognjanov i žena mu Draga rođ. Segedinčev sa sinovima Cvetkom i Nikolom 1923. godine u Subotici». A na ostala tri zvona stoji: «U ime Sv. Trojice Srp. Sva četiri zvona zajedno usklađena su u Es duru tonalitetu.

Hram Sv. velikomučenika Dimitrija u Aleksandrovu – Šandoru je sagrađen 1818. godine. Po dopuštenju gospodina, protonamesnika Rada Šovljanskog iznosimo o zvonima: Prvo zvono teško 744 kg. ima natpis: «Nj. V. Kralja Aleksandra I. Karađorđevića za uprave crkvom Srpskom svjatjašega patrijarha Dimitrija posvećenog episkopa dijecezana Irineja, ovo zvono darovao crkvi Sv. Velikomučenika Dimitrija u Aleksandrovu Obrad Kljajov – ratar sa ćerkom Dragicom i unučadima Sredojem, Brankom, Perom i Milivojem Kutuzovim. 1927. – Da pobožni narod budi i poziva na molitvu i slavlje Bogu svemogućem!» I iznad ovoga je lik velikomučenika Sv. Jovana Preteče a sa druge strane lik Nj. V. Kralja Aleksandra I. Drugo je zvono teško 407 kg. nosi natpis: «U slavu Božju i Sv. Jovana Krstitelja ovo zvono prilaže crkvi Sv. Velikomučenika Dimitrija u Aleksandrovu – Mladen Krnajski Lazarov – ratar 1927. god. da glasi slava Bogu a mir i ljubav pobožnom narodu». Iznad ovoga je ikona Jovana Krstitelja. Treće zvono je teško 235,5 kg. i nosi natpis: «U ime Oca i Sina i Sv. Duha. U čast Sv. Jovana Preteče ovo zvono darova crkvi Sv. Velikomučenika Dimitrija u Aleksandrovu Velimir Krkljakov – ratar sa ženom Katom godine 1927, da glasom svojim krepí pobožni narod u pravoslavnoj veri i pobožnosti!» Iznad je ikona Sv. Jovana Preteča a s druge strane lik Kralja Petra I. Četvrto zvono je teško 160 kg. i nosi natpis: «Ovo zvono pre-liveno je 1927. godine od staroga zvona koje je Gavriilo Dujić nekada žitelj ovdašnji darovao Crkvi Sv. velikomučenikanika Dimitrija 1831. god.» Iznad ovoga je ikona Sv. oca Nikolaja.

Na njemu je i stari zapis. Tako najmanje zvono čini harmoniju sa ostalima. Glasi slavu Božju i poziva pobožne duše na molitvu. Slijedi raspeće sa Kristom, s lijeve Majka Božja, a s desne Sv. apostol Jovan i ispod riječi na latinskome, s obje strane teksta slika svetitelja u arhijerejskoj odeždi s mitrom na glavi i žezlom u ruci i slika Sv. Đorđa na konju kako kopljem probada jednoga nevjernika. Zvona su izlivena u Novom Sadu, u vrijednosti od 81.965 din. tadašnji. Kod Predraga Jovanovića.

Kapelica na Vodici je podignuta 1883. god. i posvećena je Velikoj Gospjštini. Ima jedno zvono. Kod vjernika istočnoga obreda – liturgije ili pravoslavaca svako crkveno zvono služi i za rastjerivanje gradonosnih oblaka, ako nije zvonilo samoubojici.

Evangelička crkva (A. V. Augsburške vjeroispovijesti – Luteranska) u Subotici je sagrađena 1900. godine a gradili je firme Reich i Molcer iz Subotice. Po govoru prof. Rudolfa Weisa i supruge mu prof. Vesne, crkva sada ima jedno zvono, koje služi za najavu Božje službe. Teško 167 kg. s natpisom: «Joj el Szentlelek Ur Isten – Dođi sveti Duše Gospodine Bože» Izliveno je u Šopronu u firmi SELTENHOFER I IMA GLAS «D» ...

Car zvono, saliveno u Moskvi, 1733. godine teško 238.472 kg. pri uzvlačenju u zvonik je palo a od odvaljenog komada iskopanog kasnije iz zemlje 1836. god. za vrijeme cara Nikole I. napravljena je kapelica za 2. osobe s podnožjem od granita. Osim ovoga u Moskvi su bila i zvona težine 72.800 kao i 62.720.kg. koja su za razliku od prvoga, zvonila. Godine 1917. iz Kolnske katedrale u Njemačkoj je za ratne namjene uklonjeno zvono teško 29.300 kg. 1872. godine. u Lisabonu (Portugal) u stolnoj crkvi stoji zvono od 23.408. kg. U crkvi Notre Dame u Parizu postoji zvono od 18.020 kilograma a u crkvi Srca Isusova od 24.640 kg. U crkvi Sv. Pavla u Londonu zvono teži 20.048 kg. U crkvi Sv. Stjepana u

Beču zvono teži 19.820 kilograma. U Milanskoj katedrali 16.800. U crkvi Sv. Petra u Rimu je teško 15.680 a u crkvi Sv. Vincencija u Bernu, zvono je teško 13.440 kilograma. U praškoj crkvi Sv. Voita u Češkoj zvono je teško 12.600 kg. dok u Austriji u poznatom Marijinom svetištu u Mariazeli, težina najvećega zvona iznosi 5.880 kilograma. U budimpeštanskoj Bazilici Sv. Stjepana (István) veliko zvono je teško 4.312 kg. U zagrebačkoj katedrali zvono je teško 3.028 kilograma.

Patron ili Titular (lat. Titularis – titulus «natpis, naslov i naslovnik») urezan ili reljefno oblikovan na zvonima, crkvi ... božanska osoba, misterij ili svetac, čije ime ili mjesto a i ozidana crkva nose smisao je da su oni naši posebni zagovarači i zaštitnici kod dragoga Boga. Susrećemo i u poganskom Mediteranu – Antici: D. M. = dis manibus «dušama pokojnika». U četvrtome stoljeću patronat se kristijanizira, masovno grade sakralni i ini prostori u duhu kršćanstva. Oni tako posvećuju pojedinim misterijima iz Kristova života. Bogorodice i uspomeni pojedinih mučenika. Posljednje građevine se zovu i memorije i spomen sjećanja, drugim riječima martyrium, svjedočanstvo ili mučeništvo. Lik titulara ili lik u crkvama se stavlja na dno apside a kasnije na glavni oltar, u kome nalazimo i njegove relikvije. Susrećemo ga iznad svih gradskih vrata, kako bi štiti njegove stanovnike od neprijatelja. štovanje Titulara prati posebna liturgijska a i jaka folklorna svečanost, kao i procesija s likom i relikvijama Patrona kroz grad, čime se naglašava pripadnost grada Titularu i njegova skrb nad gradom. Ovo odnosi i na zvona na crkvama, jer urezani Patron na zvonu je zaštitnik ne samo crkve već i varoši i mjesta, Proštenja. Na zvonima pri njihov vrhu, nalazimo i reljef s biljnim motivom. Što će se dogoditi ako se jednom, u istom trenu, oglase na našoj planeti sva zvona? Zvona se javljaju i izvan uobičajenih tokova življenja kako bi upozorili na nešto neobično što se događa u javi ili snu.

Iz razgovara s dr. Andrijom Kopilovićem, prorektorom Teološko-katehetskog instituta i župnikom župe Marije Majke Crkve u Aleksandrovu koji je, ako župnik, umjesto zvona postavio elektroniku, uspješno snimljeni glas zvona, došli smo do saznanja: Od starih vremena metalni sudovi koji pri udaranju odjekuju upotrebljavani su za davanje znakova i sazivanje ljudi. U prvo vrijeme u kršćanskim krajevima samostani su uveli uporabu umjesto raznih drvenih udaraljki, klepetaljki i čegrtaljki koje se danas koriste u Velikom tjednu. Zvona služe za označavanje početka bogoslužjenja i sazivanje vjernika. Tokom bogoslužjenja svojim kratkim znakovima zvona upozoravaju one koji su kod kuće na tijek slavlja: evanđelje ... kako bi se i oni uključili u svete čine. Zvona služe i za poziv na privatnu molitvu:

«Anđeo Gospodnji ...». Izražavaju radost prilikom procesija i svećanih ulaza: «Tebe Boga hvalimo, na Veliki četvrtak ...»

– Dok prema pučkom shvaćanju zvonjava može otjerati zle prijetnje, satanu ili oluju. Glas zvona umije izraziti osjećaje Naroda Božjega i kada je radostan i kada plače, zahvaljuje i kada ponizno moli i kada skupljajući se u Kristu očituje otajstvo svojega jedinstva. Zvono ili zvona se, ako je moguće, blagoslovi ili posvećuje. Razlika je što posvetu vrši biskup ili njegov opunomoćenik. U znak Svetoga križa i škropljenje svetom vodom zvono se još pomazuje svetim krizmenim uljem, kao znak njihove posvete Bogu, ako nije samo blagoslov, i sa običnim svećenikom. Ona su konačno glas Božji. Ovaj se obred vrši obično blagdanom van crkve ili u crkvi, ako je zgodno tokom Sv. mise nakon homilije. Zvona se prije toga tako postavljaju da se u činu nakon obreda mogu uzvući u zvonik i oglasiti.

Kažu da je Subotica najveće selo u svijetu! A što je tada sa tolikim crkvama, kulturnim spomenicima i ljudima koji su je do danas stvarali? Istina samo u sjećanju i gotovo izgubljenim tragovima. Ovo nije žaljenje za prošlim vremenima već istina,

gotovo nema je više ... tama i bespuće srca i duše, nekad jedan od tri – četiri najveća grada bivše carevine na ovom prostoru ... i treba da je nauk, a ne beznade i ne sluh ... vremena.

Zvona pročišćena brujem duha, mara, plamena, srca, razuma, vode, znoja i vjetrova. Sapeti iz srži zemlje u glinene kalupe do zadnjih utihnuća u njima oluj-vatre. I zatim podignuta u visine, ako nisu u nečemu drugome namijenjena, na putove, dolove i njive mijena lahora i ampama oko tornjeva. Od iskona istok-vrila utok-sliva-tonova mraka i svijetla trajanja čovječanstva i pjesma svih nama znanih i neznanih Svemira. U svojim credima, hvala i slava Tvorcu na životu! Nada, patnja, radost i zaborav onih koji su bili, jesu i biće dok bila u tvari onakvoga kako ga poznajemo a i kasnije. Krhki i okamenjeni cvijet legure znanih i neznanih majstora. Zvona, hvaljena i proganjana od ljudi u njihovim nikada mirnim staništima i često kaljena u prah, pa potom u prvotnu, nikada do kraja, i istovjetnu formu življenja. nepobijeđena od silnika koji nestaju u tami ništavila i prividnoj vlastitoj moći trajanja. Grijech prvoga čovjeka, počinjen u prvoj noći čovječanstva kao iskušenje: biti kao Bog! I drugoj, pri izlazu Sunca na Subotu nakon Golgote spasenja, nevjerom.

Razlika između najvećega i najmanjega, najglasnijega i najtišega, i zvona koje se još nije oglasilo – nema. Pitanje je kojemu se trenu puta oni priklanjaju. Ne znaju ni sami. Ali, slute svoj vijek hoda i životnu priču jer ih pune duše i srca kliču. I dešava se da zvona u svom žaru raspuknu. Ili se raspadnu ako je njihov majstor zaboravio da je samo čovjek pa pokušao da prevaziđe samoga sebe i svoje umijeće, pogrešno izvjavši udahnuvši u njih žilu kucavicu. Zvona, usamljenici visina na mrginju i u stvarnosti događaja. Sa mudrim sovama i golubovima mira, često zaboravljeni od ljudi, u olujima i tišinama bura, tkaju svoje i tuđe jave i snove. Kušajući proniknuti, možda ili i ne, u ceste vječnosti, glasnici Božje

riječi. Ko šaka puna zvijezda zrnevlja zriloga žita, o Petrovu, u orosju jutra i dana risara. Zuj pčela, oko rumenih makova zlatom Sunca o njivama natopljenih klasova. Jutarnjica ševa i ptica u kapi biser-rose na nehaj cvijeću kraj putova u poljima. I možda golemi samun kruha na istoku raspršen u žed puka i nagovještaj još pospanog dana. Može li itko da se otme glasu zvona i njihovoj šerbet pjesmi? Osim čaše hladne vode i iscjeljujuće vode u glasu fontane i u igri boja duge, napose nakon potopa. Nisu li zrnca ovakve vode najtananiji zvuci zvona izlivena iz gorskih očiju-kristala, lakih i tananih stijena kao pahulje snijega, u čijoj je biti cijela povijest ovoga svijeta? Kada se dvije zračne struje sukobe, topla i ledena, nastaje među oblacima gromoglasni smijeh i prasak dok s tornjeva glas zvona ih miri. Kao anđeoska pjesma na početku sveradajuće stvarnosti. Utapajući je u običan krajolik svijeta. Ili glas Isposnika u pustinji za novim vremenom. I radosnom buljuku djece u avliji neke, ako je ima, djece ili salašarske škole, ili uopće obitelji? Da nije tako, nebesa i zemlja bi prešli s onu stranu nama nepoznatoga trajanja, prije, nego li se zaore trube otkrivenja. Zvona nas podsjećaju na plave i bijele jacinte koji u sebi nose plavetneba i snježne vrhunce naših obzorja. Suglasje zvona pjesma je Nedodij zemlje i izgubljenoga zemaljskoga raja. Možemo li se otrgnuti njihovome čarobnome pjevu? Ko pelud maslačka nad proljetnim poljima s visoke trave iz njih pršte melodije svih boja duga. Možda bi nekad zvona s pticama i poletjela nebesima, da nisu budni čuvari ljudi i svijeta od zla?

Rasanjana od snova, mora, nada, radosti ...tokom noći u cik samoga jutra ona nam pružaju nektar svjetlosti, neovisno kako mi to gledali. U podne glagolje o obilju ili siromašnoj trpezi nam na stolu i ozbiljnosti trenutka u našim činima kako bi još do konca dana mogli učiniti i neko plemenito djelo. S večeri oni sa nama mole «Angelus ... Anđeo ... »oproštaj i milost pomirenja sa svepostojećim Tvorcem za počinjene od naše strane grijehe

i do svitanja novoga dana korak ka dobrom činu. I tako sve do svog i kraja horizonta ovoga svijeta.

Zvona se javljaju i izvan uobičajenih tokova življenja kako bi upozorili na nešto neobično što se događa u javi ili u snu.

Ona se javljaju i putovima «Adventa – Došašća» žedajući za Spasiteljem čovječanstva i o polnoćki, kada radosno kliču o Njegovom rođenju. A na Badnju večer ljudi hitaju za obiteljski stol, bilo gdje da se nalaze, dok zvona snježnim, mrzlim, zelenim i pustinjaski krajolicima bruje narodima, vjerovali oni ili ne o Kristovom poistovjećenju s čovjekom i spasenju.

Korizmom-Četrdesetnicom, tokom iscrpljujućih vjetrova i posipanja pepelom po glavi od prošle godine posvećene grančice cicamace na Veliku Cvjetnicu, kajući se za počinjene propuste ljudi prema Bogu, drugima i sebi. Na Veliki četvrtak, na «Gloria ... – Slav ...» prije nego svećenik na koncu obreda na uspomenu na misterij posljednje Kristove večere sa svojim učenicima i ustanovljenja Presvetoga Sakramenta, ruši oltare. Oltarnik ili sindonom (komad bijeloga lanenoga platna koji pokriva gornji dio oltara i visi s obiju bočnih strana, simbolom kojim je u grobu bilo omotano Kristovo tijelo» skriva gornji dio žrtvenika i prevaljene ugašene svijećnjake na njem. Zvona navješćuju događaje za Tiberijeva (car) vladanja kada je veliki svećenik Kaifa i Poncije Pilat na zahtjev židovskih moćnika osuđuju Krista na smrt. Potom susret Krista sa mukom i zlom u ljudima u vrtu Getsemanskome, sudnicima, Križnog puta: Marijom Magdalenom i Šimunom Cirencem, kao i na Golgoti sa Majkom Marijom i pobožnim ženama, razbojnicima, satnikom koji je povjerovao u Njega i pogubljenjem na drvu Križa. Kao da i danas u titraju zvona svijeta slušamo lom hramske zavjese. Napose za Velike Subote na Uskrsno Nedjeljno jutro pri «Glorii ... – Slavi ...» njihov radosni glas u svjetlosti Uskrsne svijeće pjevaju vihor pjesmu u zdencu kankumena i širom prirode. Kao i u naravi svih stvorova. Učiteljevu i Bogo-Čovjekovu pobjedu nad smrću i prolaznošću, s galilejskih cesta i polja. A

vjetar u tome času obično utihuje, dok puni mjesec pretapa u manjak. Do obilj sunca u svitanju dana svestvorene zbilje. U duboku jesen u večer na Svisvete i u jutro slijedeći dan, u Mrtvi dan, kada zvona plaču ili se raduju u dobroj namjeri za onima kojih više fizički nema među nama. Uz šapat bijelih krizantema i upaljenih svijeća po skromnim i raskošnim humkama znanih i neznanih života. Varoši ili gradovi živih i mrtvih groblja. Kulna mjesta a možda i prve varoši ljudskoga roda koja se tijekom vremena gube i javljaju sve do dana u Josefatskoj dolini.

Gotovo su nestali i stari livci, ti majstori svoga zanata, prenoseći tajnu umijeća izlivanja s koljena na koljeno. Iskristalizirajući ih do tananih ćutla taja svoga ceha. Plemenite vizije još neotkrivenoga horizonta tonova, zvona. Buket runolista koji kopni kao u rano proljeće zrili snijeg bez dovoljno zraka i daha, u naletu dolnjaka ka novoj postojbi. Da se u svom povratku ne ponavlja. Šapat vremena poput tata u vječnosti, ali ona je toliko savršena da je ne ono ničim ne može okrnjiti. U srednjemu vijeku i sve do devetnaestoga stoljeća glasnost zvona je u Europi određivala granice grada. U tihom drhtaju zvona sred oluj-bajke kao da čuje i izdan vode iz Chalice Well u Glastonburyju, ili priču mnogih putnika o Graalu. I vino u buradima što je starije ono je plemenitije, tako je i tonaliteta zvona što je za uho stariji on je miliji i ugodniji. Zalud ih zamjenjuju formama elektronike, iako i one imaju svoju draž i vrijeme življenja, preko audio vrpca poznatih zvona u svijetu. Ma kako ove ili one elektronike da se rabe i budu napredovale, one za sada tehniku izlivanja zvona neće zamijeniti. Prevučene zelenom patinom u zvoncima diljem cijeloga svijeta. Ona ne samo da imaju boje svoga glasa već i aromu zvuka, nešto što se doživljava i osjeća.

I dok noćas kristalni puni Mjesec hoda kroz beskraj zvijezda i plavet neba, upaljena svijeća opojnim zelenilom vrta širi mir, podsjećajući na jedan drugi ne tako davni vrt negdje ... sa u

njem žuborom vode u fontani. Danima je snabdijevanje ljudi sa najpotrebnijim potrepštinama otežano, napose vodom i elektroenergijom otežano. Dok zlokobne ptice srebrne i crne u ovome trenu u vidu bijelih, crvenih i žutih zvijezda koje se pale i gase za vedra ili još napućenija neba sa zvijezdama koje neke današnje generacije i ne pamte a sada će ih još dugo koji jenjava i jača ovisno o njenoj visini i blizini i šištavi plamen i bljesak i detonaciju ispaljenih projektila. Većina zvona nastavlja svoju uobičajenu svakodnevnicu, ostala se vraćaju u prošlost i uz zvuke sirena se gase, al dokle? Koliko naroda, pojedinaca i civilizacija će zaći s onu stranu vidika zbog svojih i tuđih propusta u životu? I hoće li se rasaniti već jednom iz bunila snova? I, ima li nešto vrjednije od zdravoga duha i djela, ako su dobra? Samo da je čovjeka.

Utihnula davno i večernja su zvona sa zvonika. U centru grada oko stare Varoške fontane na trgu bez skoro igdje ikoga blijedi sumrak sati u srebrni mrak noći. Zvono u Franjevačkom samostanu nije pozvalo redovnike na molitvu, večeru i odmor jer ih gotovo i nema. U četvrtastom će im dvorištu uskoro procvast vinova loza sa krupnim i slatkim crnim grozdovima, više za jelo i lijek nego vino. Ali stari vinogradar negdje u kronici samostana se krije. U svojoj velikodušnosti prema bratu čovjeku možda ipak nije znao da vinograd koji je zasadio neće imati tko da njeguje, za sada do neznanoga završetka samostana?

Povečerje sirena je označilo maloprije zračnu opasnost nakon čega u prvi mrak slijedi muk kerova sat pred bombardiranje i pokreti iz daljine satnija i buka potom letjelica, u ovoj mirnoj i prenapetoj ravnici. Ljudi uronili u teške brige i misli, što im je činiti? I tako sve do jutra a preko dana osluškuje se i pregleda nebesko prostranstvo nad svojim glavama, hoće li možda neka letilica ili projektil poremetiti im živote.

Obilazeći zapuštene tornjeve, zvona i ostale stanovnike ovih visina, pomalo smo zašli u prošlost, sadašnjost i budućnost svi-

jeta koji, nadamo se, neće skoro nestati u ničijem bivstvovanju. I dalje će, vjerujemo, za dobrobit svih ispisivati svoje i naše povijesti, jer oni su institucija. Revnosni čuvari tuđih i svojih mrginja. Vir-virovnici utihe koji vjeruju u sutra i ne mrze nego ljube, bez umišljenosti zaljubljenici visina. Eho im u ovome skoro donoćju ko šum vode u izdanima, prije njihovih početaka, gubi u početku im se prapovijesti. Jer njihova bit nije u njima, već u Svijetu u kojemu su oni njegovi proroci, bolje ipak privremeni čuvari vlastite baštine.

Svijeća i njen plamen na stolu se umorili. Treći val, već šezdeset i sedme ratne noći letjelice uz svjetlucanje lampiona između tolikih zvijezda po nebu, ustaljenim cestama odlaze i dolaze s juga. Njihov bruj diže se i spušta u aeru i po nahe-renim krovovima kuća. U Cassiopei svjetlo javlja i trne, mijenjajući svoju visinu. Jedna je od letjelica, to čudo našega vremena, osrebljena od Lune ponad šikarje ovoga vrta i varoši, prigušenih glasova i sjena i nerazumljivih šumova. I poneki ljudi i djece koja bdiju. U tornjevima šute zvona sanjajući samo njima znane snove. Odnekuda kao lahor riječi iz jedne priče piscu ovih redaka: « ... Usamljeni noćnik, dah oluje mu mrsi dugu i tamnu kosu. Visok u iznošenim farmericama, bijeloj košulji na ramenima ogrnut ostarjeli kožuh, platnena torba kraj bosih nogu u sandalama i veliki višnjevac u desnici. Srednjih godina, opaljen Suncem i cestama ... Gleda: velika mapa zvijezda se sklapa i nebo čisti svjetlom ko neko zrcalo od jezera u šumi iza sedamdeset i sedam gora ... bajke ... il stvarnost?

– Hoće li ova varoš doseći istinu o sebi kada je sve više zli ljudi, ili... –

I glas mu nestaje u vjetru koji jača. Naviknut na njega odlazi sa trga. Samo oluja i dalje kroz svitanje lišćem ko dukatima svira svoju nehat-pjesmu.

I tako do novoga susreta sklapaju ove stranice rukopisa o zvoni-
ma, dok Mjesec i zvijezde sve bliže dozorju. Prije nego li pijetlovi
dan zazovu, i zvona veselo za trepere, a sunčana kiša i iz pladnja
na istoku koji uskoro treba da se pomoli na obzorju, nastavi nali-
jevati žar-zlato vatre u zelene klasove žita, predahnimo za nove
horizonte. – Zamišljeno sebi pisac: Zvijezde sve su blijede a nebo
plavlje dok blagi mir jutarnjice u lahoru oko njega korača.

U Subotici, subota 29. V. 1999.god.

ROMOR KLASOVA

Rubom pustinje i plodnog polumjeseca Srednjeg istoka vrilo jedne oaze već 10.000 godina snabdijeva biblijski grad Jerihon (hebr. Jereho «Mjesec») svojom pitkom vodom. Od Mrtvog mora prema Judeji, prije osam tisuća godina, u čovjekov život je ušla krušna pšenica žitarica-cerealia, jedna od mnogih divljih trava kultivirana drugom, kozjom, genskim slučajem ili ... Simbol žitnog a i ostalih zrna za hranu je tako ukorijenjen u njihovom nepoznatom porijeklu. Moguće ih je oplemenjivati, ali ne i stvarati. Mjesečev grad je prakozmos za sada ljudske civilizacije i kulture. Čovjekova nadmoć proizlazi iz oblikovanja životnog krajolika, a ne i iz njegove nadmoći nad njime.

U starom Egiptu klas je bio simbol Ozirisove smrti i uskrsnuća. U početku bog zemljoradnje, kasnije je poistovjećen sa Suncem i s neprekidnošću preporođanja, napose drame ljudskog postojanja. Elizejske misterije u čast boginje Demetre (grč. božica plodnosti, ona koja upućuje u tajne života) i boga Zeusa (grč. bog duha, uređivača vanjskog i unutrašnjeg svijeta, oca bogova i ljudi, rim. Jupiter), odvijale su se tako što bi se ljudi u tišini predavali kontemplaciji ispred izložena zrna pšenice, slični pomalo vazmenom i beskvasnom kruhu u kršćanstvu ali nije isto. Dokaz da je čovjek kao svjesno biće bio i jeste nešto drugo tražilac Boga, i da se apostolsko kršćanstvo još u svom postojanju inkultiviralo bez obzira na narode u njihove bitke. S različitim uspjehom. Kao i sve donedavno motiv nakon žetve u Podunavlju, razmišljajući o neprekid mijenama godišnjih doba, smrti i uskrsnuća, kroz usporedbu života ljudi i biljaka.

Cerera, rimska božica, u rukama je držala snop žitnih klasova i rasipala ih je u Milosrđe i obilje, simbol sve hrane.

Grčki i rimski svećenici su glave žrtava uoči samog ih prinošenja posipali zrnem žita ili brašnom naglašavajući time njihovu besmrtnost i uskrsnuće.

Bijeg u Egipat i čudo sa žitom je motiv jedne starodrevne legende, Sv. Obitelj bježeći od Heroda s djetetom Isusom prolazila je kroz zeleno žito. Bogorodica je rataru u polju rekla da neprijateljima kaže kako ih je vidio dok je još sijao zrno žita i, gle odjednom su se polja zatalasala zrelim klasovima. A kada su stigli i vidjeli zrelo žito, progonitelji su odustali od njihova gonjenja.

Bogorodica s ukrasnim motivima žitnih klasova po haljini i plamenim jezicima na rubu, oko vrata i na rukavima s djetetom Isusom u ruci uglavnom stoji, što dočarava njeno djevičansko materinstvo iz jedne srednjovjekovne legende.

Sv. Ivan evanđelistički nam govori da žito označava samoga Krista i njegovu ljudsku narav: «... tko mrzi svoj život na ovome svijetu, sačuvati će ga za život vječni» (12. 23-25).

Zreli klasovi pšenice složeni s grozdovima čine kruh i vino u Euharistiji, ili Sv. Pričest. Pokošeno žitno polje označava i svršetak svijeta.

U renesansi klas je bio znak ljeta i godišnjeg doba same žetve. Dok je balada dužijance slijedila prapovijest svoga življenja, kao zahvala čovjeka ravnice Bogu, za njene posljedice, za kruh života, u početku čista i nepatvorena kao gorski kristal.

Težak je bio okrenut njivi i suprotstavljen silnim vjetrovima sa sviju strana svijeta, danju uljuljkivao je svoju ćud kao mit o stepi i prapostojbini mora. Teškim i dosadnim oblacima prava (praha) lišća, koji su znali za tren navratiti i tišteći dušu ravnice. Htio ili ne čovjek ravnice je primio od Stvoritelja životodajnu dušu. Mi teško zamišljamo nebo puno zvijezda (nešto smo vidjeli tijekom 1999. godine za bombardiranja kao plimu svjetlaca). A nekada stanovnici ovoga kraja su iz takvog neba čitali mijene vremena, života, prolaznost ljudi, čak i samoga

Svemira. Dugo u noć osluškivali dobre i zle namjernike salaša. Podizani iz trošne smjese prolaznosti zemlje, trajali su više od jednog stoljeća i vraćali svojim se temeljima, prahu. Ali, ubrzo uz isti mar, volju i materijal su ga podizali nanovo u život na nekoj usamljenoj gredi u samoći, sve do naših dana. Čarolija života i življenja ljudi u nepregledu njiva i trajat će koliko nadam se i ljudi.

Za Bršančeva-Tijelovo blagdan Beskvasnog kruha ili Presvete Euharistije iza Dova-Duhova ljudi ovog kraja su je pripremali iz novog brašna. Govore stari, a oni čuli od svojih starih. Vjerojatno se s novim brašnom čekalo, Bogu na čast i blagoslov, do ovog dana, u počinjućoj, s proljeća, Novoj godini. Krist je prije svoje žrtve na križu, za svakoga čovjeka i sve ljude učinkovito ostavio pomoć u vidu svog Presvetog Tijela-Kruh života, čovjeku! Na dan aram. Pasha mjeseca u lunarnom hebrejskom kalendaru. Ili kod kršćana u prvu nedjelju iza uštapa nakon proljetnog ekvinocija u Niceji što pada između 22. ožujka i 25. travnja. Prije izlaska iz Egipta narod je uz vino i koleta (pečeno žrtvovano janje ili jarića, koji nisu smjeli imati ni jednu slomljenu kost) opasan pojasom i stojeći za stolom, s gorkim zeljem i beskvasnim hljebovima blagovao obrednu obiteljsku večeru. U Novom zavjetu žrtvovani Jaganjac je simbol samoga Krista, hrana i spasenje ljudima za život vječni. Najveći i najvažniji kršćanski blagdan je Vazam ili Uskrs! A središte ovoga blagdana je «Presveta Euharistija-Kristovo Tijelo kao i vino» koju (zapadni) kršćani na cijelom svijetu slave kao TJELOVO. I otišao Ocu na nebesa. Ukinuo Stari i ustanovio Novi zavjet i u njem beskrvnu žrtvu, koju su i Židovi (krvnu-ljudsku) činili, u početku ne još izabrani narod, u okruženju susjeda.

Nisu važni korijeni riječi «Dužijanica - Bršančevo» već zašto i kako je čovjek ravnice to činio. Škrt na riječima, on je živio kako je mogao pa tako i govorio. Poradi toga imamo formu i fond riječi kakav je još živ.

Salaš je bio i jest stjecište obilj-života trpljenja i blagoslov čovjeku ravnice kojemu se uvijek vraćao i vraća, kao mornar moru ili zvjezdoznanac zvjezdoznanstvu, ne znajući ni sam zašto.

Zbog svega ovog i drugih stvari ravničar je davao hvalu svome Stvoritelju blagovanjem Blagdana i hodočašća na sveta mjesta, ako ne drugačije, a ono do obližnjeg raspela, kraj njiva i putova, molitvama, obredima ... A dok su oni koji su mogli išli i dalje, i kad bi se vraćali, bili su veoma cijenjeni (bunj. na glasu i poznati) kod svojih, i u narodu. Nažalost, čovjek ravnice nije se odrekao ni do naših dana poganskih običaja, poglavito magije, Stoga znanstvena istraživanja nisu završena u puku; konačno, narod još traje, što će reći i stvara.

Odvajkada su vjera, ufanje i ljubav ovaj narod čuvali, i očuvat će ga da opstane usprkos svih nedaća koje su ga iskušavale i iskušavaju. «Dužijanca je zahvala Bogu na mukotrpnom radu i obilju milosti kojima je On narod darovao. Nakon žetve bandaš (sa ispletenom krunom od klasova oko glave), s njime bandašica i risari su odlazili gazdi na salaš. Javljaću mu da je žetva završena, i ostajali su na molitvi. Iza svega je slijedila svirka, igra i pjesma; vjerojatno tad u uporabi najčešći instrument-gajde, vrula-frula i tamburica i, dakako dobro vino. Nadajmo se i iskrena *fala Bogu na kruvu!* A kada je u nju ušao mamon i njegov duh sve je krenulo u tamu pa i čovjekova ljubav ... naprama Bogu i čovjeku, što se vidi iz plodova. I ma kakva namjera njenog počela da je bila, ona je razdor i kamen smutnje od čovjeka naprama čovjeku ... a da ne govorimo prema Bogu, da nije njegovog milosrđa i ljubavi prema ljudima ... a vidi ... ali i govori: Iv 21,2; i: Mk 6,17-18; «... caru carevo – reče im Isus – a Bogu Božje!». Pojedinaac i narod opstaju dobrim a ne zlim djelima, hodajući istina često u tami, ali ka svjetlosti, a ne od nje.

Još i danas ima osoba koje se sjećaju prečasnog Blaška Rajića i njegovih Berbanskih zabava. S jeseni, kada bi se čokoće opilo svojim rodnom, njegov šogor i sestra nedjeljom popodne bi parasničkim kolima izišli u vinograd i nabrali nekoliko ple-

tenih košarova grožđa. (Vinograda mons. B. Rajića bio je na Čordaškom putu, danas Jovana Mikića, kada se ide iz grada s desne strane). I, uz pletene kolače u pudarskoj kolibi, grožđe pjesmu i harmoniku, na kojoj je svirao Rajićev nećak, slavlje je trajalo do predvečer kada se išlo na večernje u Kersku crkvu (Sv. Roka). Članovi Patronaže (ženska i muška, obično slabija imućna stanja – radnici) sa svojim predavačima i preč. Rajićem pješke bi izlazili i vraćali se nazad iz vinograda u Ker i kući-doma. Usprkos današnjih u nekih tvrdnji da je «Dužijancu» osnovao preč. Blaško, stariji tvrde da je njen osnivač bio biskup Lajčo Budanović rodom iz Velikog Bajmoka. Prvi posvećeni subotički biskup s boravkom u Subotici.

Ako je Sv. Otac Ivan Pavao II. na početku trećeg milenija, zamolio oprostjenje u ime Crkve i njenih članova od Svijeta, da nam oprosti sve što smo učinili kriva pa, zašto i mi ne možemo, i pamtimo? I Raščistiti s poviješću, ona je od ljudi a ne od Boga! Ti što nam govore «Idemo u Europu» su advocatus diaboli (đavolji odvjetnici). Koju? Kamo duhovnosti i materijalne vrijednosti? Napose vrijednosti čovjeka. Naše je vrijeme razdoblje općeg kaosa na planeti. Budućnost pripada onima koji ljube, vjeruju i hrabri su!

Valja nam zamisliti težaka i njegove žuljevite ruke od mara i rada, kako sanjarski u buju jutra, dana ili večeri gleda viziju obilj zlatnih-zlatnih klasova žita, koji se njišu u praporcima vjetra. I svaki klas u sebi kao da je složena i složna obitelj s puno djece. Ili grozd od bezbroj zlatnih grožđića i zvončića žita i vina, koji pjevaju svome Tvorcu hvalu što su suradnici obilj-života u krušnom kruvu života. Ili div-zvono «Božji glas» koji blago kazuje čovjekovu: Ljudski naraštaj neće uništiti ni vodom ni vatrom ni olujom ... ali ako ne bude čuvao i mudro upravljao onime što sam mu povjerio, sam će sebe uništiti. I neka ne obeščašćuje dobra duha, zemlje i Svemira, zar ne vidi da već nije dobro. Oluj sa zlatnim zracima sunca u dugoj kosi i galeb u plavim visinama ...

– Mila! – Huk vjetra bi da nadjača glas koji juri preko davno požnjevenih polja žita. Za trenutak u tišini predaha vjetra, iz daljine mrmor tamburice o legend-vremenu tolikih Putotražiteja priča ... A glas nastavlja:

– Sve je velika tajna, pa i u ozlaćenom jutru susret kod fontane.

– Dragi još nije kraj ... – neki ženski glas:

... U bludnoj od zla varoši? Ne poštuju se ni mrtvi ni živi, jer ih podjednako (koliko) mož brišu i sve je novac ... nekolicina s legijom nameće si sebe i svoje sulude i zle mudrolije većini, krčme, bolje i ljepše, kafići izlaze na uluice: krađa, droga, prostitucija, ubojstva, zelenaštvo, apatija, nerad... Dućani i raznorazna roba (sluša od starih: ljudi iz daleka i druge boje kože donijet drugu će kulturu ... a ...) ... sajam ... Puk gladan ... bolestan, umoran ... svega mu dosta ...ponajprije proroka ... učitelja ... obećanja ... života ... a jednog dana ... sve će se promijeniti ... – Stoje ... I varoš u daljini njive mreškaju. Zamišljene crne oči gledaju samo njima u znani kraj. Dalje u vidik: Nema ni salaša, izgubio ... – Sunce sve crvenije, utapa se u liniju neba i zemlje ... Na prašnjavoj cesti duge kao i on kose (istina nešto kraće) . U vlasima iskre divlji cvjetovi s polja i velikih zjena, finih crta lica. Sunce kao kriška kruha u odlasku. Bruj zvona iz varoši i sela. Večernjača, Jupiter ... na nebeskom svodu. U rukama krajolika praznina ... možda jedan (Ona) nestali san u modro-ljubičastom fijuku večeri, krik galeba, u visinama i oluja oko Putosamotnika usamljena hoda. – Zamišljeni glas mu u ampi i večeri ravni. Na cesti, u beskraju iskri, praha vijara i krajolika nešto rano nadošle jeseni.

U Subotici, ponedjeljak, 24. svibnja – Nedjelja, - Nedjelja, - 2 lipnja 2002.

RJEČ

U Bibliji, Starom i Novom zavjetu kao i u inim pisanim i ne svjedočenjima stoji Božja Riječ. Osobnost samog Boga, odvajkada nestvorena zbilja, dostatna samoj sebi i koja je stvorila i stvara ovaj svijet. Riječ poslana u stvarnost da otkrije tajnu Božje volje i po objavi vratila se Bogu i završila svoje poslanje. Po prorocima «Logos-Bog» knjiga Ljet 13; i Jr 7,1; ili J(e)H(o)V- (a)H-Gospodin je bit Objave jer zahvata svojom riječi u povijest svog naroda. Jr 5,114, 23,29; dajući mu Deset zapovijedi kao i Pnz 5,5 i Sam 12,9; kao svoj zakon Pnz 30,19, ... druge. Apostol Sv. Luka u Ev. 2,29:-3; i 2,30-33-96; tvrdi da je Božja Riječ navijestila Novozavjetnog Proroka Krista-Mesiju i Pomazanika Spasitelja za sve stvoreno kao i novi život. Ovo potvrđuje i mistik Sv. Ivan s otoka Patmosa: 6,63,- oni koji slušaju riječ apostola u njihovim propovijedima slušaju Riječ Božju.

U rano-kršćansko-grčko-rimskoj filozofiji tokom četvrtog stoljeća se razmišljalo o «Una essentia teres personae – Jedna bit, a tri osobe: Otac, Sin i Duh Sveti». Jer samo apsolutno i punina, s onu stranu naših kategorija, u sebi samom su uistinu punina i mnogostrukost: Bog! Praiskon mnoštva koji u sebi ima osnov u Bogu i odgovara stvaralačkoj punini Boga, koji stoji u množini jedinstva i sve obuhvata. Isključujući dualizam kao princip i objašnjenja mnoštva u jedinstvu. I za vjernika u Boga jedinstvo nije u krutoj istovjetnosti već u jedinstvu koje ga stvara i u stvaralačkom smislu kao: Osobe, Riječi i Ljubavi, koje bi trebalo naslućivati i neupućeni u vjeru svojim božjim sinovstvom u Boga. I ne bi bilo toliko Babilona i edena u našim jezicima i djelima, i kada se pitamo: «Gdje je Bog» da nam netko pomogne ili mi, u veoma rijetkim časima. Uzmimo i samu Crkvu, Svetu i Katoličku, između i raskomadanu na mnoge Crkve, neki u njoj misle da su u pravu iz sitnih ljudskih interesa, i uporni su. I zar

nije uzdarje im i uzdarje nam da nas usprkos svih slabosti netko trpi? I da je to svetost. Napose kada to čini naš nebeski Otac, Sin i Duh Sveti Bog! Upućujući nas da obnovimo našu Ispovijest vjere i zajedno sa njome učestvujemo u obnovi zemlje i svestvorenoga učinimo ih u dobro, zar nam ih nije povjerio na brigu? Ps 1,28-31;

Vjerovali ovo ili ne, ovo ne liči na proturječa čovjekovu biću, umu, povijesti ... kao ni zbilji, ako je volje. I nama je nekoga slušati, ako ne iz drugoga ono iz dobra, pa i oporbe da dokažemo kako mi to želimo i možemo. Bili ili ne vjerujući, konačno rijetko koji razum u ništa ne vjeruje, drugog puta stvarnost nas opominje nema.

Vjera u kršćana i teologija Stvaralački Smisao priznaje kao njegovu Osobnost a time i kao Spoznaju, i Riječ i Ljubav, iz čega slijedi da je Bog i Odnos, Govor i Plodnost. Osoba kao apsolut i jedino traži stalni moguć odnos. Lat. odzvanjanje kroz, dokazuje da Božja osobnost beskrajno nadilazi svojstva ljudske osobnosti. Ovo su crkveni oci otkrili još na početku u Bibliji: Post. 1,26; «Načinimo čovjeka» Govori da Bog ne govori u jedini nego umnožini, a postoji i a» i «t» u Ps 110,1; «Riječ Jahvina Gospodinu mojemu» Prvi u Bibliji i povijesti o Bogu svjedoči kao o Ocu po evanđelisti Ivanu 1,14;-15; kao i sam Krist Iv 2,16-17; Onima što su prodavali golubove, reče: «Nosite to odavle i ne činite od kuće mojega Oca trgovačku kuću!» Crkveni oci otkrivaju razgovor u Boga spoznavši kako u Bogu postoji i dijaloški fenomen, Bog koji nije samo Logos-Riječ već i Razgovor Dia-logos, ne samo Misao i Smisao, nego i Razgovor i Riječ između onih koji ga vode; Uz supstanciju i relacija kao praiskonski oblik bitka. I tako je došlo do jezika dogme: U jednom i nedjeljivom Bogu «tri osobe: Otac, Sin i Duh Sveti» u uzajamnoj su usmjerenosti, ne dodirujući najveće biće neg sačinjavajući ga. Duh nije istovjetan s Ocem ni sa Sinom, a ni nešto treće između Boga i nas već način na koji nam se sam Bog daje, način kojim ulazi u nas i prebivajući u nama, beskrajno je iznad nas.

Na prvi pogled prispodobe iz Iv 5,19.30; Iv10,3;u izričaju su u proturječju a zapravo one se traže. Sin je jedno s Ocem a ništa pored Oca ne zadržava što bi bilo samo On. Usto vrijeme i ne protivi što bi samo njemu pripadalo i tako je potpuno jednak Ocu. U među su si se prožetosti i jedinstvu.

Riječ je očitovanje bića koje sebe promišlja i koju je drugi spoznao i saopćio. Ona je temelj stvaranja ljudskog života i održavanja, kao novog i sveg stvorenog. Moći i spasenja. I agrafne – nezapisane Kristove riječi koje možda i nisu materijalno ušle u Sv. Pismo ali duhovno sigurno jesu.

U riječi Sin krije se relativnost kao njen bitni sadržaj. Kristologija je tako učenje o odnosivnosti i da je Krist potpuno ovisan od Oca – radi toga što ne stoji u sebi već u trojnom savezu sa Njime i Duhom Svetim. I kršćanin preko Krista ako ga slijedi, iz čega izlazi molitva: biti kao Oni jedno, ljubav, i otvoreni za dobro. Čista predanost. I nanovo Ivan evanđelista: 13,20; 17,18; 20,21; «Kao što je Otac poslao mene tako i ja šaljem vas ». Čini, svijet se valja shvatiti kao neshvatilja stvarnost.

Vrhunac monoteizma nalazi se jedino u kršćanstvu, vjeri, život treba da se približi što više istinskoj i nepatvorenoj ljubavi. Riječi-Bogu, u vjernika i onih koji teže dobru. Jer dio naše stvarnosti i bitnost već sada pripadaju onostranosti, jer materijama u kojoj formi da je imala i ima je ona će posjedovati istu bit kao i čovjek, i pripadat izvoru i trebamo ih oplemenjivat.

Otac se ne naziva u odnosu na sebe već samo u odnosu na Sina a naprama sebi u svojoj Samobitnosti je Bog. Krist je u očima Boga-Oca njegov Sin i dobrohotna žrtva na Križu za čovjeka i za svekolicu stvarnost do konca svijeta. Služitelj, Mesija, božji Pomazanik, Bog i jedini Bogočovjek kojeg trebamo slijediti.

I ovdje se razilazimo, vjerujući i nevjerujući, u sumnjama slabostima, kao i dalje, nešto, osjenjeni istočnim grijehom, našom slobodnom voljom i «Biti kao Bog» protivu Onoga koji je sve stvorio pa i nas. I zar toliki slabi i umišljeni svim nam porama i razumljem? Zaboravljajući, ne prihvaćajući da je Bog s obzirom

na povijest, na svršetku, a s obzirom na bitak na početku, i da se kršćanska stvarnost razlikuje od metafizike i ateizma, jer je Vjera u Osobu, a ne u ideju ili ideologiju već u čistu Otvorenost – ljubav! Možemo i dalje o Riječi i o riječima, snažne, krhke, neke privid i božanske, stranice i stranice ... u svom više neznanju nego znanju, koje teško neke mogu i obuhvatiti u njihovoj biti, početku, trajanju i učinku, same i u jatu, izgrađujuće i razarajuće, žedne i site, vjerujuće, nadajuće, cjeljujuće i iscjeljujuće, teške i umilne ...

Negdje u noći i mjesecini u njivama na cesti skor-zril zlatnih klasova gorko-slatkog kruha, krvav pupa, ljubavi, oluja, posta, trpnje ... kao i modrih različka-suza i sreće ... na cesti dvoje, dalje ...

U Subotici, sredinom kolovoza, 2009.

MICHELANGELO BUONAROTI

Svijetlo prijepodnevnog sunca je risalo svoje brige i snove unaokolo trgom Sv. Petra, a kao iskušenje glasovi posjetitelja Vječnog grada priječili doći do misli. Moše-Mojsije u jednoj od kapela u Prvostolnici kršćanstva mrzovoljan i silan: terabile – pojam srodan uzvišenosti, gotovo izatkan od kostiju i mesa, a ne od cararskog bijelog mramora šutnjom više nego nam govori.

Michelangelo Buonaroti rođen 1473. u Capresu bio je klesar, kipar, graditelj i vrsni pjesnik. Za njega je božansko nadahnuće do ljudskog beskraja i nije trpio sud drugih o svojim djelima osim vlastitog. Vjerojatno iz savjesti, a ne, iz umišljenosti. Dajući nepokretnoj tvari trodimenzionalnu formu, produhovljavajući je kao i u arhitekturi, osluškujući njen organski sklop. Neoplatonist iz Firenze. Kronike i zapisničar Vazari govore da je umjetnički jedno vrijeme bio savjetnik pape Julia II. – Giolia Ravene, od 1503. godine. Moćnog i velikog čak što više ne samo neprijatelja obitelji Borgia već nad njim i pobjednik, mladog Michelangela Toskanca, nezgodne naravi, kao i on sam, za graditelja bazilike Sv. Petra. Na mjestu stare nad grobom apostolskog prvaka i ribara Petra, koju je nekad podigao car Konstantin, negdje između 311. – 350. godine, jer je oronula. I nakon dugog premišljanja Giolia Ravene i Bramantea veličanstvena plana u crtežu i oskudice u novcu, kreće se na dugo ostvarenje djela. Veliki papa Julie II. od Michelangela zahtjeva za sebe u crkvi i veličanstvenu grobnicu s četrdeset kipova, od kojih je on načinio tri, a jedan završio. U crtežima ona je prevazilazila samu Petrovu baziliku. I tako počinju ratovi među velikanima... Za njome i za nedovršenom bazilikom Sv. Petra kao za pročeljem crkve Sv. Lovre u Firenci veliki umjetnik Buonaroti je žalio cijelog svog života. Iako dugog

vijeka nije uspio svoje djelo u cjelosti ostvariti. Prvo se vraća u Firencu ... pa nazad: Klesar 1496. u crkvi svetog Petra u Rimu kleše *Pietu* i odlazi u Firencu da bi završio kip *Davida*. Usto natječe se sa Leonardom pri izradi kartona za sliku kod grada Pize. Nanovo vraća u vječni grad na zahtjev pape Julia II. a u Bolonju pa u Rim, u kojem teško papi Gioliu R. pristaje da bude slikar u Sikstinskoj kapeli i oriše je još i danas postojećim monumentalnim biblijskim temama, koje podržavaju zaokrugljenost vajanih oblika. O ovome se jada i u svojim se sonetima. Nakon Julia II. na Petrovu stolicu dolaze prvo Lav X. a potom Hadrijan VI. i dalje stari umjetnikov prijatelj i znalac papa Giulio de Medici – Klement VIII. sa njime i nove porudžbine, zbog čega se i Michelangelo vraća u Grad Rim. Da bi nastavio rad na grobnici pape Julia II. izrađujući za nju kip *Mojsija* i dva, spomenuta, koja do kraja ne ostvaruje. Tek papa Pavle III. mukom ga vraća nazad na gradilište 1517. godine bazilike Sv. Petra. jer majstor Buonaroti smatra da više za to nije sposoban, nakon tolikog vremena i drugih umjetnika. Ipak vraća se i razmišlja o Bramantovim planovima, s time da centralnu kupolu oplemenjuje na Petrovoj Bazilici svojom zamisli, i tako cijeli graditeljski poduhvat zaokružuje osnovom križa: Crux immisao – crux quadrata. Najpoznatiji simbol kršćanstva. Spravu za mučenje na kojoj je K R I S T mučen, umro i postao S p a s i t e l j čovjeka i čovječanstva. I od znaka (Križa) poniženja je postao simbolom slave. Razapinjanje na križu su izmislili Feničani: patibulum-uspravna greda, anntena-vodorav i titulus za osuđena. Ima i drugih vrsta križeva ... A Petrova bazilika ima uz to: Ulazni trijem i tri broda s manjim kupolama nego što je centralna s transeptom i sa apsidama jednakih dimenzija s kojima lebdi velika kupola. Dužina crkve nosi 156 metara ...

Vani popločani trg krasi kolonada stupova. Sv. Petar je završen 1614. godine ako je ... jer neprekidno na njim i dalje rade maj-

stori, a njen graditelj Michelangelo je otišao 1553. za svojim sanjama. I sigurno ju je vidio u svojim vizijama, Crkvu Sv. Petra, izgrađenu ali ne i njenu završenost jer će trajat dok je ovog svijeta i stoljeća.

Mojsije kao da se smije, sapet u bijelom mramoru u jednoj od kapela u Bazilici. Dio neostvarene zamisli-spomenika sebi, velikog ratnika i renesansnog pape Julia II. i njegovog umjetnika Buonarotia rodnom iz Capresa. Obojica gotovo istovjetne naravi. U kipu vođe Židovskog naroda i pisca Petoknjižja ni preobilja ni manjka raskoši i savršenosti. A dan odmakao, a posjetilaca i hodočasnika je sve manje, kazuje o silnicima koji stoljećima dolaze u Vječni grad. Neki s namjerom i da bi ga uništili, proroka i Ribara KRISTA i njegov nauk: Novi Savez BOGA i čovjeka koja je stvorila i načinila ovu vidljivu i nevidljivu svekoliku STVARNOST BITKA, koji niti je nastao, niti će nestati, kao OSOBNOST, vjerovali mi ili ne – samo SADAŠNJOST-TROOSOBNIBOG!

Michelangelova djela obično odlikuje radnja u mirovanju-život, kao i kip *Mojsija*, u njim nailazi na radost i gorčinu koji teže da se negdje izliju a ne nalaze si puninu u koju bi to učinkovali. I sam Buonaroti slični Mojsiju bili su sami ali ne i slomljeni. I kao da im je baš ovo davalo snagu i vitalnost da opstanu. Mudrost i upor, usprkos padova oni nisu gubili već su se penjali vrhuncima. Svjesni da ne smiju bježati nego izvršavat svoje poslanje. Čini da herojstvo nije hrabrost nego vid da se drugačije nemože: Djelo! Štiteć individualnost duše od vlastitog mraka. Tako susreli umjetnik i židovski prorok-vođa u komadu kamena, za sva vremena, pa i u slijedu ideja u budućnost ...

Sjetimo i da je pustoš-kušnje u pustinji privid, jer oplemenjuje čovjekov duh i u njem potiče na život, jer vidi ono što drugi ne vide u laž-obilju u kojem se nalazi.

Dan sve je bliži mediteranskoj večeri ... u davno izbljedadnoj
u jednog Putnika bijeloj košulji s farmericama, bosih nogu
u sandalama i torbom na lijevom ramenu; Dugom smeđom
kosom, vjetrom i suncem opaljena lica... cestama, suncem ... i
posred čela brazdom ... med zatalasan-klasovima, njiva, pupa i
različcima, kao i olujima koji umiju za kanikule i da osvježe ...
osvježe... dalje ...

U Subotici, Nedjelja, 10. lipnja, 2007.

KALVARIJA

Dio u čovjekovu hodočašću je kroz život iz radoznan-potrebe, straha i možda zahvale Bogu Prijatelja upoznati. Čija savršenost u svojoj savršenosti od nas ništa ne zahtijeva jer je sebi sama dostatna. Ipak, ako smo ljudi ... ? Dug ... ali neprocjenjivo valjan put do naše punine.

Obično ga nalazimo u njegovom Domu-Hramu il sokacima i u bratu čovjeku, koji skupa s ostalima ima stvorenim gubi u posljednjim ovozemnim staništem, prije konačne beskonačnosti.

Van grada Salema brežuljak aram. Golgota, Gulgata a i Gologorica lat. Calva-Calvaria: Lubanja je, stratište za osuđene kamo su ih nakon izvršene presude i pokapali. Kao i mjesto Kristova raspeća. Usp. Iv 19,20; poznato samo iz Novog zavjete. Prilikom izgradnje crkve Sv. Groba nailazilo na ovom mjestu i na mnoge grobove i skelete. Židovska predaja a kasnije u srednjem vijeku od nje preuzela kršćanski govori da je ovdje sahranjen Adam-prvi čovjek. A potom i sam Krist, Sin Božji i Bog. Otkupitelj čovjeka od istčnoga grijeha, kao i svestranosti, (oholosti i okrenutosti samom sebi), pogubljen.

U romanici tako u umjetnika stvaraju uradbe slika s raspetim Kristom na križu a u podnožju s ukrštenim dvama kostima.

Kalvarija-Križni put sve do naših dana gradi se obično na niskim uglavnom u nizini umjetnim brežuljcima, podsjećajući nas na van Jeruzalemski predio ili ti stratište. Nju nalazimo i unutar većih crkvi na stijenama-zidovima, u vidu umjetnine. Vani ona se uformljuje u zelenilu, parku. Prva postaja je na podnožju a dvanaesta na vrhu i nešto više tri križa sa Kristom i dva razboj-

nika. Prije spusta ili u samoj crkvi-kapeli nailazi na trinaestu i četrnaestu, danas i petnaestu postaju.

Križni put lat. Via crucis, osim kapelom, postajama, Sv. Grobom čini i anđeo s kaležom (kušnjom) na počelu Kalvarije, i gore pod križem Marija s apostolom Ivanom i pobožne žene. Od različita materijala kako bi što vjerodostojnije i pobožnije dočaralo čovjeku se mu muka Božjeg Sina i njegovo mesijansko spasilačko očitovanje za sve stvoreno, upućujući na djelo ljubavi i ljubav.

Ova pobožnost u Europu je došla u XV. stoljeću iz Jeruzalema gdje se u njem ona vršila i ranije. Donio ju je dominikanac (bili fatar) Alvaro u grad Cordobu. Šireći se među pukom pape su je odobrile u XVII. stoljeću za cijeli stari kontinent. Glavni njeni širitelji su bili baš franjevci (prosjački, po svom ustrojstvu red), dobivši od pape i privilegij da oni jedino mogu (Kalvariju) sagrađenu i blagosloviti.

Broj njenih postaja je varirao od sedam, četrnaest i petnaest: Pilat osuđuje Isusa na smrt. Isus prima na se križ. Isus pada prvi put pod križem. Isus susreće svoju majku. Šimun Cirenac pomaže Isusu nositi križ. Veronika pruža Isusu rubac, a on joj u njegov utiskuje sliku svog lica. Isus pada drugi put pod križem. Isus tješi jeruzalemske žene. Isus pada treći put pod križem. Isusa svlače i napajaju žućju i octom. Isusa pribijaju na križ. Isus umire na križu. Isusa skidaju s križa i polažu Mariji u krilo. Isusa polažu u grob. Tko od nas kada je drugome teško prilazi mu i pomaže, možda pustom riječi i zar zato ne trebamo susret s Kristom? Biti čovjek bez straha a ne lažac.

Križ je najrašireniji simbol i susret ne samo u kršćanstvu već i u inim trenucima samo ga treba prihvatit, i ne samo poniženje i kaznu već i sumnju.

Kao spravu za mučenje izmislili su ga Feničani, narod semita i gradova država: Biblos, Sidon, Tir, Ugarit ... Isus Pavao su ih i posjetili na svojim putovima. U početku je imao jednu uspravnu gredu *patibulum* a kasnije pri vrhu pridodaje i poprečna vodoravna *antena*. Na dnu uspravne se nalazio oslonac za noge *supedanej* a gore pribijala ploča sa imenom i krivnjom *titulus*, odnos dviju greda vremenom križa dobivao različite forme.

Raspeće u kršćanstvu označava otkupiteljsku žrtvu Mesije za čovjeka i svekolikost u kojem biva, i koja biva, bila nam znana ili ne. Stvorena ona ili mijenjana do neke stvarnosti.

Ovo ne tvrdi samo znanost i dokazuje već i Božja riječ u Sv. Pismu. Čovjeku ozorena preko samoga Krista u Objavi čovjeku u Novom Savezu između Boga i čovjeka. Žrtvom Sina božjega za čovjeka i sve stvoreno na drvu križa. On pravi Krist, Sin Božji, Bogočovjek i jedini čovjek. Isus i Mesija, središte sve ljudske povijesti u liku Krista.

Pilat je priključujući se židovskoj optužbi da je Isus njihov kralj, stavio natpis na križ na svim tada svjetskim jezicima, na zahtjev naroda i njegovih vođa (ne)moćnika da je Mesija i njihov kralj i ne samo Logos-Riječ. Nesvjesno je prihvatio i da je Krist Smisao koji je oduvijek i zauvijek osnova na kojoj počiva svijet, drži ga i uzdržav. Polazeći od Isusova križa mi ne možemo a da ga ne ispovijedamo i ne priznajemo Kristom i Bogom. Prisutnost raspela na raskrižjima i cestama bio je i znak ne izgrađenih crkvi i blagdana kojima su ljudi hodili i hodaju, kao mjesta odmora, razmišljanja, Božje milosti i vjere u naroda: U Biće i Boga.

U astronomiji postavka o Svemiru tvrdi da ih ima onoliko koliko su oni svjesni da postoje. Ako je ovo točno, a danas ... čini rušeć svoje porijeklo kao stvorenje i biće uništava samoga sebe, Kao i ovu Kanan ravnu u kojoj živi ... u pustošju, punini il žed vremenu?

Nadajmo se ne od umišljenosti u veličinu, već od svijesti u trenutak kako svako vrijeme ima svoju kušnju, puninu i noć. A ponajviše Kalvariju i milost. Ono prihvata ili ne, kao i Kristovo poslanje od O C A, ili ne. Jer da nije O Č E V E milosti ON ne bi ni računao na nas. Na našu ljubavi naprama njemu i želje da ga upoznamo i saslušamo a kamo li poslušamo.

Simbolika križanja u vremenu čini i kazuje o Trojstvu, utjelovenju i otkupljenju, tri Osobnosti: Ocu, Sinu i Duhu Svetom, Bogu. O tri Različitosti u jednom i nedjeljivom vrhunaravnom Biću, koje se među si dopunjuju i čine Jedno, Riječ, Istinu, Vjeru, Nadu, Početak i Svršetak, Ljubav i Boga.

Samo u Izraelaca i kršćana je ovako Božja prisutnost objavljena u punini, svi ostali je svjesno ili ne, traže i nalaze, ako ne doseći će ga na koncu Svijeta. Radi čega je istina u Božjoj a ne u čovjekovoj riječi i poimanju stvarnosti.

Kalvariju i Križni put su u drugom i trećem stoljeću nakon Krista vjerom vjeroispovijesti i života utvrdili u Symbolu-Vjervanju još od apostola Kristovi sljedbenici: Idite, učinite sve narode mojim učenicima i krstite ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Mt 28, 19; Apostoli su se tako i njihovi nasljednici pozivali i pozivaju na Kristove riječi pri dijeljenju, inicijaciji, Sakrament Sv. Krštenja. Drugim riječima primanjem novog ravnopravnog člana u Kristovu Crkvu. U četvrtom stoljeću iako oslobođen sheme i još na grčkom i u Rimu, tekst vjervovanja se u njem prevodi na latinski jezik.

Na zapadu je pri krštenju i zbog položaja rimske Crkve naprama Istoku i njene Crkve u uporabi bilo apostolsko Vjervanje-Symbol, koje je u devetom stoljeću dobilo svoj konačni oblik s dvanaest članaka, na uspomenu na dvanaest apostola. Istok za ovo nije znao niti je slijedio Rim, jer nije imao apostolsko

središte, a niti toliki moćni utjecaj vjere kao zapadna Crkva na svom području. Ne samo zbog u njoj latinskog jezika već i ostalih činilaca. Između, u njoj je više bila i je kristološka perspektiva povijesti spasenja: Bog je postao čovjekom radi našeg spasenja, ne ulazeć toliko u samu povijest spasenja. Kršćanstvo na Istoku kuša se u metafizičkom domenu i u vjeroispovijesti nalazi svoj izraz u među si odnosu kristologije i vjere stvaranja. I u jedinstvenosti povijesti spasenja i neprekidnosti sveobuhvat spasenja. Što nakon oca Pieerrea Teilhard de Chardena, između, u zapadnoj svijesti uzima poticaja na razmišljanje ...

Marijo!

Četri vjetra u pustošju ravnice,

Ognjišta i ljubavi

Bijeli salaša i ćut, ćut ... dice.

Raskinuti Savez BOGA i čovjeka,

U osimu salaša

Kad god ponos tvrde naroda.

Razderane haljine SINA prvorodenca

OCA

Pod drvom križa na golgoti od haramija.

Mama!

Četri vjetra, ne iz mržnje ...

A u divojke i žena sve je više

Ne i vjere, ljubavi i nade ...

Večeras, samo cič zima snijeg prti,

U sobi ni vatre a kamo li ila.

A u nikad umor Samarijanke i ratnika ...

Dvojbe, vjere i nade ...

U OCA, koji i pazi

U oćut istini života.

– ... Ne iz zla ... – i vraća u tišini i mislima ...

Teologija križa govori o zbivanju i o početnom svjedočanstvu koje ne razmišlja o bitku već o Božjem djelovanju kroz križ i uskrsnuće, jer je time pobijeđena smrt Isus se čovjeku očituje kao Gospodin i nada čovječanstva. A teologija utjelovljenja govori kako je čovjek grješan i ozdraviti mu je, u krajnjoj liniji koincidencija je čovjeka i Boga. Teorije, u suprotnosti korigiraju i uzajamno ukazuju na cjelinu. Da dovršena teologija križa valja postati kristologijom Sina i kristologijom bitka.

I nije li Kalvarija i upozorenje LJUBAVI-BOGA ljudima i svekolikoj stvorenoj stvarnosti da se ne smije jedno govoriti drugo djelati, ma se radilo i o dostojanstvu?

Križni put koji se dogodio na početku Svijeta i događa se sve do konca našom a ne tuđom slabošću. I da nije Božje prisutnosti, milosti, u Crkvi i u vjeri koju On poklanja, svetost kraj ljudske grješnosti, ničeg dobra ne bi bilo. Novi Savez u Kristu kojim se Bog vezao uz ljude, Božja milost koja ostaje i djeluje i onda kada joj se čovjek iznevjeri. Izraz Božje ljubavi, prihvaćajući čovjeka baš u njegovoj grješnosti ako se kaje.

I ako prihvaćamo, da poniznost nije mana već vrlina i dar u Boga ljudima, da je, prihvaćali mi to ili ne, svoga Sina žrtvovao za nas na drvu križa, tada i nama je tako činiti, žrtvovat se za drugog. Usprkos svih ljudskih obzira, za Boga i brata čovjeka. Susrest s Kristom na Kalvariji.

U Subotici, na Veliku Gospu, nedjelja, 15. kolovoza. 2010.

NESTVAR PROMJENLJIVIH SLIKA

Svijet vidljivih sjena, koje čine u opipljivoj stvarnosti zbilju, a ne maštu. Od kako je čovjek poslušnik zla, i onog koji ga predstavlja: skrivajući se iza tisuću i tisuća ... laži, a ne istine. O potrebi trenutka i cilja koji žele i koji se učinkuje.

Prava i unutarnja povijest masonerije nije objavljena, a ne objavljuje se ni cijelom Savezu, jer je Sjen, neki njeni članovi je znaju onoliko koliko su u nju uronjeni svojom slabošću. Homo gnotus – ili slobodno: Instinktivni unutarnji osjećaji ili osjetila bića u čovjeka koje civilizacija danas napose dijelom ili posve razorila. Simboli u masona: bagrem, stup (tri: Mudrosti, Snaga i Ljepota), šestar, trokut i Hiram neka vrsta i osnivača udruge. Ceh, im ima tri stupnja, Šegrti, Kalfe i Majstori. Nasljednici graditelja katedrala (i prije možda postojali) iz srednjeg stoljeća, « slobodnih zidara» ali ne i vitezovi, kojima iz pakosti neki pripisuju da im pripadaju i da su im osnivači. Naravno slabost u pojedinca se ne isključuje kao i drugih zajednica. Ne iz uma već mraka duše.

Jedini Čovjek i Bog i Bogo-Čovjek i Sin-Božji u cijelom Svemiru Krist i Savršenost tvrdi: «Moja nauka nije od mene-odgovori Isus-nego od onoga koji me poslao.» Iv 7, 16-17, i Mt 4, 3-5; «Nemojte misliti da sam došao ukinuti Zakon i Proroke! Ne dođoh da ih ukinem, već ih ostvarim». Upozoravajući nas na kušnje i naša lutanja.

Laž-proroci u 18. stoljeću uzele su ime: «masoni», suprotnost ljubavi, i privid sive ljudske eminencije, koja učinkuje sebi i drugima iskrivljenu istinu, samo naizgled moćna. «Tada mu pristupi naprijed napasnik i reče: «Ako si zaista Sin Božji, naredi da ovo kamenje postane kruh». Isus odgovori: «Pisano je: Ne

živi čovjek samo o kruhu nego o svakoj riječi koja izlazi iz usta Božjih.»

Uz Kristovu milost, što smo svojim djelima i bićem bliži vječnoj Istini lakše je trpjet i boriti se protiv zla.

Masoni, i kao pojedinci i kao udrug u svom vjerovanju da su prikladan i obrađeni ugaoni kamen da se ugrade u veliko ljudsko i kozmičko zdanje, uvijek počinju iznova i iznova svoju zamisao i želju, al uzalud, njihovo djelo prije nego su ga zamislili je završeno, Kristovom žrtvom na križu za čovjeka. Prvi i najveći čovjekov grijeh je Umišljenost i gramzivost! I naše vrijeme, čini, najviše izraz je toga. I prije kod Kaina ... a danas ... Farizeji koji govore i vjeruju svojim su (ne)djelima udaljeni od Boga.

Onda im reče: «Pazite! Čuvajte se svake pohlepe, jer ni onomu tko je u izobilju nije život osiguran njegovim imanjem!»
I zar im ne vidi po plodovima?

Okultizam, (grč. Liso deo – činim ući, i iznova) njihov rad nikada nije završen, govore masoni. Usto prije svih kultova Asirije, Babilonije, Egipta, Grčke ... sve do prve (možda) ocu laži nije vjerovati o nastanku udruge u 18. stoljeću prve masonske lože na svijetu, u Engleskoj, činili su uglavnom Židovi, tražeć skrivene istine. Ona uslijed ljudske nesavršenosti (znanje) nije u čovjeka već u Oca, i nakon završetka dio nje će ostati i dalje u Njeg, a dio u ljudi. Tvrdi u najstarijoj knjizi na Svijetu Sv. Pismu.

Zapisano rukom čovjeka i milošću Božjom. Jer nas Bog pazi od zla. Zatim prešli u Ameriku i na ostale kontinente.

Ezoterična i pakosna udruga, u kojoj događa i (ako) plemenitost, Bog najbolje zna kako i zašto. Masoni su spoj solomunske i pitagorejske kulture, kao i simbola i svetih riječi hebrejskog kori-

jena, al ne i valjanih. Izborna bratstvo je solidarnije i obveznije nego krvno. Sukob između nebeskih i zemaljskih prolaznih sila. Veliki Arhitekta Svemira im je bog, ideje božanstva na čijoj je slici i prilici stvoren za njih čovjek i u kojem živi božanska iskra. Okultna i Prometejska želja za obogotvorenjem ljudi od strane ljudi i bez Boga. Članovi masona mogu (misle) pripadati bilo kojoj religiji s time da dotični nauk preinačuju po svome, kao i bilo koju zbilju što naravno ne ide.

Prisut u svim porama stvarnosti, ne i valjana. Pokušaj evolucije čovjeka u nadčovjeka. Vjera kako je svaki mason bog, ne prihvaćajući njegovu nesavrš bez božanske žrtve. Lažuć da će spasiti Svijet. Obmana, jer čovjek ako dušu preda đavlu slijedi da je bez duše i ne pripada ni sebi ni biću već, jer u sebi nema demona ni sjenu epopcije i kontemplacije i nemož da se bori protivu u sebi zla, on ne postoji, a pati.

«Ako vam tko tada rekne: Evo ovdje Mesije! Eno ga ondje! ne vjerujte jer će ustati lažni mesije i lažni proroci i činit će čudesne znakove, da zavedu, kad bi bilo moguće izabranike.» Mk 13, 21-23;

Šar tisuću i tisuću ... svjetlaca oblaka rose na klasovima žita u jutru ravnice ... a iz daljine ... hitri teški oblaci, čini, kiše lome vidikom ... Dobra i zla. U čovjeka, ako si nađe u milosti Očevoj, da znakove vremena prihvata iz volje. – Razmišlja na cesti, mu nadolazeća oluja ampa mrsi nešto dužu kosu i lice. Događajima i nedaćama išibano: Ostati čovjek usprkos svim skitnjama i samoće ... I da nije OCA ...

Subotica, sredinom studenog 2010.

SOL ...

Vatra oslobođena iz morske vode, kvintesencija i pozitivnost. Konzervira-očuvava hranu i uništava koroziju. Znamen na zakon fizičkih transmutacija i na zakon moralnih i duhovnih transmutacija: Mt 5,13; Prenositeljica Kristove riječi. Snaga joj je u okusu i zaštita protivu iskrivljenja i pročistiteljica. U liturgiji Sv. Krsta hrana mudrosti i duhovnosti. Židovi su svoju žrtvu prinosnicu solili i simbol nepokvarljivosti i neraskidivosti Saveza sa Jahvom, u Starome zavjetu, a i u Novom sa čovjekom. Knjiga brojeva, 18; Ljetopisa II. 13; i Levitski zakonik, 2, 13; – žrtve prinosnice u kojem tvrdi da svaka žrtva sadrži sol, sol Saveza. U Semita kruh se blagovao sa soli pri susretu i tako označavao uspostavljanje neuništiva prijateljstva Kao i u kršćana pri Krštenju-Sakramentu, posta ... i ne samo kao simbola već i kao duhovna konkretna čina ispunjenja.

Mistici ponekad uspoređuju dušu u čovjeka sa slanom zemljom ili sa zemljom koja postaje plodna kao rosa i blagodatna, ali i sa slanom i ne rodnom, Jer 17,6; i gorkom. Naprama plodnoj vodi i rodnoj.

Bog je još u prapočelu ljudske povijesti ne opominjao već govorio, što može samo beskrajna i savršena Ljubav-Bog i Stvoritelj da se čovjek čuva grijeha, a on ga nije slušao kao ni danas. Pada... P 1,-28; «I blagoslovi ih Bog; i reče im: Plodite se I množite I napunite zemlju i sebi je podložite!» Ali u Bibliji piše i u Blaženstvima: Mt 5,13; «Vi ste sol zemlji». Ali ako sol obljutavi, čime će se osoliti? ...

Da, Krist je znao i zna, opominjao, čovjeka da ne čini ono što ga kao Stvorenje razlikuje od ostalih, da bude čovjek i što bliže Bogu svojim djelima, dijete Oca. I da mu valja ispuniti njegovu volju. Ali ...

Sol se dijeli sa drugim kao i prijateljstvo. Nakon zauzeća nekog grada rim voda, voda gorčine, nasuprot bistroj i plodonosnoj. Usto ona je znamen i snage i nadmoći. U govoru na gori Krist svojim učenicima govori, Mt 5,13; «Vi ste sol zemlji!» Ona štiti hranu od truleži, a to može da bude i riječ, koja ponekad štiti i brani nas od zla. Nekada se pri krštenju djeci stavljalo u usta i nešto soli, kao znak odbrane od zla.

«Elisa»– Elizej «Bog je pomogao» Starozavjetni prorok i nasljednik Sv. Ilije proroka u čijem životu neki prizori javljaju kao prefiguracije iz Kristova života i djelovanja: Poziv apostola. Traditio legis. Ulazak u Jeruzalem. Ozdravljenje jerihonski voda kada je u njihov izdan bacio sol ...

Sol je znači svjetlo i tama ... samo je treba oćutjeti i oćutavati srcem i dušom. U njenim formama, učinkovanju i bez zle namjere, isto kao i sam život: «... sol stvarnosti ...», a često zaboravlja.

U Subotici, siječnja, 2011.

VREMENA TEŠKA ...

Početna nerazlučenost površnosti i neplodan prostor pod kojim se traži stvarnost. Nepremostive granice što ukazuju na stremljenje ka obećanoj u Starom Savezu Izraelaca s Bogom, zemlji; tako i Novom Savezu Boga i čovjeka. Pustinja, srce interniranog pustinjačkog života ... bilo u kom prostoru a i vremenu ... proturječnost privida. Praiskon i nerazlučena jednostavnost. A u Bibliji simbol najplodnosti u kojoj se čovjek ili narod mora prepustiti milosti Božjoj «usp. mana». Eremus-pustinja u kojoj pustinjač na milost nebeskog Oca prkosi svojoj «bori» prirodi svijeta. Jer Pustinja je mjesto u kojem otkrivaju lažne i prave objave kao i u Otkrivenju:12,6; i 14. otkrivajuć tako i nadmoć milosti i u duhovnom redu, bez kojeg ništa ne postoji i samo u njem i po njoj je sva njena prisutnost u stvarnosti. Ona je usto i mjesto za Izrael i njegove «Pustinja» kazne, tvrdi u Ponovljenom zakonu 29,5; i o Isusovoj kušnji, Marko 1,13; Nije slučajno što Ivan Krstitelj propovijeda u Pustinji o Mesiji-Kristu 3,1 i tako najavljuje njegov skori dolazak, prije dvije i više tisuće godina. Ona je koliko iskušenje, toliko iz milosti i veličine, koju izabrani povlače, u tišinu i buru, sumnja duha i tijela, što našli su u domu Očevu, zemnom, pripremajući se za svoje poslanje, na Božji zahtjev i plan.

Stoga je ravnovesje u priči o Pustinji govori o zakonu svijeta kojeg ništa ga dobra ne valja poremetiti. Zaljubljenik i trijumfalni vozač kola u njoj «igri» da bi razriješio svoju dvojbu sa šeste karte, tako bira put na nagovor Pustinjač-Mudraca. Pogrbljenog i nešto oslonjenog na štap, simbolom dugog hodočašća i oružja protiv nepravde, il grešaka na svom putu. A putnik u dugom plavom ogrtaču sa žutom postavom i crvenom kapuljačom na čijem vrhu stoji žuti žir. I dugoj crvenoj haljini sa bijeli rukavima. U desnici u visini mu lica sa bijelom alkom i šestostranim

fenjerom. Nas kojemu vidljive njegove tri su strane: dvije žute i jedna crvena. Slike koje podsjeća na Diogenusa-mudraca koji je u pola bijela dana tražio čovjeka. Na tad moralno rastočenom zbiljom sokaka antičke civilizacije. Hrabrost, da to javno društvu kaže. Svjetiljka mu ruci označava Hermesa Trismegistorosa, koju je velom skrivao, zakrivenu svjetlost mudrosti, danu posvećenom. Jer put mudrog je put unutrašnjeg prosvjetljenja i šutnje. I uzalud je njome zaslijepljivati i oslijepljivati onoga kome nije namijenjena, jer je on ne prihvaća.

Kao i Pustinjak, tajni majstor, koji radi u nevidu-potaji da bi zbivanju koji dozrijeva dao dobra svojstva. Izdvojen od svijeta i od njegovih strasti «hvalisavosti», filozof i načinom kojim se njegovo ime piše sa Hermite-Hermes govori o simboličju s gospodarom čistih posvećenika, po svijetu. A po Božjoj Riječi: a po njegovom Sinu Isusu Krist, i drugoj Božanskoj Osobi, Spasitelju palog čovjeka i Svestvorenog, jedinom Velikom Svećeniku i SVEĆENIKU i ČOVJEKU bez grijeha i Spasitelju, čovjeka spasio i od njegove krive povijesti, svojom žrtvom na križu po volji Oca nebeskog.

Žubore zlat-zrili klasovi u krvi i plamenu pupa jutra i lagano njišu u plaveti magle beskraj polja nade, vjere i ljubavi ...
– Krivo mi činiš ... – I ljubopitljiv tio gledaju si ... njene kao prije ... ljeta ... koje osjećaju sve im je bliže popodne kada su išli obasjani suncem i povjetarcem njenog seoca na književno popodne i njeno nadahnuto izvođenje poezije ... da je sve zadivila pa i pisca ... Ne poznajući se prije toga, čekala ih je na BUS stanici ... koji i dalje traje ... njihovi salaši ... i ...

Metaforički u Bibliji nalazimo o žetvi: Tko sije nepravdu, žanje nesreću Mudre izreke 22,8. Žetva je velika a poslenika malo Matej, 9,37 ... slijedi i usporedna slika berbe, Otkrivenje 14, 15-19. Parabola o kukolju i dobru zrnu 23, 24-30, 36-43 dio

tajne u njoj o žetvi odnosi o Božjoj strpljivosti da Bog zadržava vrhovnu odluku. A Psalmi 126,5. tvrde: Oni koji siju u suzama žanju u pjesmi.

Putovanje označava potragu za istinom, mirom, besmrtnošću i novim otkrićima ... prvenstveno ljubavi ... u pustinji ...

Ovaj put gledaju hodajuć prašnjavom cestom uz lahor koji joj njenu crven-zlato dug kosu mrsi mrežom jutarnj sunca i neotkriv taj bića ... pomirljivo šapatom:

– Zar misliš da ne znam: Vremena teška ... Onaj, koji znali mi ili ne, odvajkada o nama brine vodi nas ... Znaš da se ne ljutim ozbiljno, Mi ...– I smiješi ...

VINO

Ono je u Semita dar čovjeku od Boga, kao spasenje, ne posvećenje, a nalazimo ga u Post 14, u kojem govori kako «hebr. Malkisedeq – Melkisedek kralj pravde – Veliki svećenik prinosi žrtvu Svevišnjemu Šalema-Jerusalema i nepoznatog podrijetla. Dok Psalam 104,15 o vinu primjećuje da je radost i općenitost, od samoga Boga, čovjeku. Vitis viniferis-vinova loza je najčešći simbol u Bibliji. Jer označava odnos između Boga i njegova naroda. Vinogradar Jahve nad Vojskama dom je Izraelov, izabrani narod njegovi ljudi Judejci Iz 5,7 – Znači činiti ono što JHVH – Gospodin želi! I zamišljeno diže svoj pogled sa stranice kroz pritvoreni prozor negdje vani u ravnicu i punu noć mjesečine ... pred njim na stolu komad bijeloga kruva, i:

Bezbroj zrn svjetlaca u vinu

I čaši,

Liv mjesečine u prisut sati.

– Koliko li je vremena još od djetinjstva provedeno u vinogradu, dok nisam otisnuo na cestu radeć il misleć o drugim krajolicima? Često daleko od drugih postavljajući događanjima pitanja na koja nije bilo odgovora. Život je bezbroj kušnji a malo odrastanja. Ne i sladak kao grozd, pogotovo u kasnu jesen mrazom, suncem i bistrom vodom naliven. Usto zrna ispucana ko u pudara ruke od rada. Ili pripoviješću bivovanja u pijesku ravnice, vjetrova, kiša i sunca. Razigranom proljeću pa i jeseni ... sjećanja ... a možda i java ...

U unaokolo zril klasovi

Ona s upit očima već žene ...

I ugursuz ljubavi u djevojke.

Isprid s one strane stola blagi smiješak joj na usnama i lagani dah lahora negdje izvana skoro na neprimjet crven-dugoj u nje kosi.

– Zaboravio ... – tio u bijelom džemperu i dugoj crvenoj suknji.

– Nisam ... al ... nikada mi i nije valjalo pričati o jeseni, iako mi se kao godišnje doba najviše sviđa, ali uspomene i doživljaji sve više bole ... usto u ovom našem, ako je, sve više grabeži i uništavanja, kako čovjeka tako i svega.

– U pravu izgubljen je orijentir. Nisam sanjalica, barem ne više nego što treba jednoj ženi, i ipak zbilja premašuje svu nam fantaziju. Otimačina i gaženje, i ne vidi svršetak. – U vatri.

– Tko mi kaže. – Govori mi netko tko je prošao, neumjesno je reći, i prolazi Kalvariju. Ne varajmo se, vrijeme je poći, netko nas treba. Riječi i sam znaš su ubojitije od svakoga oružja i djela, ako u njih vjeruješ, u što ne sumnjam sebi šuteć.

– Što reći a da je ne povrijedim? – I ... Susrest sa nepregled zlatnim klasovima žita i u njima krvav il žar njež pupama i modrim različcima i u azur a možda i mrkim nebom, je pupam znane i neznane mašte a zapravo istine, bistre i neumoljive kao u odrasla djeteta. Zapravo svi smo mi djeca jednoga Oca, dobra ili zla ovisno i o našem slušanju i slijedu. Kao i novo učinkovito spravljeno vino koje vinogradar u jesen sprema u opranu burad, u kleti, i nešto u moštu omame. Za nova i blagoslovenija ljeta, za sebe i brata čovjeka: ljubav. Milost, Radosti, tuge i nade. Vjerujući.

– Vino je znak Kristove božanske naravi, a voda – nevinost pomiješana sa njime u Sv. misi tvrdi da je Božji Sin jedini Veliki svećenik: Bog i Čovjek.

lv 15, 1.58; je zabilježio za Krista: Ja sam pravi trs, i moj Otac vinogradar ... Ja sam trs vi ste mladice.» Tko ostaje u meni i ja u njemu, rodi mnogo roda. Jer bez mene ne može ništa učiniti ... Otac moj proslavit će se time što ćete roditi mnogo roda i pokazati se mojim učenicima.

Zar naš Otac nije Vinogradar, a mi njegove mladice loze, koje pazi u njegovu vinogradu?

Isus na pashalnoj večeri govori Marko 14,24; ustanovljujuć Euharistiju je apostolima rekao (vino i kruh): «Ovo je krv moja, krv saveza» prije svoje žrtve na križu za nas ljude i svekoliko stvoreno, uspoređujući je sa krvnom žrtvom u Starome zavjetu i Savezu, Boga i čovjeka. Krist u Novome zavjetu i Savezu nastavlja Božju objavu ljudima. Prije ovoga u Knjizi izlaska 24,8; i Knjizi proroka Jeremije 25,15; kao u Knjizi Otkrivenja 9,15; nailazi da Bog ne voli pijanstvo i ostale zabludjelosti pojedinaca i naroda, što može odnositi da čovjek nije čovjek već nešto veće. Najveći grijeh našeg a i u početku nam povijesti naš neposluh naprama OCU, i naše teško triježnjenje. Da toga nije, i Očeva velika milosrđa ne bi bilo i ove Stvarnosti i čovjeka, samo valja da je osluhujemo.

I nanovo u ovom pustošju sati sve bliže i bliže jutarnju:

Rascvala nestvar orhideja joj

I njež crven divalj boja u dug vranoj kosi,

Govore im više nego oni sebi sami.

Odnekud blagi šum lavande il ružmarina kroz bistru mjesečinu u vrtu sa slapovima na fontani, i plodovima okašnjelog srpnja. S digod kojim glasom slavuja, nanovo kad im vrijeme baš nije, bijelih kraj puta salaša i procvalih bagrema. Je bilo, je i biti ... ne iz želje ... već ispunjenja Očeve volje: Ja vas izabrah, a ni slutili.

- Duša i srce mi Dragi govore, ne ljuti i ne umišljam, oni mi tvrde. Nema prošlosti, a budućnost ... ali ne i bez vjere i ljubavi.
- Kraj njega sve tia ... tia ... zbilja jedne je žene, smiješi poput lahora na raskrižju koji ne da umije navratiti, već i ostaje ...

I možda tisuću i tisuću ... glasova iz svezaka u policama, u beskraju oko njih valova ravnice i oluja. Čini negdje u usamljenoj noći na nekom bijelome samo njima znanom salašu, okružen crvenim pupama i beskrajem njiva. Zvijezda ... u modrilu neba s nevid vjetrovima, ko roj pčela il' lišća rasprsle duge i raskoš bajke jeseni.

- Princezo, snovi ...

- Skrit će ih vrijeme dragi, jer su stvarnost ... milje salaša, preci i oni koji su je i koji ih stvaraju ... I kroz sate iz daljine magli i tišinu pjesme derme nekad oaze za stada i njihove pastire, kao i putnike ...

...

- Malo nas je dragi, i ne zovi me princezom, oboje bez doma, ušli jedno drugima u život voljom i milošću, osjećam nam, Oca i ne dopustimo da nas priječe. Stvar je u davanju a ne u uzimanju. Budimo pjesnici, pjesnici usprkos kušnji-života. Ostvarimo ono što drugi nisu mogli, ne iz tuđih već vlastitih pobuda a to ne ide, naprama OCA - U zlato, srmu, vani jutra u jecaju vjetra među njivama, oćut su mira, priča, vina, čije grozdove uskoro marne ruke pudara nastavite brati u košareve, pa u mlivenje, mast, a vino u burad. Ove je godine sunce bilo više nego izdašno. Gledaju se, djeca sunca i gorčine, nedav susrelih na cesti.

- Nejas boja duge joj u očima, lice upravlja otvorenom prozoru i još pospano suncu.

- Ako je volja Oca, vratiti ...

Pružaju ruke i izlaze u svježu omaglicu novoga ovoga dana i ne samo sanja. – S osmijehom bola i radosti izagnani, s očima odrasle žene i vjere, a oboje i ratnika ... Krvav žed rose, tu i tamo, još od početka srpnja pupa, i taj plam u očima više od orhideja životom odrasle žene. Za tren u utihnuću jutra ... il zaborav ... al ne i za njih, novih srićnijih dana. Djevojka upirući ih ispid bijelog salaša u blag šar magle, dok golubovi sa zabata slijeću s krova i u beskraj novo rođenog neba, i vraćaju kao da dvoje, blago mu:

- Gledaj u daljini obrisi Kalvarije, nemož Kristov život uspoređivati s našim ipak ... za nama neće nitko žaliti jer nema zašto.
- Uskoro ... možda u djetinjstvu jeseni: Nadam se po milosti vjere i ljubavi ... dalje nam je, bez tuge i osvete za novim šorom
- cesta ...

VATRA

I lagano njež desnicom ... kao da igra sa zlat-klasova, koji blago njišu ... il ... u tisuć iskri svjetlaca duge-rose, nagine skupljajući ih na dlan:

Gledaj, biserje vode, a čini iverje vatre plamti žarom sunca i suzama ... – Riječi joj utihuju i dugo gledaju u plam klasove, s proljeća posijani žuljevitim rukama paora, s brigom, nadom i vjerom u milost Života. Sjećaju, samo ne znaju kojeg ljeta – tijeka vremena, kada su se susreli po prvi puta, noć prije toga, tako dugo im prolazila započete Dužijance u gradu i unaokolo po salašima. Na trgu srid varoši prid slastičarnicom za stolom i čašama s limunadom. Iz nedalek fontane dopirao daleki šum vode, i topli bliz glas djevojke koja je listajuć iznenađena rukopis govorila:

– Ovo po prvi puta čitam. – Sa rascvalim i čar orhidejama u očima djevojčurka. Uz osmeh, ispitujuć i izmjenjujuć među se poglede.

A ovo jutro nestašno u tišini dižuć ruku prska ih oboje po licu uz prigušeni smijeh, i: Valja otrijeznit. – Prijekor il ... Vatra (nova) u liturgiji javlja u uskrsnoj noći kao i duhovski nešto kasnije jezici, nakon nekoliko dana. A prije, 2 Kr 2,9 -13; Sv. Ilija-'elijja[hu] «Jahve je Bog» starozavjetni prorok, borac protivu idolopoklonstva, isposnik ... Gromovnik, uznesen na ognjenim kolima s konjima živ na nebo. Prefiguracija Kristova umnažanja kruhova narodu, molitve na Maslinskoj gori, uskrsnuća Lazarova, Uzašašća i silaska Duha Svetoga. Oslobođenje od ljudske uvjetovanosti. Kod nekih naroda ili ne, paljenje (prije oranja) u trenu ekvinocija vatre na poljima je i njihova očišćavanja od nepotrebnosti, prljavosti. Svjetlosna pojavnost. Vatra je ognjeni produžetak svjetlosti, Bog koji živi i misli, konkretno Krist.

Teologija postavlja alegorije da je ona iznad svih predodžbi. Hrpe žeravice i plamene rijeke koje se valjaju uz zaglušnu buku i ovisno koji ih je i što ih je iniciralo one mogu da budu blagoslov ali i osuda. O prijestoljima u Bibliji govori da su usijani a o bićima anđelima Serafima da su usijani i pripisuju im svojstva i attribute vatre. Oni sa ostalim višim nebeskim bićima odaju (ako) kako prilagođavaju Bogu. Zbog čega sveti teolozi u usijanoj formi opisuju ovu nad-esencijalnu Esenciju, koja izmiče svakom vizualnom pa i pojmovnom prikazu za čovjeka.

Sunce i vatra kako oplođuju i očišćuju tako i dimom zamračuju, guše i razaraju strasti, zemaljsku vatru, kako u nama tako i unakolo. Priznavali mi to ili ne. Radi čega je toliko više zla a manje dobra. Jer usudi li neko i nešto primijeti nastaje orkan ne iz uma već bezumlja i podvojenosti u biću čovjeka. Jer čest u njem njegov duh se ne diže prema nebu već gmiže po tlu i u mraku mu je duše. Oholosti! I ne znači da je tome kriva suzna dolina već htjeli ili i ne nanovo čovjek:

U Svemiru, oblicima (a možda i u njem samome) i u njegovim formama pa i u životima vrti u krug i nikako da iziđe. Kao i nikako da iziđe iz prostora, utamničenog nesporazuma i nerazumijevanja i krasnolaganju zajedništvu i hrabrosti. I radi svega spomenutog i nestvarnost se ne čita već se kao oćutje oćutuje i kuša ostvarit u dobru i ljubavi.

Um je u evolucijskom obliku u službi duha. Plamen je i treperav je, vatra može prikazivati i um, koji na duh zaboravlja, i poprima nadsvjesnost. Vatra i guta dim i oprečna je plamenu što simbolizira osvjetljenje i egzaltiranoj mašti, u podsvjest. Podzemnu šupljinu pak čini vatra pakla i pobunjeni um i sve snage psihičke represije. S tog poimanja i kad spaljuje i uništava označava očišćenje i preporod: novi obrat simbola, veliki hod. Voda također očišćuje očišćenje poimanjem, sve do njegova najduhovnijeg

oblika, svjetlošću i istinom; voda simbolizira očišćenje želje do njezina najuzvišenije oblika dobrote.

Između sumnji i bijelih

Beskraj zrn-svjetlaca tamo i amo u srcima ...

Njež-crven-divalj boja u njen dug vran joj kosi

Lahor taj u rasanu njiva.

... I gle ... i kapi sunca, ko nestaš iskri i radost djevojačkih suza, ne iz mašte već stvarnosti, orhideja joj u zjenama. Zaborav, možda prijekorno ... il ... u istini tko će je reći prvi? Daleko u poljima i još ponekog bijelog gotovo napuštenog salaša i ljudi. Tražeći sebe u osobi i ljudima. Djeca ... koja mole Oca ... za milost, protiv uposlenika zla kojeg je sve više, i laž proroka snagom i silinom Božje Riječi, nastala i opstoji Sveobuhvatna svestvorena Stvarnost (vatra u ognju tvari?), kao i pratvar u Svemiru koja se još i danas ne zaustavlja i od počela neprestano giba u svom nastajanju-nestajanju, po Bibliji, do svog svršetka, Božjom voljom. U tami od Svjetla, hodila i hodi naviještanju Spasiteljevu u čovjekovoj povijesti, i Njegovim u nju dolaskom, slijedom čovjeka i stvarnosti u ljubavi-dobru, Krista, da bi se Svestvoreno i čovjeku spasili od mraka u Svijetlosti: Ocu, Sinu i Duhu Svetom.

Sjetimo čežnje pokoljenja naroda u Došašću, a rijetko su ga prihvaćali kroz vremena i vrijeme, kao i izabrani narod. Da li je i to posljedica istočnog grijeha? Malo ih je onih koji su prepoznali i prepoznaju Betlehemsku svjetlost i u njoj Dijete-Boga, kao i Krista-Spasitelja na drvu križa na Golgoti: Žrtvu za čovjeka. Da je to samo mogao učiniti za sve nas Bogo-Čovjek i Bog, Ljubav: Oca, Sina i Duha Svetog!

Žetva, minula, iako umije da bude gork-žarka, kada užari nebo i opor brazde njiva i po katkad ih utijaju oluj-kiše i sjev-gromova i vjetrova, uz razum prirode, koja ne dozvoljava da je ljudi uništavaju.

I dalje razdragana, kao dijete, hrabra i od iskona kao i druge žene, djevojka nepomirena prolaznošću i teškim mislima:

– Uskoro će mošt jeseni proć kroz avlije salaša, njiva ... vinograda s medo-groždem ... putovima ptica, svojim ove godine bogatim darovima, a mi? – Pitaju ga njene, u svjetlosti jutra najljepše, ljepše i od djevojačkih snova, njene sanjarske oči, i ... Možda sve izgubili, dragi, u ovim vremenima, ali ni nazad nemož.

Šuteć se okreću daljinama koje i odlaze ... između neba i njiva u plav beskraju magli i cesta ...

– Ipak ...

Oboje, gledaju se i bez riječi razumiju.

VODA

Beskonačnost mogućnosti i sve što je virtualno i bezoblično, klica, klica i središte obnavljanja. Sva obećanja razvoja, ali i prijetnje resorpcije. Uroniti u vode, da bi se, ne sasvim rastvorne, iz njih izišlo. Voda je sredstvo obrednog očišćenja, kao posvećena, kako kod Židova tako i kod kršćana. Upotrebljena i kod Sakramenta Sv. Križa i označava nevinost. Pilat javno pere svoje ruke uz riječi: «Nevin sam od krvi ovog pravednika» (Mt 27,24). Kod euharistije voda ulivena u vino, označava Kristovu ljudsku narav, a vino njegovo božanstvo. Voda usto u židovskim i kršćanskim predajama ishodište je stvaranja. U Bibliji je nalazimo u zdencima u pustinji, u vrelima, što su mjesta radosti i čuda u nomada. Uz njih zbivaju se najznačajniji susreti. One imaju, kriju i čuvaju ulogu svetih i jedinstvenih mjesta. Pri njima rađaju se ljubav i vjenčanja. Put i hodočašća Židova na zemlji, i kao i za ostale ljude, izvanjski i unutarnji doticaj s vodom, središte je mira i svijetlosti. Zato je Palestina zemlja bujica i izdana, a Jeruzalem oplakuju tie vode Siloama. Rijeke su posrednice božanske oplodnje a kiše i rose plodnost i blagoslov-naklonost Boga. Voda je u nomada i molitva i preklinjanje, hrana i usporedba s Manom: «Bijaše kao zrno korijandra; bijela, a imala je ukus medenog kolačića». (Izl 16,31). Prefiguracija umnažanja kruhova i riba, a nadasve euharistije. Krik nomada za Boga je znak da mu pošalje kišu i dažd, izvore i zdence. Gostoprimstvo se namjerniku pruža sa svježom vodom, s pranjem nogu i mirom odmora. Stari zavjet slavi dobročinstvo vode, a Novi zavjet prima nasljeđe i umije ga iskoristiti.

Prorok Hose'a – Ozej «Bog spasio» uspoređuje 6,3; JHVH – JAHVU s proljetnom kišom, i rosom koja cvijeću daje rast ... 14, 6; sa svježim vodama koje teku s planina i bujicom što napaja ... Jeremija – jirmejjahu «Jahve uzdiže» četvrti od veli-

kih proroka starozavjetnih govori 2,13; da je Izraelov narod u svojoj nevjernosti prezreo Jahvea, i prestao ga smatrati za izvor života. Iskopani a ispućali zdenci ne mogu držati vodu. I «Kao što košuta žudi za izvor vodom, tako duša moja čezne, Bože, za tobom. Ps 42-43,2; U *Ponovljenom zakonu* 32,2; čeka objavu Boga kao isušena zemlja da je natope kiše. Iz *Mudrosti*, voda stvaranja, upravljala uobličavanjem voda. Job-*'ijjob* starozavjetni prorok: 28,25-26; Izreke 3,20; 8,22, 24,28-29; Sirah, 1,2-4; Voda prebiva u srcu mudraca, nalik na zdenac i vrelo. Izreke, 20,5, A riječi govori Sirah, 21,13; imaju snagu bujice. Izreke, 18,5; Srce je bezumnikovo kao vrč razbijen koji ne drži nikakve spoznaje. Crkveni oci: Duh Sveti ulijeva dar mudrosti u žedna srca! (Ješa ja – Jahve je izbavljenje), 35,6-7; ... jer će u pustinji šiknuti voda i u stepi potoci, sažgana će zemlja postati jezero a tlo žedno – izvori. Iv 4,14, A tko pije vode koju ću mu ja dati postat će u njemu izvorom one vode što struji u život vječni.

Iz Kristovi grudi izvire voda poput iz Mojsijeve stijene; a na križu pod kopljem iz Kristova probodena boka krv i voda, živa voda. Ona ističe i iz Oca, prenoseć kroz Kristovu ljudsku narav i po Duhu Svetom. Iv 4,13-14; Voda u sebi nosi smisao vječnosti; a koji je živu pije sudjeluju u vječnom životu. Živa voda je kozmogonijski znamen: očišćenje, iscjeljuje i pomlađuje, uvodeć u vječnost.

Ona u Sv. Krstu koji samo jednom u čovjekovu životu se dijeli, ga očišćuje od Istočnog (prvog) grijeha, ne uzimajuć i ostale Sakramente koji mu pomažu da primajući ih ostane u Božjoj milosti. Briše mu povijest i biće uvodi u novo stanje, rođenje. Iv 33-7;

Vodu nalazimo kao sredstvo izlječenja kako duhovno tako i fizički, pri čudotvornim mjestima Crkva pazi koliko su ona

nadnaravna a koliko uobrazilja u ljudi ... djelo božanske milosti i ljubavi.

Kad ruke nađu si jednom,
Više ne gube...
Usprkos sveg što ih priječi.

Vjetar, srid avlije i unaokolo salaša sagra
Lahor ... dugu i blag-crven kosu i oči ljepše od orhideja, mrsi;
Beskraj zlat-klasova njiva i u rosi makova.

Ni sna staze do njeg,
Tamo i amo u srcima im ...
Molitve tii šapat.

Na Istoku voda preduvjet životu je, u Sv. Pismu simbol sreće i sigurnosti: Ez 47; Bog izvor žive vode: Iz 17,13; kao što i Iv 4,10. 13; tvrdi za Krista. Prolivena voda ili tekuća je znamen ispraznosti života i njegove prolaznosti: Ps 22,15; i u 2. Sam 14,14; čovjek grješnik koji ne upija opačinu je kao voda: Job 15,16; U Post 6; 7; i Otk 8,11; zatornim vodama ili potopa dolazi sud. Ispod površi kopna nalazi silna se vodena masa: Post 49,25; . A kod stvaranja vode su se podijelile na gornje i donje: Post 1,6s;. Njihova ujedinjena provala otvorila je potop 7,11.17; . Novi zavjet govori da je bezdan voda mjesto zatočenih demoni: Otk 9,1.11 i 17,8; U vrijeme svršetka ove zbilje neće više biti opasnosti od voda: Otk 21,1; ... Jutarje ravnice u prahu rose i oluj duge trenut jeseni; i laki sanak novog dana, a možda križ-puta.

Dio im šutnji sporazumijeva se i bez riječi, dotičući se taja, njima znanog svijeta; što je bilo i je, u zagonet sitoj stvarnosti. Njež rukom, a ipak od rada i ispucalom, djevojka sebi sa čela uklanja uvojak kose,i zabrinuto:

Ima trenutaka kada htio ili ne čovjek ne može nikako popustiti, odustati. – I kao dijete gleda u nedogled pejzaža, koji trne i mrijeti se u vlastitom bitku. Iskreno i kao da sudrugu želi nešto reći. A on šuti, i ne zna kako bi se obranio ... izvukao iz vlastite zbunjenosti, ne možda i hrabrosti, i kaže: DA ...

Oboje izgubljeni u istim mislima, onog podneva i prvog susreta na trgu izgubljeni, i osjećaju ... da ne trebaju ... Sve do nedavno u vlastitoj varoši, jer drugačije misle.

Buj-kovit oko njih misli, boja i slika ... brda i dolina, gost kraljevske gozbe ovdje života. Tisuće i tisuće varnica dana koje bude u njih istinu ... smiješi se:

– Sve ima svoj početak, hod i ... – tražeć ruke i gledajući se ... možda po prvi puta si se hrabro i bez zazora, otvoreno gubeć jedno u drugom ...

– Idemo ... On ima svoje planove, a mi da slušamo ... – U dalju mrs vidika i njiva, i gdje cesta dalje iz ove ravni hodi i tražeći sebe, križa se s raspetim Prorokom s Galilejskih cesta. Čiji nauk ovdje malo il nikako ne prihvaća, a govori o ljubavi...

LJUBAV

U Starom zavjetu govori: Hoš, Jr, Ez, i Iz, da je Savez Boga sa Izraelom i pojedincem: usp. Ps 42s. On Otac. Dok u Novom zavjetu: Iv 4,16, koja proizlazi od Boga i koji je i sama Ljubav «1 Iv, 4,16». i da je Ljubav spas, dioništvo u Božjem biću i Kristovoj objavi «Rim 5,5; Iv 14,21;»

Jedini put kršćana u život jest Ljubav prema bližnjem pa i prema neprijatelju. I tako je ovo jedini zakon koji čovjeka spašava, ma kakav je on, i koji mu neće biti oprošten ako on drugom ne oprosti i bit će osuđen.

Savršena ljubav se ne boji «1 Iv 4,17s» i temelj je nade «2 Tim 4,8». Dok je ohladnjelost ljubavi znak propasti i posljednjih vremena «Mt 24,12; Otk 2,4s».

Apostol Pavao «hvalospjev ljubavi» najviše govori o ljubavi u «Kor 13,». Savez između Boga i Izraela uzima kao neraskidivi brak u kojem Bog zahtjeva da ga narod prihvati kao Gospodina «Izl 19,5; 20,45;34,14;»

Ljubav je po Sv. Bernardu (1091.– 153.), opatu cistercitu iz Clairvauxu, duhovnik Europe, simbol Marije Kristove majke, poniznosti i cvijet plave ljubice. Bijele duha i dobra, jagode.

U početku po predaji-Hesidu naša Stvarnost-Svijet bila noć i praznina, iz koje je nastao Kaos i iz njega Geja-Zemlja. Eros je tako slika djeteta i vječne mladosti, neodgovornost i igra, lov, sljepilo, vatra, zavezane oči, vječna mladost, luč ... kugla u rukama-sveopća i vrhovna moć, bog-koji osigurava (po čovjekovoj misli) koji osigurava kontinuitet vrste, i unutarnja kohezija svemira. Ovo proizlazi iz jedinstva suprotnosti: coincidentia contrarium.

Libido koji tjera egzistenciju da ostvari u radnji i da aktualizira virtualnost bića, nakon dodira s drugim pri niz materijalnih, osjetilnih i duhovnih razmjena, koje su i srazovi. Kušajući da u težnji prevlada proturječnosti asimilirati različite snage integriteta u jedinstvo.

Ljubav simbolizira križ: sintezu vertikalnih i horizontalnih pravaca. Ona upravlja povratkom u jedinstvo, reintegracijom univerzuma od nesvjesnog jedinstva praiskonskog kaosa, svjesnom jedinstvu konačnog reda. Mogućnost Libida da prosvijesti u svjesnost, u kojem može postati duhovna snaga moralnog i mističkog napretka. U individualnom Ja slijedi analogni razvoj univerzuma: Ljubav, koja tražeć žeda k sjedinjavajućem središtu koje će dopustit ostvarenje, sintezu njezinih virtualnosti. Dva bića koja se nađu i pronalaze jedna u drugome uzdignuti gotovo na razinu višeg bića.

Ljubav, ontološki izvor, onoliko koliko priznaju Zamisao Onoga-Stvoritelja koji ju je darivao da je izraze i vrate; Dio, jer On je ta konačnost u jedinstvu sa druge dvije Osobnosti-Bića:

Trojstvo, odvajkada dovajkada u Sopstvenosti i u potpunosti ostvareno: Bog!

A u čovjeka onoliko koliko on uranja u milosti životom u Božji misterij, uistinu a ne samo prihvatom da On-Bog, postoji. U uzajamnoj velikodušnosti. I ako Ljubav i igra, bolje, ako je u pozitivu tada je dragost jer u njoj hvala, divljenje i poštovanje prema Ocu koji nas je stvorio, a ne neozbiljnost i nezrelost djece. Gore nego nevjera poganstvo. A Otac koliko da nas čeka ... i čeka ... ipak ... zar nam ovo ne govori i sam život?

Ima jedna mitska drama iz Antike, možda još i prije, iz praskozorja čovječanstva otkada je čovjek, MESIJU iščekuje da

ga izbavi od grijeha, tu i tamo kroz noć duše mu je, o Njemu, stizao glas. I kada se Spasitelj objavio, malo ih ga je prepoznao, ne iz sljepoće spram ljubavi, već radi, srca i duša otupjelih, iz zastranjenja od grijeha, do konca ovoga Svijeta. Kada će ga uistinu upoznat, onoliko koliko dopusti Božja milost i biće. I što bi bilo, da toga nije?

Mitska drama o Psihi i Erosu, Duši i Ljubavi, koju čovjek priznaje, otkriva da je prava Ljubav prikrivena, nenametljiva, strpljiva i velikodušna ... ali ... i riječi mu se gube u prvim bojama dana, koje izmiču u pustoši polja, pri večeri kraj ceste, na travi što dalje putuje i čeka da nastave njome nastavu dalje ... pri komadu sira, kruha, slanini ... na rasprostrtom bijelom, na tlu, salvetu.

Smiješi mu se dok prikriva suzu u njenim beskraj i tajanstvenim očima, očima orhideja nagine prema svoju glavu s dugom kovrdžav-zlato-crvenom kosom koja se rasprši u bojama duge večeri, lica opaljenog suncem, vjetrovima, brigama ... prostranstvom ravni ... U dugoj svijetloj haljini, boje kave ... u izbljedjelim farmericama, u bijeloj košulji s platnenom između njih, na tlu, torbom:

Rukavci putova se susreću ...

– Željan ponekad riječi ... a njih nije ... – Ona primjećuje, i ... Jedino vratit se u naručje nam dana ... a on svaki put sve je dalji i dalji ... – Zamišljen:

– Nemoj, ne ovoga časa ... – govori.

– Sjeverac salašima, njivama ... poigrava se ... ljubavi ... – Djevojka glasom žene:

– Kao što priča cijelim srcem svjedoči ... Putnik, tako te je Seka, i ne samo ona nazvala ... – Upitno joj upućuje pogled i dugo se dugo gledaju, i nijemo spuštajući glavu odgovara:

– Seka ... – drugar između:

Smiješak na vjetru, i velika žena, i da nije uspomena ... znala je da ćeš ostati sam ... ove noći, duša i srce ... ne brini ... i ne dopusti da izgubimo ... ma što govorili ljudi.

U zjenama molitve riječi:

– Od prvoga si trena govorim sebi: Očeva je volja ... Trebamo se ... i ne tuguj ... možda se jednoga dana vratiti salašu ... il nastaviti dalje ... nije naše ... – i gledaju niz cestu kraj koje u posljednjem odsjaju dana izranja Prorok i Učitelj-Krist na drvu križa, čiji nauk za čovjeka još i danas teško pada o: Ljubavi ... – a iz azur neba i prvih zvijezda spušta iznenad među njih golub, i glasom kao da traži nešto, kruha ... Oči u djevojke svjetlucaju i dok gleda u drugara sjetno mu govori:

– Nismo sami, i naš Prijatelj nije trebao i ne treba, a veći je od svih nas ljudi, i što mi da kažemo ... a kako je lako biti srićan ...

– I dok ona prihvaća da s nešto mrvica nahrani gosta, on u sebi sjeća se da su mu govorili, i govore:

– Nikada je ne napuštaj, ona je više nego dar ... i gleda je drago ...

U Subotici krajem lipnja, 2011.

GDJE JE ŠTO

5 - 26	Salaš ...
27 - 28	Zemlja
29 - 54	Zvona ...
55 - 60	Romor klasova
61 - 64	Riječ
65 - 68	Michelangelo Buonaroti
69 - 74	Kalvarija
75 - 77	Nestvar promjenljivih slika
79 - 80	Sol ...
81 - 83	Vremena teška ...
85 - 89	Vino
91 - 94	Vatra
95 - 98	Voda
99 - 102	Ljubav

Edicija: *Suvremena proza*, knjiga 11.

Nakladnik:
NIU Hrvatska riječ

Za nakladnika:
Ivan Karan

Izabrao i uredio:
Milovan Miković

Recenzenti:
Zvonko Sarić
Mirko Kopunović

Korektura:
Autor

Priprema:
Thomas Šujić

Tisak:
Rotografika, Subotica
Segedinski put 72

Za tisak odgovara:
Ljubiša Vuletić

Naklada:
500

ga je pretočio u svoja djela, napose u knjigu *Eseji*? Gdje mu je ishodište? U kojoj poetološkoj i stilsko-paradigmatskoj praksi? Ima li ono doticaja, nadasve s tradicijskim poimanjem i mišljenjem svijeta, ili je, i u kojoj mjeri, u suglasju sa, u dvadesetom stoljeću, dominantnim modusima povijesnih avangardi i njihovim osporavateljskim intencijama, koje su se očitovala na poetičkoj razini kao poništavateljski ili prevrednovateljski stav, kako glede tradicije, tako i naspram aktualnih umjetničkih stanja i kretanja, drukčije estetičke i etičke orijentacije. Sadrži li ono u sebi zametak ili elemente prethodećih ideja? Hoće li, možda, utjecati, ili pridonijeti, stvaranju budućnosne umjetnosti i misli o čovjeku? Rijetko kada se može pružiti jednoznačan odgovor na ova pitanja, a u Franciškovićevu slučaju, navedeni pristup, čini se, ne bi nas ni približio traženom i očekivanom odgovoru. Zašto je tomu tako? Moglo bi se reći jer Francišković nastoji uspostaviti vlastito, sebi primjereno shvaćanje o lijepom i poetološkom u pjesništvu. I jer je odlučan svojim, kako sam kaže, *nedopisperom*, obraniti i očuvati grad, kojega očito – voli, do kojega mu je stalo, radi kojega i kojemu ispisuje svoju lapidarnu, suspregnutu liriku, prozu, eseje ...

M. Miković

KAMO SPADA ISKUSTVO IZ PROSTORA JEZIKA, EGZISTENCIJE, PJEVANJA I PROMIŠLJANJA SVIJETA LAZARA FRANCIŠKOVIĆA ŠTO GA JE PRETOČIO U SVOJA DJELA, NAPOSE U KNJIGU ESEJI? GDJE MU JE ISHODIŠTE? U KOJOJ POETOLOŠKOJ I STILSKO-PARADIGMATSKOJ PRAKSI? IMA LI ONO DOTICAJA, NADASVE S TRADICIJSKIM POIMANJEM I MIŠLJENJEM SVIJETA, ILI JE, I U KOJOJ MJERI, U SUGLASJU SA, U DVADESETOM STOLJEĆU, DOMINANTNIM MODUSIMA POVIJESNIH AVANGARDI I NJIHOVIM OSPORAVATELJSKIM INTENCIJAMA, KOJE SU SE OČITOVALE NA POETIČKOJ RAZINI KAO PONIŠTAVATELJSKI ILI PREVREDNOVATELJSKI STAV, KAKO GLEDJE TRADICIJE, TAKO I NASPRAM AKTUALNIH UMJETNIČKIH STANJA I KRETANJA, DRUKČIJE ESTETIČKE I ETIČKE ORIJENTACIJE. ŠADRŽI LI ONO U SEBI ZAMETAK ILI ELEMENTE PRETHODEĆIH IDEJA? HOĆE LI, MOŽDA, UTJECATI, ILI PRIDONIJETI, STVARANJU BUDUĆNOSNE UMJETNOSTI I MISLI O ČOVJEKU? RIJETKO KADA SE MOŽE PRUŽITI JEDNOZNAČAN ODGOVOR NA OVA PITANJA, A U FRANCIŠKOVIĆEVU SLUČAJU, NAVEDENI PRISTUP, ČINI SE, NE BI NAS NI PRIBLIŽIO TRAŽENOM I OČEKIVANOM ODGOVORU. ZAŠTO JE TOMU TAKO? MOGLO BI SE REĆI JER FRANCIŠKOVIĆ NASTOJI USPOSTAVITI VLASTITO, SEBI PRIMJERENO SHVAĆANJE O LIJEPOM I POETOLOŠKOM U PJESNIŠTVU. I JER JE ODLUČAN SVOJIM, KAKO SAM KAŽE, NEDOPISPEROM, OBRANITI I OČUVATI GRAD, KOJEGA OČITO – VOLI, DO KOJEGA MU JE STALO, RADI KOJEGA I KOJEMU ISPISUJE SVOJU LAPIDARNU, SUSPREGNUTU LIRIKU, PROZU, ESEJE ...

M. MIKOVIĆ

